

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkeszi Szakfolyóirat
76. évfolyam
2001/1.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Szabóné Mátrai Marianna: Tíz ige a 105. zsoltárból a 21. századra1

TANULMÁNYOK

Walther Altmann: Krisztus arcai Latin-Amerikában2

FIGYELŐ

Szakács Tamás: Gondolkodunk – de hogyan?9

Gabnai Sándor: Az egyház küldetése16

Varga Tóth Tímea: Ifjúságom története19

Nagybocskai Vilmos: Biztatás Julius Schniewind megújulásról szóló
könyvecskéje olvasására23

Skorka Katalin: Az Úr az én pásztorom. Hittankönyv 2. osztályosok számára25

FÓRUM

Mátis István: Hivány és díjlevél27

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Bartha István: Vízkereszt ünnepe utáni 1. vasárnap32

Széll Bulcsú: Vízkereszt ünnepe utáni 2. vasárnap33

Koczor Györgyné: Vízkereszt ünnepe utáni 3. vasárnap34

ifj. Cselovszky Ferenc: Vízkereszt ünnepe utáni 4. vasárnap36

Skorka Katalin: Vízkereszt ünnepe utáni utolsó vasárnap37

Karl Heim: Óév esti prédikáció38

Tíz ige a 105. zsoltárból a 21. századra

Utat keresek. A 21. századba. Nem is annyira utat, mint inkább jelzést. Irányt. Útmutatót és segítséget. Tíz igét találok a 105. zsoltár elején. Mondhatnám azt is, tíz felszólítást. Csak hát mire megy a magamfajta a felszólításokkal? Tiltakozik melletted végighallgatná. Jó, hogy észreveszem: bátorítás ez a tíz ige. Valamire, ami átvész a 21. századba. Tán tovább is. Lehet, hogy végig? Végestelen végig?...

Adjatok hálát! Vannak hálások és vannak hálátlanok. Nem mindig látszik első pillantásra, ki hova tartozik. Ha tudni akarjuk, nagyon kell figyelni. Apa és fia beszélgetnek. Az ebédlőasztal mellett, imádság után, a borsóleves fölött. Mért köszöntük meg az Istennek? Mi köze Istennek ehhez a borsóleveshez? A vetés... a föld... a növekedés... Akkor is, ha a mirelites zacskóból került a fazékba? S ha vetted a boltban? S ha kifizetted?! Mi köze Istennek a borsóleveshez? Ha nincs, mért imádkoztunk? Vannak hálások és vannak hálátlanok. Az egyik épp zsebrevágta a pénztárcáját, a másik termelési folyamatról papol, a harmadik tehetségesen nyitja a mélyhűtő dobozát. És van, aki hálás. Jól nézd meg, ki mit tesz, hogy megkülönböztess a hálást a hálátlantól.

Hívjátok segítségül nevét! Teréz anyának tulajdonítják a mondatot. Imádkozhatsz miközben dolgozol. A munka nem akadályozza az imádságot. Az imádság sem a munkát.

Hirdessétek tetteit a népek között! Elújságotolni. Hírül adni. Van pár dolog, amit világgá szoktunk kürtölni. Ami kikíváncsít belőlünk, mert gondolatban rengeteg időt töltünk vele. Van, aki a fölháborodását kiáltja világgá. Van, aki a saját tetteit. Akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő. Sokan vannak, akik a híreket. A mikrovilág híreit. Személyi híreket a saját környezetből. De ki hirdeti az Úr tetteit? Pár megszállott, szélsőséges, gyanús alak. Diszkreditálják a dolgot persze sokan. Aluljáróban mikrofonba kiabálók. S láttuk már projekciók hosszú sorát is. Bizalmatlanok vagyunk. Mert a szószéken természetesen igen. De gyanítom, a zsoltáros nem a hivatásosok hivatalos idejére gondol itt. Önkéntesekre. Akik akár élhetnek ebből is. Csak a lelkük önkéntes. Nem kellene barátokoznunk a zsoltár bátorításával? Legalább az őszinte felülvizsgálatig: mit hirdetek én úgy, hogy nem bírom magamban tartani? Biztos nincsenek olyan tettei az Úrnak, amik megérvénének pár mondatot?

Énekeljétek, zengjétek zsoltárt neki! Nem azt, amin hajba kapnak a szakemberek. Hogy mi értékes és mi bővli. Mert mindegy, hogy a 8. zsoltártónus *nem hangzik* vagy a taizé-i ének. Itt ugyanis arról a pillanatról van szó, amikor meglátjuk Istent – hatalmasnak és szeretetteljesnek, minden képzeletünket felülmúlónak, és megtorpannak a szavaink. Mert szegé-

nyesek, földhözragadtak, szürkéek annak kimondására, akinek hátát megpillantottuk. S akkor énekelni kell. Annak is, aki nem látott zeneiskolát, sőt annak is, aki fahangot örökölt a szüleitől.

Emlegessétek minden csodáját! Különbön feledésbe merül. És nem lesz, ami erőt adjon. Nem lesz, ami bevilágítson éjszánkák sötétjébe. Nem lesz, ami újraélessze a makacs reménységet. Mert nincs segítség, ha engedjük, hogy feledésbe merüljenek a csodák. A régiek és „hivatalosak”, meg azok is, amik velünk estek meg. A mi saját csodáink. Nincs mit szégyellni. Mondani kell. Emlegetni. Felidézni.

Dicsőítsétek szent nevét! Nem is tudjuk, mi ez. Vagy nem igazán. Vagy nem vagyunk biztosak benne. Nem csoda. Mert ez az a hely, ahol már nem elég a szó, üresen kong az ének, nincs eszköz, hogy kifejezze, milyen hatalmas, aki lehajolt hozzánk, és milyen nagy dolgot cselekedett velünk. Csak próbálgatjuk, kivételes, emelkedett pillanatban. Csak el ne felejtjük, odatartunk, ahol kiteljesedik az ének. Nem fogynak el a szavak, és nem szólnak hamisan.

Szívből örüljenek, akik keresik az Urat! Luther a hitünket méri az örömkön. És hiányát a hiányán. Amilyen erős a hitünk, annyira ellenállhatatlan a készítés az örömről.

Folyamodjatok az Úrhoz, az ő hatalmához! Ne feledd, a világ nagyobb, mint az ablak, amelyet rányitasz a világra.

Keressétek orcáját szüntelen! Nagyon fáradt volt. Csalódott, kiábrándult és kizsigerelt. Találkozóra hívták. Az Úr színe elé. Ki is állt a hegyre. Látta a hatalmas szelet, ami tördelte a sziklákat és szaggatta a hegyeket. Látta a földrengést. Szeme előtt lobogott a tűz. De arcát csak akkor takarta el palástjával, amikor megszólalt a halk és szelíd hang. Mert benne, csak benne jött az Isten.

Emlékezzetek csodatetteire, amelyeket véghezvitt, csodáira és döntéseire! Nem mondja, hogy emlegessük. Most nem. Nem küld a széles világra. Nem kell hirdetni, tanítani. Csak emlékezni. Akkor is, amikor senki sincs jelen. Senki sem lát. Senkinek sem kell példát mutatni. Csak úgy magunknak. Emlékezni. Furcsa az összetétel. A csodákra és a döntésekre. Hogy jól döntött. Hogy legalább utólag megláttuk. Megértettük. Mert visszafelé mindig értjük. Csak hát élni „előrefelé” kell. Honnan lenne hozzá erőnk, ha nem az emlékezetből? A megértésből.

Utat keresek a 21. századba. Sőt tovább. Olyan, ami továbbvisz. Egészen messzire. Végig. Tíz igét találtam a 105. zsoltárból.

Szabóné Mátrai Marianna

Walther Altmann

Krisztus arcai Latin-Amerikában*

Amerika, Amerindia,
Még mindig szenved:
De egy nap haláloed
Föltámadás leszzen!

Dom Pedro Casaldáliga és Pedro Tierra költeményéből való ez idézet, mely az amerikai indiánok szenvedését és hitét ünneplő zenés szentmisében, „A gonoszág nélküli Föld szentmiséjében” szerepel. A nem indián származásúak, akik e szentmisében egyesítik magukat az indiánokkal, bekapcsolódnak a megemlékezésbe a fájdalomról, hogy bűnbánatot gyakoroljanak az őslakosok ellen elkövetett történelmi bűnökért és a gonoszág nélküli földet pártfogolva ünnepeljék az új szövetséget. Latin-Amerikában az emberek szenvedése az elmúlt évtizedekben összekapcsolódott Jézus szenvedésével a kereszten. Ismert Jézus megalkuvást nem ismerő együttérzése azokkal, akik szenvednek. Jézus Krisztus állandó jelenléte érezhető földrészünkön az emberek szenvedései közepette. Amint az evangéliumokban, úgy Latin-Amerikában is Jézus egy hosszú, intenzív s elviselhetetlen passiót szenved el. Valljuk, hogy – akárcsak az evangéliumokban – a föltámadás és a fölszabadulás a szenvedés mélyéből, a passió folyamán tör elő.

Természetesen a hitelenség mint olyan, mindig előfordul. A nyers tények ellentmondani látszanak a hitnek, és a közömbösek, kétkedők vagy hitetlenek sokkal több értelmét látják a gúnyolódásnak, mint a reménykedésnek. Már azok is ekként viselkedtek, akik a Golgotán elmentek Jézus keresztyje mellett: Aha! Te fogod lerombolni a templomot és fölépíteni három nap alatt. Mentsd meg magadat, és gyere le a keresztről! (Mk 15,29-30). Kétségkívül ezek nagyon érzékeny emberek voltak, akik egy elbukott és radikális utópikussal szembesültek. Így találjuk azon hatalommal bíró embereket is, akik kihasználják Latin-Amerika nyomorúságát, és ünnepelnek, amint akkor azt a főpapok és írástudók tették Jézussal kapcsolatban: Megmentett másokat; magát nem tudja megmenteni. A Messiás, Izrael királya, jöjjön le most a keresztről, hogy láthassuk és hihessünk neki! (Mk 15,31k) Jöjjön le most... A hatalom nem ismeri a reményt, csak a nyers tényeket. A jelen valóságai pedig látzólag a hatalmasokat igazolják.

A vers viszont, melyet az elején idéztem, egy áhítat szövege. Azon közösségekből származik, ahol összegyűlnek, hogy a

hitüket ünnepeljék, a történelmükről megemlékezzenek, bűneiket megvallják, az Isten szavával és a szentségekkel erősítsék magukat, új énekekkel magasztalják Istent, könyörögjenek azokért, akik szenvednek, és magukra vállalják a küzdelem és a szeretet parancsát. E közösségekben a Biblia olvasása, az imádság szabadsága, az új énekek tüze – a fájdalom nyüzsgése, a segítségért kiáltás, s ugyanakkor az elmélkedés csöndje, a testvérek közti ölelés, az óvó gesztusok, az élet megosztása, elkötelezettség a szegények s az elrontott életűek felé – mindez félelmetesen nagyszerű, és előtte jár bármilyen teológiának. A fölszabadítás teológiáját megelőzte a fölszabadítás lelkiülete, s csak az előbbi szoros kapcsolatát az utóbbival lehet számbavenni mint teológiát.

Ezen előfeltételezésekkel fogok továbblépni a témában három szinten: Az emberek szenvedése – Krisztus arcai – Kihívások felénk.

I. Az emberek szenvedése

Amikor a 15. század végén és a 16. század elején a spanyolok és a portugálok az amerikai földrésre jöttek, azt már benépesedetten találták. Sok millió őslakos, számtalan nemzetségbe tagozódva foglalta el a földrészt mint saját élőhelyét. Mindezek ellenére a spanyolok és a portugálok a fehér ember megérkezését – mely a következményeire nézve nagyon tragikusá lett az őslakosok számára – úgy hozták be a köztudatba, mint Amerika „fölfedezését”. A mai tankönyvek változatlanul e besorolást alkalmazzák, annak ellenére, hogy a földrészt már sok száz évvel ezelőtt fölfedezték azok, akik aztán birtokba is vették. Az új érkezést „fölfedezésként” jelenteni be nem más, mint a valóság elkenése. Ez 1992-ben nyilvánvalóvá vált „Amerika fölfedezésének” a „hivatalosabb” ünneplésében – és ez ismétli magát a brazil és a portugál kormány által szervezett előkészületekben és a tömegtájékoztatóban „Brazília felfedezésének” ötszáz éves évfordulóján, 2000-ben. A felfedezés valójában egy lerohanás és hódítás volt, melyet a felügyelet nélküli gyarmati érdek és a hódítók kielégíthetetlen mohósága hajtott. Az őslakosok, akik szinte mindig békésen fogadták a betolakodókat, a rettegés, a rabszolgaság és az emberek kiirtásának hosszú történelmétől kezdtek el szenvedni. Kilencven millió amerikai indián halt meg erőszakos módon, vagy fegyver, ill. rabszolgaság útján kiirtással, esetleg az európaiak által behozott új betegségektől. Van-e még egy ilyen földrész, amelyet ilyen vastagon bevontak vérrrel? A „fehér” kard a benső részekig hatolva ragadt meg az amerikai talajban, olyannyira,

* Elhangzott az International Network of Advanced Theological Education – INATE 1999. évi találkozóján Sao Leopoldoban (Brazília). A tanácskozás összefoglaló címe: „Jézus fölfedezése a saját vidékünkön.” A szerző a sao leopoldo teológia egyháztörténész, Luther-kutató professzora.

hogyan lehetetlené vált, hogy valaha is kirántsák onnét. Maga a név: „Amerika”, melyet a hódítók adtak, elárulja a tény, hogy itt hódítás vezetett uralomra. Mostanra már teljesen más népek foglalták el majdnem az egész területet. A jelenlegi brazil fennhatóság alatt – mely az úgynevezett felfedezés idején a becslések szerint kettő-ötmillió lakost számlált – mára 165 millió ember lakik, melyből csupán 300.000 a brazil őslakos, akik még mindig megfélemlítve tudják magukat a földjeiken, erdőikben és a megmaradt ásványaik gazdagságában, mert nem tudni, hogy hová vezet a fehér emberek tettleges erőszakossága.¹

Bár nem csupán a kard az, ami megragadt a földréz termékeny talajában, hanem ennek oldalán a kereszt is ugyanolyan szilárdan, mint a kereszténység alapvető jelképe. Kard és kereszt – ma már tudjuk, hogy szerencsére az egész történelmünkön keresztül voltak, akik prófétaí módon fölismerték és rámutattak e kettő közt feszülő teljes ellentmondásra. Mindkettő a halál szimbóluma. A kard emlékeztet bennünket a véres fehér kézre, mely markolta azt. A kereszt, habár egy római kivégzési eszköz, földidezi az Egyetlent, aki azért szenvedett rajta, mert igaz volt. Csak hogy ismét földidezzük emléküket, voltak olyanok a történelem során, akik kifogásolták e jelentős ellentmondást, s az őslakosság oldalára álltak a védekezésben, hogy végül életükkel fizessenek merész tanúskodásukért. Ők voltak azok, akiket keresztény tanúságtételük miatt gyilkoltak meg a 16. századtól kezdve, s gyilkolnak meg napjainkban is. E mártírok vérért a bennszülöttekhez és a feketékhez számították.

A portugálok és a spanyolok nagy többsége számára nem volt ellentmondás a kard és a kereszt között: mindkettő a kereszténység elterjedését szolgálta. A hódítók Isten és a kereszt szolgálóként értelmezték magukat. Az igaz hitet vitték az egyháznélküli és „barbár” népekhez, ha szükséges volt, akkor tűzzel-vassal is – legalább is így könyvelték el az uralmon lévőket a történetek. Ez egy tragikus történet, nem csupán a fegyverek egyenlőtlen összecsapása miatt, hanem a vallási és a kulturális kényszer miatt is. A hódítók a kultúra képviselőiként értelmezték önmagukat, ami nemcsak hogy felsőbbrendű, de ugyanakkor végtelenül lesajnáló is a meglévő kultúrára nézve, melybe minden lehetséges módon törekedtek beépíteni az uralkodó kultúrát. Az eredeti kultúrával összecsaptak, mely észrevehetően nyitott és befogadó volt. Hiszen az eredeti világfelfogás fönntartott egy helyet a „más”, a „különböző”, az „új” számára. E nyitott területet viszont lerohanta egy másik kultúra, az európai, mely teljesen zárt volt, kizárólagos igényű, és nem ismerte a megértést, csak a kényszert. Az igaz hitet hordozta mint legnagyobb értéket, melyhez mindenkinek önként ragaszkodnia kell, vagy ha ez nem megy, akkor erre kötelezni kell őket. A hódítóknak missziós küldetésstudatuk volt és magukkal hozták az úgynevezett „keresztény projektet” (cristianidad), mely akkor éri el a célját, ha az egész világon el lesz terjesztve.

Íme egy 16. századi történet, amely egyszerre szemlélteti szép és fájdalmas módon a valóságot. A szöveg névtelen, a szerzőről azt tudjuk, hogy Yucay-ból való, és protestálni akart a chiapai püspök és pap szentbeszéde ellen, melyben az hamis nézőpontról tett tanúságot. A püspök szentbeszéde ugyanis azt

állította, hogy az inkák kincseit nem kell elvenni, s azt tanácsolta az inkáknak, hogy saját védelmük és túlélésük érdekében rejtsek el ezüstjüket és aranyukat. E névtelen szerző viszont meg volt győződve arról, hogy a bennszülöttek ezüstje és aránya jelenti „eleve elrendeltségüket és megváltásukat” látható módon, mivel az evangélium oda megy, ahol vannak gazdagok; vagy ezt megfordítva úgy is fogalmazhatunk, hogy „az evangélium soha nem ment oda, ahol nincsenek gazdagok, mert nem lenne sem katona, sem kapitány, sőt még az evangélium szolgálja sem, aki ilyen helyre akarna menni”. Tehát Isten adott gazdagokat, hogy cserébe e gazdagok elfogadhassák a hitet, a kereszténységet és a megváltást. Egyedül az ördög képes azt tanácsolni ezen embereknek, hogy rejtsek el kincseiket, hiszen akkor el lesznek zárva attól, hogy elérjék a mennyországot. E Yucay-ból való névtelen szerző példával is dúsítja véleményét, mégpedig egy hatásos és sajnálatosan jelzésértékű történettel:

„Isten e nyomorult pogányokkal és velünk úgy bánt, mint egy király, akinek két lánya van: az egyikük nagyon szép, nagyon szemérmes, csupa kellem és báj; a másik pedig igencsak undok, szeszélyes, buta és modortalan. Az első lánynak nincs szüksége hozományra ahhoz, hogy férjhez tudjon menni. Elegendő, ha a palotában marad, és rendeznek egy versenyt a kérések között, hogy lássák, ki fogja elvenni. Az undok, ellenszenves, lusta és modortalan lánynak mindez nem lenne elégséges. Szükséges lenne még mindezt egy nagy hozománnyal megtoldani: sok ékszerrel, drága ruhával és fényűző házakkal. Isten pontosan a föntiek szerint járt el ezen indiánokkal és velünk. Mindnyájan hitetlenek voltunk – Európában és Ázsiában ugyanúgy –, de mi természetből fogva rendelkezünk egyfajta nagyszerű bájjal, széleskörű tudományossággal, tapintattal, tehát az apostoloknak és az apostoli férfiakkal csak kicsi erőfeszítésre volt szükségük ahhoz, hogy e lelkeket eljegyezzék Jézus Krisztussal a kereszténység hite által. A többi nemzet azonban, habár ők is Isten teremtményei és mennyei derűre rendeltettek, s képesek e házasságra Jézus Krisztussal, mégis undokok voltak, durvák, buták, szeszélyesek és alkalmatlanok.² Szükségessé vált, hogy egy nagyszerű hozományt kapjanak. Kaptak is arannyal és ezüsttel teli hegyeket, gyönyörű és termékeny földeket, s ez édes illattal vonzóvá lettek azon emberek számára, akik Isten kedvéért eljöttek, hirdették az evangéliumot és megkeresztelték őket, hogy e lelkek Jézus Krisztus házastársaivá válhassanak.”³

Elképzelné is nehéz lenne egy oly történetet, melyben egyedül a missziós küldetésstudat a felsőbbrendűségi meggyőződéssel és a gazdasági mohósággal úgy, amint itt valósággá vált. Bár mindez lehetséges ott, ahol gazdagok vannak – márpedig e földréz tele volt gazdagokkal –, és ahová katonák és vallásos szolgálatteltevők együtt indultak. Nem lehet tehát meglepő, hogy a kard és a kereszt egymás mellett ragadt meg e földben.

Példaként az amerikai bennszülöttek kérdésért választottam, mert igazából ők azok, akik a leginkább védtelenek, és akik e tragikus hódítási folyamattal és a földréz természeti kincsei-

² A magam részéről hadd tegyek most közzé egy rövid magyarázatot: a szerző itt legalább is az európai pogányság idejére emlékezik, de jelentős az, hogy fönntartja azon meggyőződését, hogy a bennszülöttek mint emberek, Isten teremtményei. Gondoljunk csak arra, milyen sokáig húzódtott a vita arról, hogy az úgynevezett indiánoknak van-e lelkiük vagy sem, ami végül is azt a kérdést feszegeti, hogy embereknek tekinthetők-e vagy sem.

³ E beszámólót Gustavo Gutiérrez fedezte fel, én pedig Felip Adolftól jutottam hozzá, aki a Latin-Amerikai Egyházak Tanácsának főtükára.

¹ Azt meg kell jegyeznünk, hogy sok csoport szolidaritása a bennszülött brazilokkal és saját szervezeteik ellenállása csak egy jelentéktelen kisebbséget alkotott, mely valószínűleg az utolsó évtizedekben épült ki.

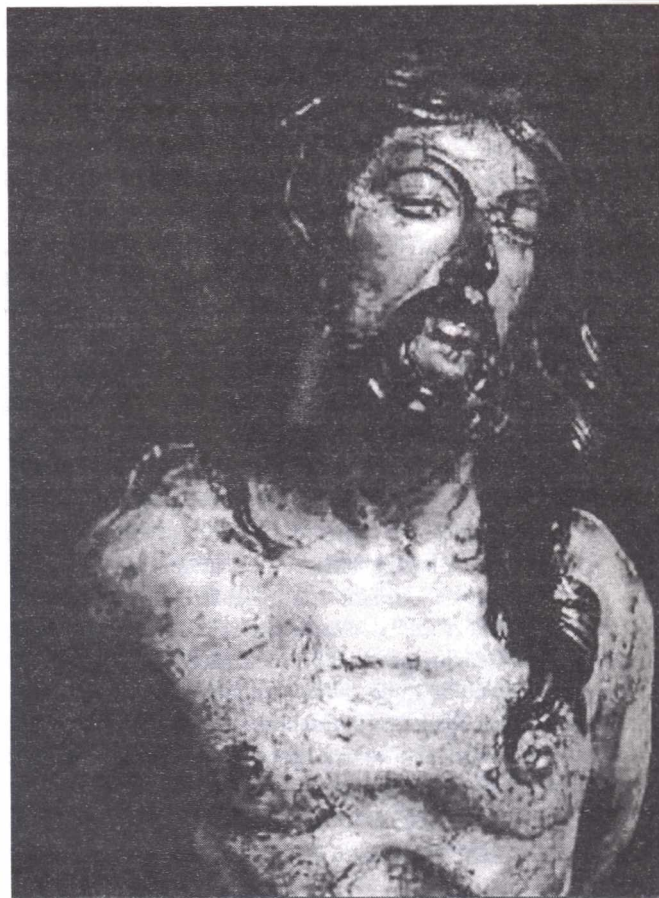
nek kizsákmányolásával a legnagyobb áldozatokká váltak. Bár ez nem jelenti azt, hogy ez egy egyedülálló eset lenne, sajnos épp ellenkezőleg: ez csak egy példa.

Hadd említsem meg röviden a feketék feletti faji uralmat.⁴ Az afrikai területeken milliók vadászták őket, és tömegekkel árasztották el a rabszolgahajókat. Akik túléltek az átkeletet az óceánon, azokkal áruként kereskedtek az „Újvilág” piacain; rabszolgaságban tartva a betegségekkel megviselt embereket erőszakkal különítették el saját földjüktől, családjuktól, kultúrájuktól, nyelvüktől, vallásuktól. 1822-ben, Brazília függetlenedésekor például az össznépességnek (négy millió lakos) nem kevesebb, mint kétharmada volt afrikai. S ismét a kard és a kereszt: sokszor erőszakkal keresztelték meg őket, mielőtt nekifogtak volna a munkának a rabszolga hajókon, hogy ha az út során meghalának, ne pogányokként haljanak meg. A történelem során pedig tudunk olyan esetekről, amikor – mint az állatokat – megbélyegezték őket a kereszt jelével, mintegy a keresztiség „bizonyítékaként”.⁵

II. Krisztus arcai

Ha ilyen volt a latin-amerikai népek szenvedése és ha e szenvedést a kard és a kereszt közt meglévő szövetség erőszakolta ki, akkor beszélhet-e még valaki felszabadítási kísérletről Krisztusban? Nevezheti-e Jézust valaki „A Szabadítónak”, amint a latin-amerikai teológia tette?⁶ Sőt, nem inkább Krisztustól kellene megszabadulnunk?

Valójában nem is olyan egyszerű választ adni e döntő jelentőségű kérdésre. Sokan nem tudják majd, hogyan meneküljenek el a gyötrelmes csönd elől, amikor szembesülnek vele. A történelmi helyzetünkön gondolkodást, a tapasztalatainkat, a hitünket azonban nem tudjuk megszüntetni. Mi volt azon történelmi folyamat, mely a jelenlegi helyzetbe hozott bennünket? Mik azon kilátások, melyeket a jövő történelme nyit majd meg számunkra? Milyen erők és érdekek forogtak és forognak kockán? Vagy, hogy konkrétan legyen: melyek azon hatalmak és szervezetek, melyek a történelmünk folyamán oly igen sok embert tettek áldozattá? Mi okozott és mi okoz még mindig ilyen szenvedést? Hogyan álltak ellen a szegények s az elnyomottak, és miként tudnak utat nyitni a társadalom felé kizsákmányoló és kizsákmányoltak nélkül? Mi az egyházak felelőssége és bűne? Hogyan kötelezi el magát valaki a szegények s az elrontott életű emberek mellett? Mi azon remény, mely életet hozhat a gyakorlatunkba? Mekkora azon terület a gyakorlat szintjén, mely az Isten országa szerint van alakítva? Bocsánatként fogjuk föl Krisztus evangéliumát, de engedjük-e azt is, hogy új életre vivő impulzus legyen? Hol látjuk Jézus Krisztus jelenlétét a földrészünkön? Követjük-e Jézust a keskeny úton, és a tanítványai vagyunk-e? E kérdések válogatások azok közül, melyeket nem kerülhetünk meg, s melyekre a válaszainkat is meg kell fogalmaznunk – remélhetőleg azok nem lesznek üres szölamok. Bármennyire is figyelmen kívül hagyjuk őket, a latin-amerikai teológiának – különösen pedig a felszabadítás teológi-

ájának – látnia kell a környezetet: bármennyire is szándékában áll, hogy fölötte álljon minden másnak, mint a megbánás és átalakítás teológiája, mint oly teológia, mely arra kötelezi el magát, hogy szabadulást keressen azon gonoszságokból, melyekért a kereszténység maga is felelős, és megbánást tanúsítson miattuk. A felszabadítási teológia mindannyiszor érthetlenné válik, valahányszor nem mint bünbánati teológia értelmeződik.

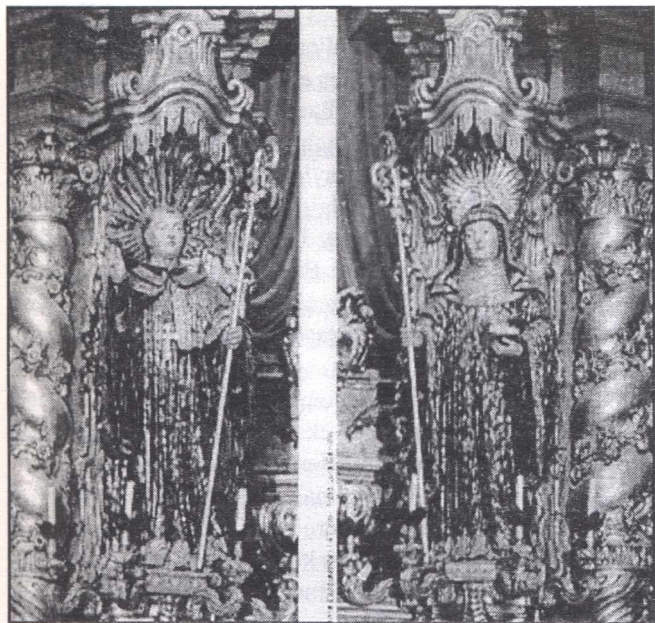
E kalandozás után elmélkedjünk Krisztusról a latin-amerikai földrészen sokkal közvetlenebb módon. A gyarmatosítás történetén keresztül ugyanis két krisztológia kristályosodott ki a többi közül: a halott Jézus és Jézus mint mennyei király.⁷ Mindkét elképzelésnek megvan a maga eredete, mely az Ibériai-félsziget történelmi tapasztalata. Ezeket azonban átültették Latin-Amerikába, ahol a földrész történelmi tapasztalataival összhangban egy különleges alakot vettek föl. A halott Jézus képe főleg Dél-Spanyolországból jön, és azon emberek tapasztalatait tükrözi, akik évszázadokon keresztül éltek az arabok uralma alatt. Jézus az emberekért szenvedett, de szenvedésében a védelem nélküli, a tehetetlen, a vesztes képe van jelen. Latin-Amerikában a halott Krisztusnak ugyanez a képe mint személyazonosság-adó jelent meg a szenvedők, a lemészárolt bennszülöttek, a rabszolgává tett feketék és a tönkretett szegények számára. Mindnyájan fölismerték: Jézus szenvedett, mégpedig úgy, ahogy mi is szenvedünk. A halott Krisztus szoborba öntött képei kiterített állapotában mutatják őt, teljesen legyőzöttként, tehetetlenként, vérezve és elmondhatatlan szenvedés kifejezésével az arcán. E szobrok s képek egész éven át az altemplomokban maradtak az egyéni áhítat számára. Nagyhét folyamán és a Corpus Christi-

⁴ Latin-Amerikában a nők szenvedése mint olyan szintén az előítéletek és a hagyományos latin-amerikai machoizmus elnyomó gyakorlata miatt ugyanilyen módon fejlődhetett ki.

⁵ Az erőszakot az általánosságban vett szegények ellen követték el, mint ahogy teszik azt ma is, hiszen ők még mindig ugyanazon kategóriába esnek, mint amelyeket említettem.

⁶ Például Leonardo Boff, John Sobrino és még sokan mások.

⁷ Lásd: José Miguez Bonino: *Faces of Jesus – Latin American Christologies* (Maryknoll, N. Y.: Orbis Books, 1985), s különösen George Casalis: *Jesus – Neither Abject Lord nor Heavenly Monarch*, 73–76. o.

körmenet kapcsán hordozták csak körbe, miközben az emberek elismételték a keresztúton a kereszt állomásait.

Nem volt túlságosan bonyolult az emberek szenvedésének fölismérése e képmásban. Könnyen rádöbbenhettünk azon lényeges tényezőre is, mely felelős az oly sokszor tapasztalható szenttelenségért, amikor szembesülünk életünk eseményeivel, s egyúttal a behódolásért a szenvedésnek és a passzivitásért a társadalmi változások kutatásaiban. A bírálóknak nem okozott nagy nehézséget, hogy észrevegyék e képmás s áhítat elidegenítő szerepét: az emberek azonosították magukat Krisztus szenvedésével és kiömlő vérével, ezáltal viszont nincsenek arra mozgósítva, hogy átalakítsák helyzetüket, melyben csak szenvednek.

Nézzük a másik képmást: Krisztus mint mennyei király. E képeken Jézus (spanyol vagy portugál) királyi alakban tűnik elénk. Jézus dicsősége és hatalma immár áthelyeződött a mennybe. Amilyen a király a földön, olyan uralkodó Jézus a mennyei birodalomban. Valójában a „Jézus a mennyben”-tartalmú festmények és szobrok Jézust mint ibériai királyt ábrázolták: trónon ül, fényűző ruhában, aranykoronával díszítve. Az világos: e Jézus hatalma és dicsősége nem jelentik eszközeit a változásoknak, sem a földi hatalmak visszaszorításának, inkább minőségi jeleknek tűnnek, melyeket magának őrzött meg Jézus. A ténylegesen gyakorolt hatalom pedig a földi királyok kezében marad.

Sőt mi több, sokkal egyszerűbb fölismerni e képmásban azon célt, hogy ezt a hatalom kedvéért használták; amint ez a királyok igazolásaként szolgált, ugyanígy az egész hódítási és gyarmatosítási rendszer szentesítésére is. Hogy lehetne elkerülni, hogy a kereszt ne egyesüljön a karddal, amikor a földi király egyenlő a mennyei Krisztussal?

Valójában e két képmás együttese – sokkal inkább, mint egyik vagy másik önmagában – hihetetlenül tragikus szerepet játszott Latin-Amerika életében. Amikor egyik oldalon Krisztus hatalma átvitetett a mennybe a királyság hatékony és földi hatalmának a képében, a másik oldalon pedig a legyőzött Krisztust hagyták ott a népnek, hogy azonosuljon vele és vegye körül áhítatával, akkor e képek nyilvánvalón uralmi rendszereket támogatnak.

Mindez természetesen fölveti a kérdést, hogy a fölszabadító természetből vajon létre lehet-e hozni más Krisztus-arcokat

az emberek hite által. A feladat marad, mégpedig az, amit a bibliai üzenet fényében forradalmi mentésnek hívhatunk – most az ábrázolásokra összpontosítunk mint témára – Jézus keresztjének hatalmát helyezni a középpontba. Egyrésztől Jézus arca mint mennyei uralkodó gyökeresen átváltoztatja Krisztus tekintélyének törvényes és nélkülözhetetlen emlékét, holott ezen tekintély minden hatalom fölött áll, s ezért korlátozása és ítélete ezeknek. Amint Mária énekében olvashatunk Isten hatalmának dicsőítéséről: „Leveti a hatalmasokat a trónjukról, és az alázatosakat fölemeli” (Lk 1,52). A halott Jézust illetően pedig ama gondolattól nem tudunk szabadulni, hogy az elnyomás évszázadaiban a halott Jézus képe – sokszor egy lehetséges azonnali kiút nélkül – fontos eszközévé vált a bíráló öntudat elhallgattatásának. Mert amikor a bennszülötteket irtották ki, a fekete népeiséget a legkeményebb rabszolgaságban tartották, az emberek millióit egészen a halálukig kihasználták a kizsákmányolás legkegyetlenebb rendszerei által, mit jelent az nekik, hogy Jézus – éppen annyira, mint amennyire ők is – a gonoszság és az igazságtalanság áldozata lett? A halott Krisztus iránti áhítat tehát századokon keresztül fontos eszköz volt a bíráló felismerések túlélésében. A nemtevékeny ellenállással van dolgunk a kifejezés legszószerintibb értelmében. Mindez persze nélkülözhetetlenné lett annak érdekében, hogy túléljék a fogság ezen végnélkülinek látszó szakaszait.

Mit jelent az, hogy Jézus peremre szorítottan született egy istállóban, jászolba fektetve – melyet kizárólag csak állatok etetésére használtak? Mit jelent az, hogy Jézusnak nem volt hol fejét lehajtania? Mit jelent az, hogy vért izzadt, amikor közeledett a halála? Mit jelent az, hogy kivégezték? Mit jelent másrészt az, amikor azt mondja: „áldottak vagytok szegények, mert tiétek az Isten országa” (Lk 6,20b), s amikor az ellenkezőjét is: „jaj azoknak, akik gazdagok, mert már megkapták jutalmukat!” (Lk 6,24)? Mit jelent az, amikor Jézus az egyik példázatában olyan nyíltan azonosította magát a szűkséget szenvedőkkel és a peremre szorítottakkal: azokkal, akik éhesek és szomjasak, akik mezítelenek, betegek és börtönben vannak (Mt 25,31-46)? E szövegek mindegyikét és még sok más is gyakran lelki síkon értelmezünk, de a szegények ezeket mint saját történetük valós képeit ismerik el. A bibliai üzenet így ugyan nem a múltra vonatkozó történelmi beszámoló többé, sem szellemi üzenet, ellenben élővé és jelenvalóvá vált a tapasztalat, a gyakorlat és a történelem szintjén.

A körmenet a kereszttel a katolikus vallásgyakorlat jellegzetes eleme, amikor az azt újrafölfedező közösség ünnepli. A kereszt eztán már nem korlátozódott a bensőséges elmélkedés világára, sem annak végét nem jelentette a halál jelentőségének kiemelésével. Ellenkezőleg, kézzelfoghatón összekapcsolódott ezen emberek tapasztalataival, és a feltámadásban csúcsosodott ki.⁸ Így például a földművesek közössége alakíthatja úgy az áhítatot és az elmélkedést, hogy azt egy nagy ültetvény földjén tartja, tükrözve ezzel a kereszt egyes állomásainál a munkások és családjuk szenvedését, helyzetét, kiemelten is a vidéki asszonyokét és gyermekeikét, akik ismernek jó pár valós történetet a földekről elűzetésről, gazdaságaik leégéséről, közösségek meggyilkolásáról, melyeket a nagy földbirtokos rendeletére hajtottak végre. Mindezek azonban ama remény-ségben élés kifejeződésével zárulnak, hogy Isten nem hagyja

⁸ Lásd pl. Leonardo Boff lelkiagyakorlatát: *Via-sacra da ressurreição: a paixão, a morte e a ressurreição na vida de cada pessoa*. Petrópolis: Vozes, 1985.

el azokat, akik félik őt. A mennyei királyságot illető lelkes várakozásuk most határozott cselekedetekben ölt testet, főként a sürgős és elengedhetetlen harcban a földreformért.

Közép-Amerikában az események menete sokat alakult azok tényleges lecsapódása miatt, de még mindig meg tudjuk vele mutatni, hogy milyen életerős az evangéliumnak effajta újrafelfedezése; ez Carlos Mejca Godoy költeményében is fölhangozik, mely egyébként része a nikaraguai földműves szentmisének. A következőkben a hitvallási részt ismertetjük, mint vallástételt a Krisztusba vetett hitről:

Hiszek Benned, dolgozó Krisztus,
aki a világosság világossága és valóban az Isten Egyetlenje vagy,
aki hogy megmentsd a világot,
Mária alázatos és tiszta méhében testté lettél.

Hiszem, hogy vertek Téged, hogy megvetettek és kínoztak,
hogy vértanúhalált haltál a kereszten,
amikor Poncius Pilátus volt a kormányzó: a római elnyomó,
szégyentelen és lélektelen, aki kézmosásával
akarta lemosni e foltot.

Hiszek Benned, társ,
ember Krisztus, dolgozó Krisztus,
halál legyőzője,
aki óriási áldozatoddal
megteremtetted a fölszabadelésre az új embert.
Te feltámadsz minden karban, mely fölemel,
hogy megvéd a kizsákmányoló uralomtól az embereket:
mert Te élőként vagy jelen a gazdaságban,
a gyárban és az iskolában.
Hiszek a szünet nélküli küzdelmedben.
Hiszek a feltámadásodban.

III. Hol vagyunk ma?

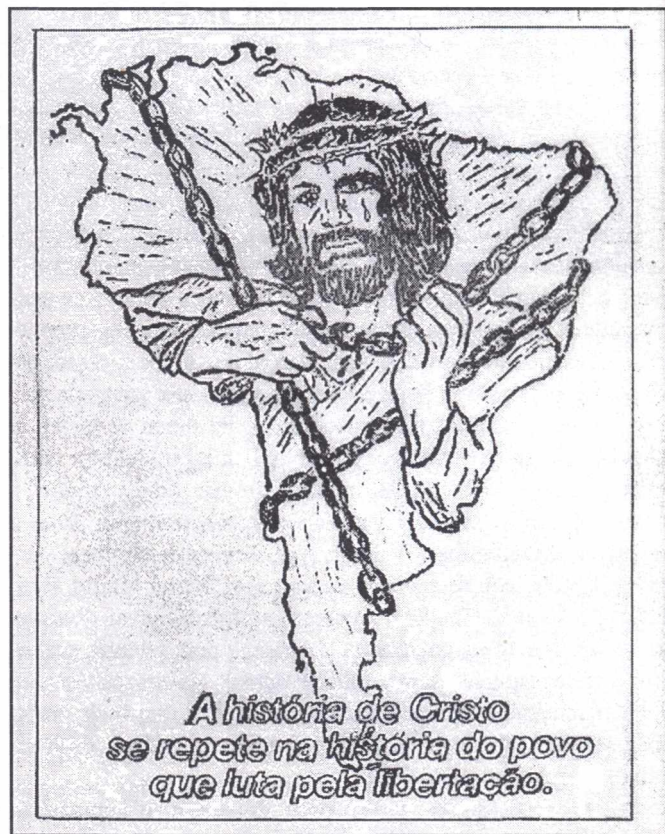
Annak érdekében, hogy ne választ adjunk, hanem csak erőteljes utalásokat a kérdés megválaszolására, engedjék meg, hogy a Jézus-értelmezés fordulópontjait szemléltessem és illusztráljam, részben úgy, amint az már le lett írva az előző részekben.

1. Latin-Amerikában a halott Jézus sok altemplomban megtalálható, amint a Reus Atya templomban is Sao Leopoldóban. Hadd ismeressem meg „A halott Úr” szobrát, melyet egy szerzetes, Domingos da Conceicao készített 1679 és 1681 között, mintegy példaként.⁹ Jellegzetes a majdnem meztelen és vérző testű Jézus, de nem túl jellegzetes az, hogy Jézus feje eléggé fölemelt állapotban van, mintha az élet jeleit mutatná. Jézus fájdalma azonban még hatásosabban lepleződik le a „Megkorbácsolt Krisztus”-nál, melyet Antonio Francisco Lisboa készített, O. Aleijadinho (aki úgy ismert mint a „Nyomorék”), a 18. század utolsó évtizedeiben.¹⁰ O. Aleijadinho egy portugál férfi és egy fekete rabszolganő fia volt, és a brazil gyarmati időszak valószínűleg legnagyobb művésze lett, annak ellenére, hogy testileg rokkant volt. Ez utóbbi föltehetőleg a leprának köszönhető, mely mind a kéz és a kar, mind pedig a láb idegeinek működését befolyásolta.

2. Sajnos nem tudtam megfelelő példát találni Krisztusra mint mennyei uralkodóra. George Casalis¹¹ számos templomi

példát sorol föl Új-Mexikóból és Kolumbiából, ahol Krisztust és az Áldott Szűzet Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella arcképében ábrázolták, jöllehet e hagyomány nem volt ilyen erős a portugál gyarmatokon. Ezen túl azonban megtaláljuk a szent azonosítását a gazdagsággal és a hatalommal, mint például a 18. századbeli nagy aranyláz óta meglévő gazdagon díszített templomokban. Ugyanígy szenteket is lehetett gazdagon díszített ruhákban és fényes díszekben ábrázolni, úgy mint Domingos da Conceicao Szent Benedeket és Szent Skolasztikát a Rio de Janeiroban lévő Szent Benedek-főoltárán, amelyik máskülönben egyike a leggazdagabb templomoknak Brazíliában.¹²

3. Ezekkel szemben hadd mutassunk most példaként néhány hitoktatási anyagot, melyek magukon viselik a fölszabadelési teológia magyarázatait. Hermann Brandt¹³ hívta föl a figyelmet ama műfaj hatalmas befolyására, melyet ő Kleinliteraturnak nevezett: szórólapok, pamfletek és nagyon alacsony színvonalú és kivitelű könyvecskék összessége, melyek szerzői általában ismeretlenek. Viszont hitoktatási és li-

turgiai anyagokként széles körben használják főként a hetvenes és nyolcvanas években egész Latin-Amerikában a bázisközösségekben. Valójában ezen anyagokban egy nagyon nyílt változatát találhatjuk Jézus azonosításának a szegényekkel és a szükséget szenvedőkkel, ezért is kedvesek ezen iratok a felszabadelési teológiának. A rajzaik pedig meglehetősen sokszor Latin-Amerikát, vagy egy bizonyos területét, vagy egy latin-amerikai országot ábrázolnak szolgátságban, vagy keresztre feszítve. Két illusztrációt választottam ide, az egyiket a jézusar-

¹¹ Lásd a 8. lábjegyzetet.

¹² Arte no Brazil, 1. kötet, op. cit., 100. o.

¹³ Hermann Brandt: Gottesgegenwart in Lateinamerika: Inkarnation als Leitmotiv der Befreiungstheologie (Hamburg: Steinmann & Steinmann, 1992), 94. oldaltól

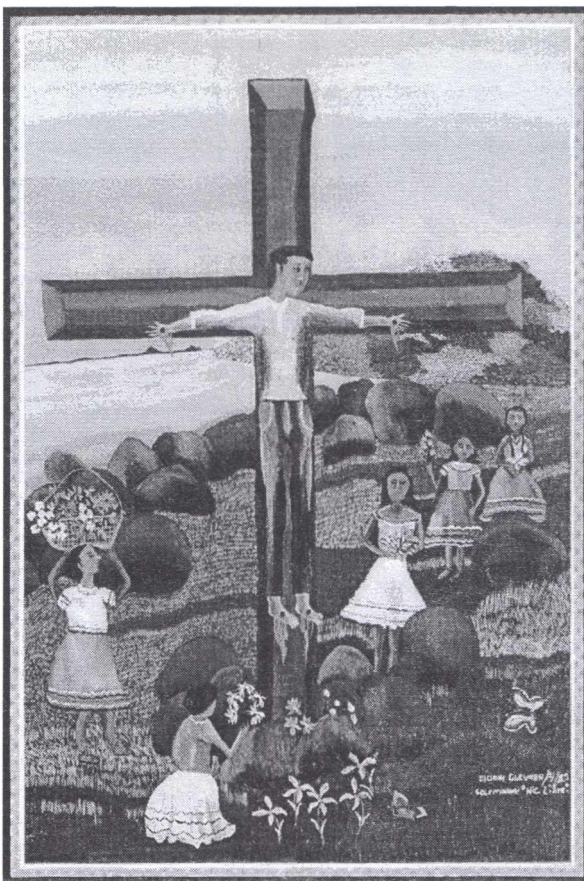
⁹ Arte no Brasil, 1. kötet, Sao Paulo: Abril Cultural, évszámjegyzés nélkül, 100-101. o.

¹⁰ Uo., 388. o.

cú Dél-Amerika van láncokban, a másikon Argentína és szegényei vannak megfeszítve.¹⁴ Az elsőnek igazán jelentőségteljes a címe, mely magyarul így hangzik: „Krisztus története megismétli önmagát azon emberek élettörténetében, akik küzdenek a felszabadításért”. A második a hitben és reménységben vándorlást akarja támogatni, de összefüggésbe hozza e kérdést az argentin katonai diktatúra alatt meggyilkoltak és eltűntek szenvedésével.

4. Már említettem a keresztút-körmenetet. Hagyományosan a keresztúti elmélkedés tizennégy állomásból áll, melyek Krisztus szenvedésével vannak összefüggésben. E tizennégy állomás pedig a következő: „1. Jézust halálra ítélik; 2. Jézus megkapja a keresztet; 3. Jézus először esik el; 4. Jézus találkozik édesanyjával, Máriával; 5. Cirénei Simon segít Jézusnak cipelni a keresztet; 6. Veronika megtörli Jézus arcát; 7. Jézus másodszor esik el; 8. Jeruzsálem aszszonyai sírnak, látva a mellettük elhaladó Jézust; 9. Jézus harmadszor esik el; 10. Jézust megfosztják ruháitól; 11. Jézust keresztre feszítik; 12. Jézus meghal a kereszten; 13. Jézus testét leveszik a keresztről és édesanyja karjaiba teszik; 14. Jézus temetése”. A felszabadítási teológia befolyásának köszönhetően rendszerint egy tizenötödik állomást is csatoltak az előbbiekhöz: „Jézus, miután majdnem három napig halott volt, feltámad és köztünk él”.¹⁵

Am nem csupán a tizenötödik állomást tették hozzá rendszeresen a főtiekhez, hanem a különböző állomások leírása is jelentősen megváltozott annak érdekében, hogy kifejezésre juttassa, hogy a Jézusról szóló történet megtalálható minden emberi sorsban. Példa: „1. A fejések összeesküvést szőnek Jézus ellen; 2. Jézust elárulják; 3. Jézus gyötrődik, amikor szembeül halálával; 4. Péter megtagadja Jézust; 5. Az emberek hagyták, hogy főnökeik becsapják őket, és inkább Barabbást választották; 6. Jézust megkínózzák; 7. A kormányzó mossa kezeit; 8. Jézust elítélik mint lázítót; 9. Jézus cipeli a keresztet; 10. Egy paraszt segít Jézusnak vinni a keresztet; 11. Asszonyok, akik elkísérik Jézust a keresztig; 12. Jézus meghal a kereszten; 13. Jézust eltemetik; 14. Jézus föltámad; 15. Az emberek útja”.¹⁶ Érdemes megjegyezni, hogy e példában amellet, hogy az állomásokat a latin-amerikai diktatúrák valóságában írja le (lázítás, kínzás stb.), Krisztus feltámadására már a tizenegyedik állomáson sor kerül, helyet hagyva az „emberek útjának” a tizenötödik állomáson. Ez tulajdonképp Jézus követé-

se, ami központi jelentőségű kérdés a felszabadítási teológia krisztológiájában. A könyvecske címben ez olvasható: „Jézus keresztre az emberek életében”. Maga a tény, hogy a szegényeknek hordozniuk kell a kereszt terhét, különféle helyzetekbe helyezhető bele, mint például a következő mexikói esetben. Azt mondja a telepés: „Régóta szenvedjük az effajta (meg)szállást.”¹⁷ Vagy egy másiknál: „Jézus keresztútja.”¹⁸ Mint e rész utolsó példája, hadd jegyezzük meg, hogy a karácsony és Jézus születése is változatos helyzetekbe helyezhető bele; időszerűn a mezei és városi embereknek szabadidőben vagy a politikai részvételben.¹⁹

Hadd hangsúlyozzam, hogy e hitoktatási anyagok a kemény tények ellenére mindig rámutattak a reményre és a föltámadás távlataira. Más latin-amerikai művészek viszont egyszerűn csak Jézus halálának rémületességét fejezték ki. A legjobb példát erre Guido

Rocha brazil szobrász szolgáltatja, akinek száműzetésbe is kellett vonulnia. Az ő Krisztusa a kereszten egyszerűen és életzagúan fejezi ki azok rémisztő haláltusáját, akiket a latin-amerikai diktatúrák katonái kínoztak. Amikor megkérdezték tőle, hogy miért készített olyan sok Krisztust, azt felelte: „Én nagyon távol vagyok, és a népem szobrát akarom elkészíteni. Gyerekkorom óta – amit Minasban (Gerais) töltöttem – azt tanultam, hogy semmi sem hasonlít annyira az emberekhez, mint Krisztus.”²⁰

5. Léteznek azonban egyéb alakok is, hogy kifejezzék, ki volt Jézus. Alakok, melyek boldogságot és szabadságot tükröznek. A szandinista forradalom lett ezen pillanatok egyik jelképe. A forradalom után Ernesto Cardenal, a kulturális miniszter visszament Solentiname szigetére, ahol paraszttal és halászokkal dolgozott. Somoza diktatúrájának a bombái tették tönkre e kísérletet. Az emberek tehát a művészeteken, főleg pedig a festészetben keresztül fejezték ki hitüket. E képek rendkívül színesek. Jézus nem úgy néz ki a kereszten, mint aki szenved. Asszonyok hoznak virágokat a képeken, és még a vérző kezek és lábak is majdhogynem dekorációnak tűnnek. Az emberek szenvedésének halvány emléke most már a múlt részévé vált.²¹ Ugyanígy a sírbolt, ahová Jézust temették, és ahol többé nem volt megtalálható, tele van virággal. Az ember

¹⁷ Cristo colono (hely és évmegjelölés nélkül), fedőlap.

¹⁸ Arquidiocese de Campinas: A via sacra de Jesus... (Campinas, évmegjelölés nélkül), fedőlap.

¹⁹ CNBB Sub-Regional VI, Natal em comunidade (Senhor do Bonfim/BA, évmegjelölés nélkül), fedőlap.

²⁰ Apud Ulrich Schoenborn: Fé entre história e experiência: Migalhas exegéticas (Sao Leopolda: Sinodal, 1982.), 12. o.; a képek a 134-135. oldalon találhatóak.

²¹ Los campesinos de Solentiname ppintan el evangelico: Texto de Ernesto Cardenal (Managua: Ediciones Monimvo, 1982.), 63. o.

¹⁴ Lásd CEBI/Sul, A história de Cristo se repete na história do povo que luta pela libertacao (Sao Leopoldo, 1986), fedőlap; és Juan José Diaz, Para Caminar con Fe y Esperanza (valószínűleg Buenos Aires, 1982), fedőlap.

¹⁵ Via sacra da fraternidade (hely és időmegjelölés nélkül), 32. o.

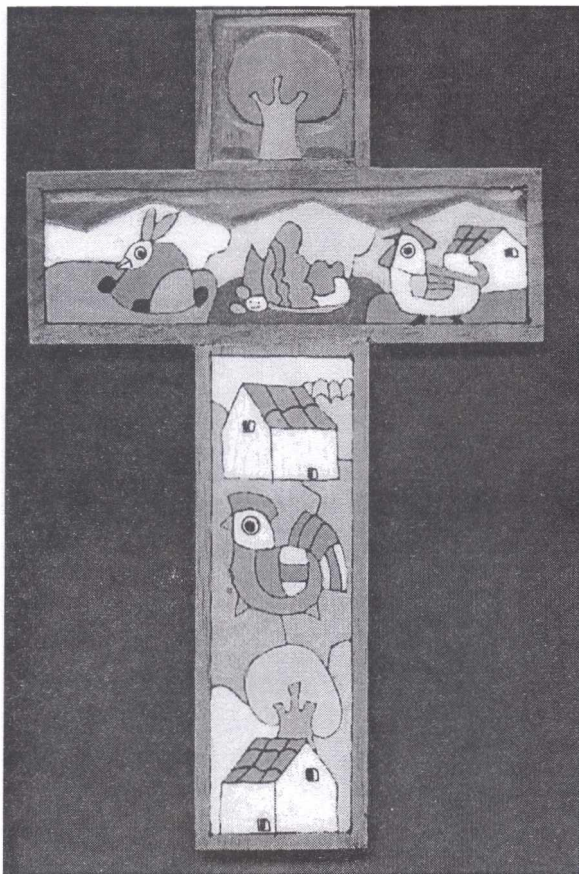
¹⁶ Prelazia de Sao Felix do Araguaia, MT, A cruz de Jesus na vida do povo (Petropolis: Vozes, 1985) 5. o. és lásd még a fedőlapon.

mögött (maga a feltámadott Jézus, de még valószínűbb, hogy egy tanítvány jött a sírkertbe) észrevehetjük a nyitott sírban a Szandinista Front zászlóját. A szöveg szerint ezt mondja Olívia: „A jó hír nem csupán az ő (Jézus) föltámadása, hanem a miénk is.”²²

6. Krisztus keresztrefeszítésének színes és boldog ábrázolásait találjuk más összefüggésekben is – nem csupán a forradalmi felszabadulás megtapasztalásában. Ez talán egyszerűen csak a latin-amerikai emberek alapvetően reménykedő beállítottságát fejezi ki, mely még a megpróbáltatások közepette is érvényesül. Jellegzetes lehet a következő három példa a színes keresztekre El Salvadorból. Az elsőnél Jézus nem tűnik keresztreszegettnek, tagjai sokkal inkább a halál fölötti győzelmet hirdetik. A második esetben a kereszt egy asszonyt ábrázol Jézus helyén, asszonyok közösségével körítve, kiknek különféle feladataik vannak. Az utolsó – úgy tűnik – egyszerűen a természeti és társadalmi élet bőségét és szépségét viszi a keresztet.

7. Egy másik példa található a naiv művészet legjobb brazil festőjénél, José Antônio da Silvánál.²³ Az első illusztráció asszonyokat mutat a kereszt alatt, a második Jézus diadalmas bevonulását örökíti meg Jeruzsálemben virágvasárnap, egyben előrevetítve e keresztthalál távlati árnyékát. A harmadikon egy a nép közül való – idősebb? – ember van ábrázolva a keresztben, aki sokkal inkább a sorsába beleegyezőnek tűnik, semmint szenvedéstől gyötrődőnek. A negyediken „Arimáthiai Józsefet láthatjuk, amint a remény felhői közepette leereszti Krisztust a keresztről: egy tragikus esemény, mely mégis a transzcendens fényével van körberagyogva”.²⁴ Az ötödik festménnyel kapcsolatban azt írja Ladi Bilzus: „Hogy a tizennegyedik állomást bemutassa, Silva elhatározta, hogy egy olyan jelenetet fest, mely nincs leírva a Bibliában: Krisztus számtalan követője fejezi ki végső tiszteletadását annak, Aki maga magasan a föld fölött virágokon fekszik. A tágranyílt szemű nézők a félelem és a remény között hánykolódnak, de úgy tűnik, hogy végül meglátják a fényt. Az emberek zavarodottsága mögött a dombokat ugyanis aranyló fény világítja be, ami akár az utolsó nap hajnali sugarát is jelezheti. De ez talán – Silva szerint – csak egy utalás a feltámadásra.”²⁵

8. Hol találjuk akkor most magunkat? A kilencvenes évek mind Latin-Amerikában, mind a világon jelentős változásokat hoztak a politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális és vallási területeken. A legdurvább katonai diktatúrák a múlt emlékeivé

váltak. Ezentúl a globalizált gazdaság mélyíti a szegények és gazdagok közti szakadékot, és teremti meg a kirekesztett emberek egy új kategóriáját, akik sok esetben inkább vágnak vissza a múltba, amikor a kizsákmányoltak osztályába tartoztak. Ezek szerint az összes Krisztus-képmás azonosítja Krisztust az emberek szenvedésével, mely még mindig egy idősebb témára. A másik oldalon a „felszabadítás”, úgy tűnik, hogy – bár jelentés nélkül, de – a kezünk ügyében maradt. Az előző ideológia ugyanis megpróbálta fölruházni az üzenetet azon elmélettel, hogy a jelenlegi rendszernek, mely adott, nincs alternatívája. Az emberek pedig elfogadták, hogy nagyon hosszú az út egy igazságos társadalmi rendszerig. Ki kell épülnie a polgári öntudatnak és a tevékeny részvételnek a társadalmi, illetve a politikai életben. De van-e, ami reményre ad okot? Honnét lesz erő a szükséges állhatossághoz? Bevilágítja-e Krisztus

keresztje ezt az utat? Működhet-e Jézus föltámadása oly utópikus látóhatárként, mely a jövő felé indít bennünket?

A bázisközösségek mozgalma, úgy tűnik, realitás és nem kevésbé reménytelen válaszol. A plakát, mely a bázisközösségek tizedik felekezeti találkozóját hirdette 2000 júliusára Ilhéusba, Bahaiába, talán nem volt túl művészin kivitelezve, de nagyszerű jelképes erővel rendelkezett.²⁶ A bázisközösségek ezen találkozóinak témáira több ezer ember jön el Brazília minden részéről, túlnyomó többségben szegény világiak, akik résztvesznek a bázisközösségek mozgalmaiban; ők többek, mint csupán egy egyházi szint. Bizonyos fokig azonban hatással vannak krisztológiai gondolkodásunkra: Latin-Amerika (ezen belül ábrázolhatjuk Braziliát) egy hatalmas félként van ábrázolva. Ez – és vele együtt a bázisközösségek – elindult az útján. Természetesen ez egy hosszú utazás. Az út változatos dimenziói egy keresztet formáznak, mely Jézus keresztje alatt helyezkedik el. Közepén a Biblia található. Alul vannak az emberek egy álommal (e szó a kereszt alsó részén olvasható) a maguk kulturális és nemzetiségi változatosságában. A kereszt karjai a jobb oldalon az *elkötelezettség* szót mutatják, a bal oldalon az *útonjárás* („*caminhada*”) szót.²⁷ Ez útnál szükségünk van a megemlékezésre – ez a kereszt felső részének fölirata –, a megemlékezésre Jézus keresztjének felszabadító eseményéről, mely, miként a fölkelő nap, elhossa az új jövő hajnalsugarát.

Fordította: Nagy Szilvia

²²Uo. 66-67. o.

²³Ladi Biezustól vett képek: „A Paixao segundo silva”, Icaro, nr. 116, 22-27. o. és a fedőlap.

²⁴Uo. 24. o.

²⁵Uo. 29. o.

²⁶10. Encontro Intereclesial: Ilhéus – BA – 11 a 15 de julho de 2000, CEBs: Povo de Deus, 2000 anos de caminhada: Texto-base (Paulo Alfonso: Ed. Fonte Viva, 1999), fedőlap.

²⁷Aligha lehet kielégítő módon lefordítani a portugál szót: caminhada. A szó gyökét a caminho, vagyis „út” szó adja. A caminhar pedig a „sétálni” szó lehetne. A caminhada kifejezését gyakran alkalmazzák tüntetésekre, fölvonulásokra. Ez egyben az önkéntesség és szabadság érzetét is magában foglalja.

Szakács Tamás

Gondolkodunk – de hogyan?*

A görög és héber időszemlélet teológiai, egzisztenciális következményei

I. Ráhangelés

Mindenfélék történnek – venezuelai földcsuszamlás, törökországi földrengés, magyarországi bel- és árvizek, csernobili atombaleset és a közben egyre dúsuló urán miatt lassanként felrobbanó szarkofágja, repülőgép-szerencsétlenségek, tenger-alattjáró-baleset. Emlékszünk rájuk. A dátumra már nem nagyon. Fontosabb, hol történt, mint az, hogy mikor. Talán nem, de mindannyian tudjuk, hogy az idő „más”, mint a tér – nem véletlen, hogy előbb tudtuk kielégítő pontossággal mérni a távolságot, mint az időt. A teret könnyedén ki tudjuk tölteni – de az időt? Az inkább „folyik” – leginkább kifolyik a kezünk közül. Ha nem mozdulok, soha nem érek „oda”. Ám hiába maradok mozdulatlan, akkor is eljön az „akkor”. A határpontot elkerülhetem – a határidőt nem. Mi a különbség tér és idő között? Melyik az „őselem”?

Nem kétséges, hogy európai gondolkodásunk alapvetően a nyugati-görög kultúrára épül. Nem csoda hát, hogy a kereszténység is „elgörögösödött”, gondolkodásmódja is erre a mintára alakult. Mennyiben nyomta rá a bélyegét a görög gondolkodás az evangéliumra? Mennyiben torzította? Még a magyar fordítás is másképp érthető e látcsövön keresztül, mint hunyorgva, értetlenül állni némely jellegzetes sajátosság felett – esetleg el is siklunk fontos kijelentések mellett, mert nem értjük, vagy nem jól értjük.

A stigma ott van – legfeljebb az a kérdés, nézik-e értő szemek is, vagy csak hályog borították? Megdöbbenőnek tűnik, hogyan is lehet, hogy olyan későn kezdtek kutatók ilyen irányú kutatással foglalkozni. Mára már szinte természetes, hogy odafordulunk az alternatívák felé. Azonban egy jelentős gát a mai napig létezik: az emberek többsége nem képes váltani a két rendszer között. Vagy így, vagy úgy gondolkodunk, de szinte képtelenek vagyunk a másik ember logikájába beleélni magunkat – hogy ha egyet nem is, de legalább megértsük egymást. Ha európai társainkkal ilyen nehezen megy ez, akkor miképp várhatnánk el, hogy könnyedén megértsük az alapjaiban más filozófiát követelő formákat?! Csak némi skizofréniával lehetséges... Vagy inkább az a tudat skizofrén, amelyik szétahatja a valóságot többféle gondolkodásmódra, és ebből csak egyet képvisel?

Voltak ugyan nálunk is kivételes „örültek”, akik megpróbálták mások lenni. Pontosabban nem lehettek nem mások,

mert valami belső kényszer hajtotta őket. Miért van az, hogy a legszenzációsabb felfedezések általában nem egyszerűen a kemény munkából, a szigorú következetesség vaslogikájából származnak, hanem hirtelen jött megvilágosodásokról vagy – urambocsá – tévedésekből!?

II. Bevezetés

A görög és héber gondolkodás legszembevetőbb vonása bizonyára éppen az, ahogyan a teret és az időt kezelik. A görög tárgyakat *helyez el* a térben, hogy *kitöltse* azt. A héber eseményeket *jegyez fel*, melyek által az idő *kitöltetik*. Ebből érthető, hogy míg a görög szemlélet statikus jellegű, addig a héber dinamikus karakterű. A görög filozófia számára megemészthetetlen a mozgás, hiszen a repülő nyíl egy adott pillanatban vagy itt van, vagy ott – de miként ugrik át a másik helyre?¹ Parmenidész logikája kiemelte a statikus anyagi szubsztancia és a dinamikus életelv éles különállását.² A valódi világ változhatatlan, örök érvényű – vallja a görög szellem. Isten alakítja-változtatja a történelmet – hangsúlyozza a zsidó hit. Semmiből nem jöhet létre „valami”, mert az anyag örök – vallja a görög szellem. A Teremtő a semmiből³ hozta elő a világot, mert Isten örök – hangsúlyozza a zsidó hit. A héber és a görög szemlélet eltérését szimbolikusan az is kifejezheti, hogy az eredetileg kitalált jobbról balra írást a görögök logikai szempontok alapján megfordították balról jobbra irányúra...

Mindezekből máris kiderül, hogy nemcsak fizikai és filozófiai kérdésről van szó, amikor a két gondolatvilágot összevetjük, hanem alapvető teológiát is beránt vizsgálódásunk látóterébe. Mindig is érdekelt a héber, a görög nyelv, így kezdtem te-

¹ Bizonyos értelemben azt mondhatjuk, hogy mi is kénytelenek vagyunk így szemlélni a világot. Mit is jelent számunkra a mozgókép csodája? Valójában állóképek egymásutánját, amely nem is váltakozik túl gyorsan, csak annyira, hogy szemünk már ne tudja alkotóelemeire bontani, de nincs benne „valódi” mozgás! Érdemes ezt összevetni Bergson tartamról írt fejtegetésével, mely az európai gondolkodásban rendhagyó – most csak egy rövid gondolat erejéig: „A lélektani életnek látszólagos szaggatottsága onnan ered tehát, hogy figyelmünk szaggatott cselekvéssorozattal szegeződik rája: ahol nincs egyéb, mint enyhe lejtő, ott figyelmi tetteink töredezett vonalát követve, lépcsőfokokat vélünk látni.” (Teremtő fejlődés, 8-9. o.)

² Tarnas, 37. o.

³ Tudom, hogy külön vitát lehetne nyitni a creatio ex nihilo témájában, hogy vajon Isten a semmiből, vagy önmagából, ill. a nem láthatókból hozta elő világot. Azonban e vita kívül esne témámon, így nem kívánok belebonyolódni, csak annyiban, hogy számomra a héber szemlélet igenis a semmiből való teremtést fejezi ki a אֵין-igével. (Akkor is, ha ez a görög-európai gondolkodásnak bolondság.)

* Avagy kedvescsináló Thorleif Boman könyvéhez (Elhangzott az Észak-Pest megyei Egyházközség LMK ülésén, 2000. szeptember 13-án.)

olójára áthallgatásomat is. A héber tanulmányok hamar megragadtak. Európai szemmel mindenképpen különleges nyelv. A nyelv egy gondolkodásmód bölcsője – hiszen önkéntelenül is úgy formálódik, hogy az kifejezze a nép gondolkodását. Kezdetől fogva izgalmas volt számomra a héber gondolkodás, amely különösebb hozzáértés nélkül is egyértelműen és alapjaiban különbözik megszokott (görög kultúrára épülő) európai gondolkodásmódunktól. Régi hát számomra a téma, de Boman könyve adta az utolsó lökést, hogy nekiálljak elmélyedni benne annyira, hogy papírra is vessem gondolataimat. Mivel jelentős részben az ő munkájára támaszkodom, ezért esetében a hivatkozásokat mellőztem. Elsősorban egy részletesebben kifejtett kedvesinálót szándékozom előtárni arra, hogy elolvassuk Boman könyvét.

Meglepő jellemvonás a héberben az is, hogy nagyon egyszerű szavakat használ fogalmi szinten – de roppant mély és bonyolult tartalmi szinten! Sajátos benne az is, hogy összetett kifejezések esetén igyekszik a végére szaladni, és ennek érdekében a magánhangzók rövidülnek – ezzel szorosan összefügg, hogy mássalhangzós írás, így a magánhangzók ragozás általi megváltoztatását „*büntetlenül*” megteheti. Ez a gyorsító jellemvonás is a nyelv és a gondolkodás idői és auditív jelleget hordozza.

Érdekes magyarként héberrel foglalkozni. Ugyanis a magyar is alaposan eltér az európai nyelvektől. Innen nézve mindenképp hasonlítanak – közelebről persze már bőven találunk eltéréseket, de azért pl. a tárgyas ragozás és apróbb jellegzeteségek sok hasonlóságot fednek fel. Különös kérdés lehet, hogy vajon a héber és a magyar nyelv között mekkora a hasonlóság, és miből származik. Nem az ősmagyarág áltudományos kutatása értelmében, mégis sok szempontból hasonlóan érzem a két nyelvet és így a gondolkodásmódot is.

Sosem hittem, hogy a héber primitív nyelv volna – sokkal inkább lehetett sejteni a mély, már-már misztikus tartalmat. Az evolucionista gondolkodás szereti úgy beállítani, mintha az ókori nyelvek és emberek primitívebbek volnának, a gondolkodás alacsonyabb fokán állnának. A kutatások azonban ezt még az idői távolságból eredő korlátozott ismereteink alapján is cáfolják, és megmutatják, hogy semmivel sem voltak alávalóbbak eleink – csak mi nem ismerjük őket eléggé. Egyébként is hogyan lehetne, hogy egy primitív nép olyan magas vallási fokon áll, hogy mai napig minden másnál meghatározóbb?

Tapasztalataim szerint a keretrendszer különbsége okoz – és tesz feloldhatatlanná – sok vitát. Nem merünk még hipotetikusán sem a másik rendszerére váltani, mert nem értjük, hogy a megértés és az egyetértés két különböző dolog. A térbeli és az időbeli szemlélet számunkra összeegyeztethetetlenül különbözőnek tűnik, ezért nem tudunk váltani. Pedig a század fizikája rámutatott arra, hogy a kettő között feszülő ellentmondás a tér-idő relativisztikus felfogásában jelentősen csökken. Érdekes, hogy a héber és a görög nyelvben tudatosult bennem először, hogy egymást kizáró jelentés tartozhat egyetlen héber vagy görög szóhoz. Számukra a világ egységesebb?

III. Logikai gondolkodás és pszichológiai megértés

Boman sorrendjét megváltoztatva az utolsó fejezettel kezdem, mert fontosabbnak érzem a megalapozást – tulajdonképpen ezen a ponton található a nézetbeli különbségek gyökerei, így amíg ez nem tisztázott, addig meddő a vita – ahogyan azt a HIX Filozófián folyó ismeretelméleti jellegű vita is mutatja. A

pszichológiai megalapozás előrébb kerülése egyúttal implikálja, hogy az idői szemlélet eltérését tartsam fontosabbnak, így ezt a részt is előre vettem.

A. Logika és pszichológia

Két módja van a valóság intellektuális megközelítésének: logikai gondolkodás és pszichológiai megértés. Bár a kettőt általában szembe próbálják állítani párthíveik, ennél sokkal szorosabb a kapcsolat. A logikai gondolkodás sem nélkülözheti a pszichológiai elemeket – pl. axiómáinak magától értetődősége, ill. az érzékelés tulajdonképpen pszichológiai folyamat –, és a pszichológiai megismerés is használ természetesen valamiféle egyszerű logikát. Azaz a pszichológiai megismerésnek egyik eszköze a logika és a logikai gondolkodásnak is egyik eszköze a pszichológiai gondolkodás. Megkülönböztethetően, de elválaszthatatlanul kapcsolódnak egymáshoz.

B. A kétféle nézőpont jogosultsága

Ha kategorizálni kell, akkor az izraeli szemlélet a pszichológiai megismeréshez, a görög a logikai gondolkodáshoz sorolható döntően. A héber gondolkodás nem prelogikus, mint sokan állítják, és összekeverik a primitívvel. Csak arról van szó, hogy közelebb áll a természetes élethez, mint a mi tudományos elvontságunk. Pál pl. nem azért nem használja, mert képtelen lenne rá, hanem mert más a feladata, tudatosan elutasítja a görög bölcselkedők és rétorok akkoriban divatos, ma szinte élvezhetetlen terminológiáit.

Hogy a két mód egymást kiegészítően szükséges, az ott is látszik, hogy időnként a legnagyobb tudományos felfedezések sem a logikai gondolkodás révén születtek, hanem valamiféle intuíciónak révén – amit aztán igyekeztek logikai formába önteni.

C. A kétféle gondolkodásmód formai sajátosságai

A görög gondolkodás vizuális-térbeli (tulajdonképpen geometriai). Mutatja azt az is, hogy még az elvont gondolkodás szava is etimológiailag vizuális: a teória a (be)látáson alapul (θεωρία először is szemlélés, látás, és csak az utolsó, 6-7. jelentése elmélet, tudás). A héber gondolkodásban viszont a hallásnak, a kimondott beszédnek van ilyen jelentősége. Nem véletlen Pál megfogalmazása: „*A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által.*” (Róm 10,17)

A görög gondolkodás szintetikus: a λόγος (értelem) a λέγω (összegyűjt) származéka. Az izraelita gondolkodás analitikus: megérteni יָבַח voltaképpen azt jelenti, hogy szétválasztani, megkülönböztetni. A héber elválasztja a külsődlegest (a láthatót) a lényegestől – ha a lényegyet ismerjük, nincs szükség körülmenyes levezetésre. Ebből következik, hogy nem a rétori gyözködést részesítik előnyben, hanem többek között a példázatok, melyek alapjaiban rombolják le azokat a bástyákat, amit minden ember önkéntelenül felépít magában. Ha a példázat párhuzamban van a hallgatók élményeivel, akkor rendkívül meggyőzővé válik.

A hébernek számára még a látás is más, mint a görög szemléletben – tulajdonképpen ez sem a külsőre, hanem a lényegre figyel: „*Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.*” (1Sám 16,7) „Hallván halljatok, de ne értsetek, látván lássatok, de ne ismerjétek!” (Ézs 6,9) Innen érthető a jánosi bizonyágtétel: „*látott, és hitt*” (Jn 20,8b)

Az európai kultúra tragédiája, hogy lényegében csak a görög kultúrát fogadta el. Hiába volt meg a nagy lehetőség a keresztényiség révén, hogy a héber hatást is magába fogadja, ezt is „*elhellenizálta*”. Pedig a kettő nem ellentmondó, hanem egymást kiegészítő – ha nem is lehet logikailag összeegyeztetni a két szemléletet egységes világlátássá, mindkettő a valóság egy-egy fontos darabja. Hiszen badarság volna látást és hallást szembeállítani. A zsidóság hajlandó volt befogadni a görög szemléletet, és szétszóródottságában is beépült az európai kultúrába – fordítva sajnos nem történt meg, pedig termékenyítőleg hathatott volna. Egészen e századig kellett várunk, míg maga a tudomány rájött a kvantummechanika révén, hogy antagonisztikus ellentmondás mellett létezik Bohr-féle komplementaritás is.⁴ Sajnos ennek a szemléletnek filozófiai következményei még a fizikusok körében sem realizálódtak.

IV. Idő és tér

Fizikusként és teológusként egyaránt érdekel az *idő* – mondhatni az idő rabja vagyok... Ezért is érthető, hogy számomra (miután az érzékelés-megismerés „*psicho-logikáját*” megalapoztuk) legalapvetőbb különbségnek a héber felfogás *temporális*, a görög *geometriai* jellegét érzem, és ebből következőnek tartom a *dinamikus-statikus* jellegét is.

A. A görög-európai időszemlélet

Mint már szó volt róla, míg a héber gondolkodást az időszerűség, addig a görögöt a térszerűség jellemzi. Ám épp ezért foglalkoztak sokat az idővel, hiszen térbeli szemléletükkel gondot jelent megértése.

A görög-európai szemléletben az idő egyenesként kerül elő – még ha mérése ciklikus folyamatokkal történik is. Már az a geometriai – azaz térbeli – kép is sokat elárul, ahogyan az időt elképzeljük! Még inkább így van ez a négydimenziós téridővel a fizikában: relativitáselméletben a tér és az idő geometriai egyesítése a téridőben, azaz az idő „*eltérisítése*”. (Egyúttal azonban rámutat arra, hogy nincs is olyan nagy ellentét e kettő között!) Az idő tehát egy vonal mentén végbemenő mozgásként jelenik meg. Lényegét tekintve a ciklikus szemlélet sem más, sőt matematikailag leírható ekvivalensen is. Az „*idő térszemlélete*” szavainkban is nyakon csíphető: időpont, időköz, a jövő előttünk, a múlt mögöttünk van.

A modern filozófusok sem tudták megoldani az idő problémáját – nem tudunk tovább jutni az augustinusi gondolatnál: „*Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom... mérem, mérem, de mit mérek, nem tudom. ...Lelkem, tebened mérem az időt. ...Az előtted elvonnul dolgok hatással vannak rád, amely megmarad benned.*”

⁴ Itt válik tudományosan is világossá, hogy a két összeegyeztethetetlen rendszert nem kell szembeállítani, hanem lehet egymás mellett is látni. A kvantummechanika fizikai példát adott arra, hogy ami emberi szemléletünk számára egymást kizáró lehetőségnek tűnik, az egyaránt szükséges a valóság leírásához. A század elejéig egyértelmű volt mindenki számára, hogy valami vagy részecske, vagy hullám. Azonban a fény, amit elektromágneses hullámként lehet elképzelni, mégis részecske tulajdonsággal rendelkezik, amikor pl. egy atom elnyeli vagy kibocsátja. Az elektron, amit egyértelműen részecskének ismertek meg, érthetetlen módon éppúgy interferenciára képes, mint a fény! (A helyzet még ennél is rosszabb, mert egyetlen elektron önmagával is interferálhat, érthetetlené téve a részecsketermészetet – ugyanis aszerint vagy egyik pályán halad, vagy másikon; a kísérletek viszont arra utalnak, hogy mindegyikén egyszerre!)

...*S ha ez nem idő, akkor nem tudok időt mérni.*⁵ Mért tudjuk, meghatározni nem.

Platón időszemlélete keresztényen szemmel is figyelemreméltó: az ideák változatlanok, csak a valóságban van változás, mint az ideák képének változása – hasonlóan az idő az örökkévalóság mozgásban lévő képe. Azonban ez is térszerű szemlélet – az örökkévalóság mentes minden változástól.

B. Az izraelita időszemlélet

1. A fizikai idő

Gondolkodásunk nem tud meglenni anélkül, hogy az időfogalmat szoros összefüggésben lássuk a mozgással – azaz a térbeliséggel. Ezért el sem tudjuk képzelni, hogy a mienken kívül más időfogalom is lehetséges volna – Bergson hiába kérdőjelezte meg az egész európai időszemléletet, csak kurióznak tekintik, de nem törődnek vele azóta sem.⁶

Pedig az általunk használt térbeli kifejezéseknek idői fogalmakkal összefüggő használata inkonzekvens – és általában a sémita nyelvekben is. E tekintetben a héber egyedülálló: az inkonzekvencia nem érvényesül. Mi a jövőt úgy írjuk le, mint ami előttünk áll, míg a héber szemléletben a jövőendő eseményei utánunk „*jönnek*”, és ez szükségszerű összefüggésben áll a héber időfogalommal.

A görögök az égitestek égbolton való elhelyezkedését figyelték – tehát térbeli szemléletük érvényesül. Ünnepeiket is ehhez mérték: pl. a Nap állócsillagokhoz való elhelyezkedése alapján. Izrael ünnepeit a Hold fázisai jelölik. Nem égi „*tesztekrol*” beszélnek, hanem lámpásoknak (מאורה *IMóz 1,14*), fényforrásoknak (אורים *Zsolt 136,7*) nevezik az égitesteket. A fényforrások különböző erősségű fényt és meleget adnak. Fényük és melegük révén határozzák meg az időt – és nem feljövételükkel, ill. lemenetelükkel. Ezért lehetséges, hogy a teremtéstörténetben azonnal első nap kezdődik a világosság és a sötétség elválasztásával, holott az égitesteket Isten csak a negyedik napon teremti.

„*Térbeli időszemléletünk*” a következőt mondatná: amíg nem kúszik magasan az égre a nap. Héber fény-meleg felfogásban: „*amíg melegen nem süt a nap*” (*Neh 7,3*). Van szó természetesen az Ószövetségben is a nap mozgásáról, de nem időmeghatározó értelemben.

Mivel a héber szemlélet az idő meghatározásához nem a Nap mozgását veszi alapul, hanem a fény-meleg és a holdfázisok ritmikus váltakozását, ezért ennek megfelelően kell értelmezni az olyan képeket, mint a körmozgás, ill. keringés. Az a kérdés, hogy a héber az időt körforgásnak vagy egyenes vonalúnak képelték-e, éppúgy értelmetlen, mint az, hogy az érverés ritmusa ciklikus vagy lineáris... Hosszabb időtartam tehát folyamatos ritmus formájában jelenik meg – közben áttérhet egy magasabb ritmusba: napi ritmus haviba, majd évibe. Ilyen módon az ismétlődés és folytonosság kifejezése egybe esik – az *דור* jelentései között megtalálhatók: ismét, folytonosan, tartam, lét.

A fentiekből látható, hogy még a mérhető időt sem *kvanti-*

⁵ Augustinus: Vallomások (idézi: Simonyi, 94-96. o.)

⁶ Messzire vezetne Bergson filozófiájára kitérni, így inkább csak röviden megjegyzem, hogy nagyfokú hasonlóság áll fenn a bergsoni felfogás és a héber között. (Nem véletlen, hogy az európai gondolkodás nem észlelte meg...) Az idői-téri szemlélettel, pszichológiai megismeréssel kapcsolatban (és általában is) figyelemreméltó összefoglalót írt Bergson filozófiájáról Babits (in: Bergson, [I]-[XXII], megjelent eredetileg a Nyugatban 1910-ben).

tatív, hanem kvalitatív jellemzőnek képzei a héber gondolkodás. Zseniális, hogy amit a mai fizika el kell, hogy ismerjen az időmérési módszerekben, azt a héber szemlélet örökségként hozza magával. Ugyanis amint kvantitatív próbáljuk tenni, kvalitatív jelenségeket hívunk segítségül: igaz, hogy az időmérés periodicitásra alapul, de nem egyszerű ciklikussággal ismétlődő esemény alapján történik: „Egy másodperc az alaplapotú 133Cs atom két hiperfinom energiaszintje közötti átmenetnek megfelelő sugárzás periódusidejének 9 192 631 770-szerese.”⁷

2. A pszichológiai idő

Ahogy mi a teret töltjük ki tárgyakkal, úgy tölti be a zsidó gondolkodás az időt eseményekkel. Az idő olyan, mint egy tartály, amely megőrzi egész életüket születéstől halálig. Mivel ezek a lelki lenyomatok létezőként megmaradnak, az időpontoknak és időszakoknak nincs jelentősége – a héber ember az időben él, így az idői távolságok nem jelentenek problémát számára: a múlt, jelen, jövő közötti különbség eltörlődik az események közötti különbséghez képest. Ez teszi könnyebben érthetővé a *propheticum perfectum*ot is, valamint azt, hogy Jákób fiai hol mint egyének, hol mint törzsek kerülnek elő. Ezért van, hogy a múlt vagy a jövő eseményeit is jelen idejüként élik meg – anélkül, hogy egy pillanatra is szem elől tévesztené múlt- vagy jövőbeliségét. Pl. az egyiptomi szabadság nem vész el a történelem homályába, hanem Isten örökérvényű tette.

Az emberi lét a történelem egy kis darabkáját fogja át – Isten tudata pedig átfog mindeneket. Az ő tudata a világtudat, amelyben minden esemény örökre fennmarad.

Boman támadja azt a „dogmát”, hogy a héberből hiányzik az idői jelleg, mert primitívebb nyelv pl. a görögnél – hiszen éppoly sokféle igealak létezik, mint a görögben, csak éppen ők mást tartottak fontosnak, árnyalandonak. Tény, hogy a hébertől idegen a három idői szféra – ahogyan tőlünk a befejezettség szempontjából való értékelés. Nem hiányról van szó, végképp nem primitívségről, hanem másságról. A perfectum az *elbeszélő által* ténynek, biztosnak tekintett kifejezésére szolgál, akár múltbeli, akár jövőbeli. Az imperfectum pedig az *elbeszélő által* még folyamatban levőnek tekintett takarja – ekkor közömbös, hogy bekövetkeztére biztosan lehet-e számítani, vagy csak vélhető, óhajtott.

Európai felfogásban a „most” pontján állunk, a jövő előttünk, a múlt mögöttünk – az idő fizikai szemlélete érvényesül. A héber felfogásban épp fordítva, a pszichológiai szemlélet kap helyet. Pl. קדם = elöl, kelet, ősidő, ezelőtt, múlt – אחר = hátul, után, azután – אחרית = leghátsó, vég, kijárat, jövő, utókor. A jövőendő előttünk van – de utánunk jön. A múltat magunk elé idézhetjük, a jövő még alakulóban van a hátunk mögött...

Az örökkévalóság Platóntól örökölt fogalma inkább térbeli, mint időbeli. Ebből szinte következik, hogy a hébernek, mint időhöz kötött gondolkodásnak, nincs is szava az örökkévalóságra – amely a mi elképzeléseinkben vallási színezetű, ezért helyette a „végtelen idő” megnevezést célszerűbb használni a héber párhuzamban, ami megfelel a héber dinamikus szemléletnek. Az עולם jelentései: őskor, hajdan, örökké, mindig – etimológiáját az עולם-ra vezetik vissza: elrejt, eltitkol. Ebből érthető az örökkévalóság olyan értelme, mint amely oly messze van, hogy elrejtőzik előlünk. Az עולם tehát nem is egyszerűen

a végtelenül hosszú időt jelöli, hanem a határtalant – de nem időfelettséget vagy transzcendenst. Jahve túlvilági voltára más kifejezéseket használnak. Az עולם minden létező kezdete és vége.

C. A tér

Görög gondolkodás szerint egy tárgy forma és tartalom – a forma elvonatkoztatható, és ekkor maga az anyag nem játszik szerepet. A héberek számára a forma közömbös – nincs is szavuk rá. Őket ugyanis inkább a tartalom érdekli – ez sem pontos azonban, mert ők nem hasítják ketté a tárgyakat. Pl. a דימה jelentései: kép, leképezés, ábrázolat, utánzat – és csak ezt követően alak. Az izraeliták a tárgyakat úgy látják, ahogyan azokat a színek és az árnyékok megjelenítik, keménységüket és hőfokukat pedig kezükkel tapintják – a kontúrt csak mi képzeljük hozzá, fizikailag nem létezik.

A határ számunkra két tartomány elválasztására szolgál, nincs térbeli kiterjedése, csak két dimenziós. A héber גבול alapvetően más: nem matematikai határvonal, hanem fizikai: pl. hegy(gerinc), víz, sövény – etimológiailag a גבל a hegy szóval függ össze. A héber gondolkodás szerint ahogyan az időegységeket azok végével jelölik, úgy területeket a határukkal – de a גבל és szinonimái sohasem szerepelnek két terület közötti elválasztó vonal értelemben, hanem úgy, mint ami maga is része a területnek. A teljes határ magát az egész területet jelenti.

Az európai gondolkodásnak nehéz volt a végtelen megemésztése – tulajdonképpen csak matematikai absztrakció szintjén sikerült, de nyilvánvalóan nem tartozik a tapasztalatainkhoz. Boman azonban érdekes példát mond: a végtelent korrigáljuk először is határtalanra. Ez szerinte a látásban érzékelhetővé válik: a látómező közepétől távolodva fokozatosan életlenedik látásunk, mígnem megszűnik – miközben nem érzékelünk semmiféle határt. Tehát érzékelépszichológiai szinten képesek vagyunk megfogni a határtalant – akkor is, ha az európai gondolkodás persze rá akarja erőtteni a határt, de az tulajdonképpen már absztrakció, nem tapasztalás.

D. Funkcionális és szemléletes világvég

Európai fejjel gondolkodva a világvégnek szemléletesnek kell lennie – mást el se tudunk képzelni. Ezért a héber megfogalmazást is így értjük. A gond csak az, hogy a héberek sem emberekről, sem épületekről, sem másról nem hagytak ránk szemléletes leírást – ők funkcionálisan gondolkodtak, ezért tévedés volna szemléletesen értelmezni leírásaikat. Igaz, hogy az ég csatornáiról beszélnek, melyeket ha Isten megnyit, eső hull – ugyanakkor nagyon is jól tudták, hogy az eső felhőből esik. Illés történetében, mivel Jahve közvetlen beavatkozásából ered az eső, mi sem lett volna természetesebb, mint felhők helyett arról beszélni, hogy Isten megnyitotta az ég ablakait – mégis ezt olvassuk: „*Eközben az történt, hogy viharfelhők sötétítették el az eget, és nagy eső lett.*” (1Kir 18,44k) Vagy: „*Megparancsolom a felhőknek is, hogy ne adjanak rá esőt!*” (Ézs 5,6)

Általános nézet szerint a mitologikus szemlélet régebbi, a természeti újabb. Ez azonban badarság, hiszen épp a „primitív” természeti népek éltek benne a természetben. Az Ószövetség sem támasztja alá ezen elképzelést. Pl. az özönvíz esetén épp a régebbi jahvista leírás beszél felhőszakadásról és a né-

⁷ SH Atlasz – Fizika, 19. o.

hány évszázaddal későbbi papi fogalmazás a mélység forrása-
inak felszakadásáról... Platón filozófiájában is találni hasonló
jelenséget, amikor tudatosan használ mitológiai kifejezéseket.
A Papi Irat mitologikus formája és Platón is azt kívánja érzé-
keltetni, hogy eszkatologikus történet zajlik. A מִיָּמִים kizárólag
vallási töltéssel fordul elő, és 1Móz 1-en kívül csak 5 helyen
található meg (Zsolt 19,2; 150,1; Ez 1,22kk; 10,1; Dán
12,3), úgyhogy nem is tekinthető profán kozmogóniai kife-
jezésnek.

Maguk a képek természetesen már az akkori ember számá-
ra is tarthatatlanok voltak, úgyhogy a kifogások helyett érde-
mesebb volna inkább azt megérteni, mit is akartak megfogal-
mazni a szentírók... Már csak azért is, mert épp az, hogy a ké-
pek ellentmondanak egymásnak, jelzi, hogy máshol kell he-
lyes értelmezésüket keresni.

V. Dinamikus és statikus gondolkodás

Az időbeli-térbeli gondolkodás különbségéből következik tu-
lajdonképpen a dinamikus-statikussá szemlélet eltérése a két
rendszerben.

A. Dinamikus gondolkodás

1. A nyugalmi állapotot kifejező héber igék dinamikus karaktere

Legjobban talán itt lehet érzékeltetni a dinamikus jelleget, hisz
statikus valóságéletemet fogalmazznak meg, ami elsőre talán pa-
radoxnak is tűnhet. Mindenesetre az igék alapjelentése mindig
mozgást vagy tevékenységet fejez ki. Mellesleg ebből érthető
az is, hogy Jézus nem elvont filozófiai gondolatokat hozott el
közénk, hanem amikor Istenről akar valamit megtanítani, akkor
képeket, de leginkább történeteket használ – általában ké-
pei is dinamikusak.

Ha egy igének nyugalmi állapotot kell kifejeznie, akkor a
héber ezt úgy éri el, hogy arra a folyamatra utal, melynek ré-
vén eme állapotot elértük. Pl. a קָוָה (állni) jelentése úgy értel-
mezhető, hogy az felállás eredményeképp jött létre (mint aho-
gyan az ige elsődleges, eredeti jelentése ez is: felállni), vagy
annak eredménye, hogy valaki odaállt valahova. (E jellegze-
tességgel érthetőbbé válnak a látszólag statikus igék dinami-
kussal alkotott *parallelizmus membrorum*ai.)

2. A statív igék dinamikus karaktere

Nyelvtanilag is külön csoportot alkotnak a *statív* igék⁸: *mediae cere*, néha *mediae holem* – a nyelvtan *intranszítív* igéknek ne-
vezi. Érdekes, hogy a héberben ezek alkotnak külön csoportot,
míg általában más nyelvekben a mozgást jelentő igék. A *statív*
igék is elsősorban az állapot vagy a tulajdonság létrejöttét, ki-
alakulását fejezik ki. Pl. világít = (folyamatosan) fényhatást
kelt. Csak néhány kivétel esetén található közöttük *transzítív*
ige, de itt is valószínű, hogy eredetét tekintve *intranszítív* volt.
Hasonlóan találunk *intranszítív* igéket más csoportban is – itt
pedig az gyanítható, hogy eredetileg valóban *transzítív* igéből
származnak, ill. a mássalhangzók tulajdonságai hatnak vissza
a magánhangzóra (pl. a *gutturálisok patahot* vonzanak), ill. a
mediae patah, mint alapképlet, asszimiláló hatást fejt ki a
mediae cere/holem igékre is.

3. A logikai „létezés”

A héber sokkal jobban ki tudja fejezni a logikai értelemben
„statikus” vagy „létező” tartalmat, mint a görög vagy az indo-
európai modern nyelvek. Nemcsak formális eltéréseiről van szó,
hanem mélyreható jelentésbeliről is. A *nominális* mondatban
egyfajta merevség-állandóság rejlik (létezését fejez ki), a *verbá-
lis* mondat pedig mozgást, folyamatot tartalmaz. Főnévi állít-
mány esetén a mondat az alany és állítmány identitását fejezi
ki, mivel a héber gondolkodás szerint egy dolog azonos annak
mértékével, anyagával, nevével. Pl. המזבח עץ וקירחיו עץ – az oltár-
nak „fából voltak a sarkai, az alapja meg az oldalai.” (Ez
41,22) Az oltár (ill. oldalai) azonosak magukkal. Ezt a szerke-
zetet tulajdonképpen még a magyar sem tudja visszaadni ver-
bális állítmány nélkül.

Más a helyzet, ha az állítmány nem foglaltatik benne az
alanyban: והארץ היתה חרו ובהו mindig a művelt föld, emberlak-
ta kultúrvidék, mellyel kapcsolatban a „kietlenség és pusztaság”
fogalmi lehetetlenség. Az alany és az állítmány közötti
szakadékot a היתה hidalja át. Így fejezi ki, hogy az, ami ma ne-
künk *kozmosz*, valamikor *káosz* volt.

A *nominális* mondat fentebbi definíciója (miszerint a *parti-
cipiumi állítmány* kivételével a merevség, állandóság jelenik
meg benne) a görögök szemléletvilágán alapul. Héber felfogás
szerint a *nominális* mondatok csak valamilyen *attributív* ösz-
szetartozást fejeznek ki. Hogy nekik mit jelent a „létezés”
alapténye, az a היה analíziséből tűnik ki.

4. A היה ige által kifejezett létezési forma

Benne összpontosulnak az igékkel összefüggő, fentebb tár-
gyalt problémák. A héberben – az indogermán nyelvekkel el-
lentétben – a létige nem használatos segédigeként. A היה való-
di ige, teljes értékű kifejezőerővel. A היה kifejezhet valóságos
létrejövételt (előáll, keletkezik, átalakul); belső tulajdonság
megváltozását; foglalkozás, hivatás révén válni valamivé
(Ábel juhásztor lett); valamilyen hatás kifejtése („Meggyó-
gítom ezt a vizet, nem lesz többé onnan halál és terméketlen-
ség” [2Kir 2,21] – azaz nem okoz többé halált).

A létezés az ŐSZ általános szemlélete szerint elsősorban
*személyes létezés*et jelent. A személyes és személytelen létezés
inkommenzurábilis. Ez az oka a dinamikus jellegnek.

B. A statikus létezés

A görög lételfogás nem ismerhető meg pusztán nyelvi analízis
segtségével – nem is vagyunk erre utalva, hiszen közvetlenül
vizsgálódhatunk: a jón természetfilozófusoktól kezdve min-
denki foglalkozott ontológiával.

A héber dinamizmus párhuzamba állítható az Arisztotelész
által Hérakleitosznak tulajdonított *panta rhei* problémája, amit
ha nem is találunk meg a fennmaradt töredékeiben, de tartal-
mában mégis megfogalmazott az ismert mondásban: „Nem
léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba.” Szerinte a folyamat
az ἀρχή.⁹ Ugyanakkor felfogása magányra ítéli a görög filozó-
fiában. Míg Nyíri szerint tömörsége miatt illették őt „homá-
lyos” jelzővel,¹⁰ Boman inkább a görög nyelvben látja az okot,
melynek már Platón is tudatában volt, amikor Hérakleitosz ta-
nairól beszél: „Valamilyen más nyelvet kellene keresniük azok-
nak, akiknek ilyenek a nézeteik, így ugyanis nem találnak meg-

⁹ Nyíri, 42-44. o.

¹⁰ Nyíri, 42. o.

⁸ Weingreen, 95-97. o.

felelő szavakat, amelyek gondolataikhoz illenének.” Boman ki is emeli, hogy Hérakleitosz nézetei valószínűleg keleti hatás alatt állnak.

Az eleai iskola viszont ellentétes Hérakleitosz felfogásával és a héber dinamizmussal is, hiszen a létezés tekint az egyetlen valóságnak, a mozgás-változás realitását pedig tagadja, látszatnak értelmezi. Mindezt legmarkánsabban Parmenidész képviseli. A dinamizmus tagadását viszont Zénón jól ismert apóriái jelzik leginkább,¹¹ melyek természetesen a matematika fejlődésével részben – de nem teljesen – elavultak, pl. a végtelen sorok és a határérték, a kontinuum számosság bevezetése révén.

Platón gondolatai szintén a lét kérdései körül forogtak, de az eleaiak túlzásai nélkül. A változás problémáját úgy oldja meg, hogy a keletkezés-elmúlás, változás a ὁρατόν γένος sajátsága, míg a νοητόν γένος birodalmában, az ideák világában az a nyugalom uralkodik, amelyről az eleai iskola beszél.

C. Az Ige

Fontos – és érdekes – eredményre juthatunk, ha az Ige fogalmát megvizsgáljuk: miként használták az ókori keleten, az izraeliták, ill. a görögök.

1. Az Ige az ókori keleti és a héber gondolkodásmódban

A Marduk-Ellilhez szóló imádságból: „Iged viharként tavovonul... / Az Ige, amely szétszaggatja fent az eget. / Az Ige, amely megrendíti alant a földet.” Az egyiptomiaknál ezt találja Toth-ról: „Ami szájából kijön, az megtörténik, és amit mond, az meglesz.” IV. Ptolemaiosz idejéből származó feliraton pedig: „Minden, ami van, Iged által jött létre.” A sok asszír-babiloni teremtésleírás között viszont nem szerepel „ige-kozmológia”, legjobb esetben is csak *creatio secunda*-ra utalnak. Kézenfekvő a formális hasonlóság az ókori kelet és a héber igefelfogás között: „Nem olyan-e az én igém, mint a tűz / – így szól az Úr –, / vagy mint a sziklazúzó pöröly?” (Jer 23,29) – „Felharsan az Úr hangja a Sionról, / mennydörgés Jeruzsálemből; / gúszba borulnak a pásztorok legelői, / és elszárad a Karmel teteje.” (Ám 1,2)

A tartalmi különbség azonban nyilvánvaló és lényeges: az Ózövetség sohasem úgy beszél Jahve Igéjéről, mint valamilyen természeti erőről (asszír-babiloniak), hanem mint egy tudatos erkölcsi személyiség megnyilatkozásáról. (Végképp nem keverendő össze a Ige az Úr hangjával, amely Ámósnál jelent meg.) A különbség oka is egyszerű: a többi sémi nép istenei eredetileg megszemélyesített természeti jelenségek voltak. Így érthető, hogy más népeknél az Igének fizikai jellege van – míg Izráélnél a szellemi szférához tartozik.

Viszont észre kell venni az egyiptomi teremtéshittel való hasonlóságot. Tetten érhető-e itt is különbség? Boman szerint igen. Az egyiptomi vallásban *cseppfolyós szubsztancia* jelenik meg – azaz nem is a zsidó-keresztyén értelemben vett teremtésről van szó, hanem *emanációról*. A jahvista történetíró ismerhette a teremtő Igével kapcsolatos egyiptomi hitet, de – mint az izraelita vallástól idegen elemet – elvetette, átformálta. Később, amikor keleti hatások áramlottak be, ahol a teremtő Ige képzete nem szerepel, lehetővé vált a teremtés munkájának „ige-aktusú” leírása. Ige és tett nem a דבר két külön jelentése, hanem a tett az ige elválaszthatatlan konzekvenciája. (Éppen ezért annyira negatív a דבר-al), hiszen ellentmond a „kötelező következménynek”!

Boman kiemeli, hogy a דבר etimológiája alapján azt jelen¹¹,

¹¹ Nyíri, 47. o.

hogy hátul lenni és előtörni; a szavakat egymás után kimondani; azt, ami háttérben volt, előreengedni.

2. Az Ige a görög gondolkodásban

A דבר etimológiája mellé kell állítani a λόγος etimológiáját: a λει- gyök alapjelentése összegyűjteni, rendezni. Ebből érthető a három főjelentés, melyek egymásmellettsége számunkra furcsa: beszélni, számolni, gondolkodni. A λόγος-t csak lassan kezdték Ige értelemben használni – akkor viszont általánosan elterjedt. Innen érthető, hogy a λόγος gyökere nem függ össze a beszéddel, annak kimondásával – és így nem is jellemzi a βῆδ dinamizmusa –, hanem az értelem, a rendezett és az észszerű tartalmat mint az értelmes ember legfontosabb funkcióját jelöli. (Ez kitűnően látható, ha az azonos gyökből eredő *logikus* fogalmára gondolunk.) Az etimológiai összevetés jelzi, melyik nép mit tartott legfontosabbnak. A görögök rendezett, értelmes szellemi funkciót – a héberék a dinamikus, hatalommal bíró erőt. A két nyelv hellenizmusbeli kölcsönhatása révén viszont nyilvánvaló, hogy amikor János a λόγος-t használja, mindkét jelentés benne cseng, még ha a דבר is az erősebb.

Az Ige ókori keleti-héber-görög elemzése mutat rá arra, hogy a formai hasonlóság ellenére miképp lehetséges totális tartalmi szembenállás (keleti-héber), és fordítva: formai szinten majdnem teljesen szembenálló jelenség miképpen lehet taralmilag mégis nagyon egy (héber-görög).

D. Kollektív fogalmak és ideák

1. A héber kollektív fogalom

Számunkra természetes a fogalmi absztrakció *induktív* módja: ha kíváncsiak vagyunk arra, milyen is egy magyar ember, akkor megtekintünk sok magyart, és a közös elemeket megpróbáljuk összegyűjteni. Mindez tulajdonképpen az európai gondolkodás *individualizmusából* fakad – az izraelita ellenben *kollektív*. A héber fogalmi gondolkodásra sokkal inkább jellemző a *dedukció*, amit a népek *genealógiájában* érhetünk tetten: egy nép mindig egy-egy ember leszármazottaiként kerül elő – tulajdonképpen akkor is, ha ezt a visszavezetést esetleg nem tudják megtenni. Míg számunkra *perszonalifikáció*nak tűnik, amikor pl. Móáb beszél és cselekszik, addig számunkra természetes gyűjtőfogalom (hisz Móáb utódairól, mintegy családjáról van szó.): mindig az általános a kiindulópont, és *dedukcióval* jutnak el az egyeshez.

A kollektív fogalom nem arra való, hogy sok egyedi elem közös részét vonjuk egy kalap alá, hanem arra, hogy kiemeljük: a meghatározott sajátosság jelentkezik az éppen szóban forgó egyedben is. Ebben a vonatkozásban több információ van a héber gondolatban, mint az európaiban. A héber „fogalom” egyaránt lehet *konkrét* és *absztrakt* is. Az אדם egyaránt jelenti az (egyes) embert, de az emberiséget is. Az individuum az átfogó típus manifesztációja – nyelvileg is egyértelmű, hogy a Móáb (מוֹאָב) derivátuma a móábi személy (מוֹאָבִי), és nem fordítva. A móábita egyén nem a móábita individuumok összességének egy példánya, hanem a „móábitaság” megtestesülése. Éppen azért nincsenek éles különbségek a szófajok között (elsősorban névszó és ige van, de még az ige is nagyon szoros kapcsolatban áll a névszóval), mert az *absztrakt* nem különül el a *konkrét*től.

2. Platonikus paralellek

A fentiek alapján megállapítható, hogy ez a szemlélet nagyon hasonló a platóni ideák világával. Amire Platón fáradtságos

eszmefuttatással jutott el, azzal a sémitákat nyelvük helyből el-
látta: a héber gyökök a fogalmat, az ideát jelölik.

VI. Benyomás és küllem

Minket – és a görögöket – a tárgyak formai leírása érdekel. Az izraelitákat ellenben az észlelés során szerzett benyomások. Ahogyan Nóénak sem a bárka küllemét adja meg Isten, hanem megépítésének módját (1Móz 6,14k). (Badarság volna téglatestnek elképzelni a bárkát pusztán a méretmegadás egyszerű volta alapján – pedig mi inkább így értelmeznénk.) Hasonlóan a szentélynek nem a vizualitása jelenik meg (2Móz 25-28), hanem az elkészítés leírása – mégis a szinte pedáns pontosság ellenére sem tudunk képet alkotni a szentélyről. Ugyanígy a papok öltözetét sem ismerjük, csak azt, hogyan kell elkészíteni. A templom elkészítésének történeteiben is ezt tapasztalhatjuk (1Kir 6,7; 2Krón 1,18kk) – igaz, hogy szó van arról, hogy Dávid tervrajza vagy modellje (a רבנית mindkettőt jelentheti [1Krón 28,11]) után készítette Salamon, de hogy a modell hogyan is nézett ki, nem tudjuk.

Bár fontos építményekről van szó, a vizualitás láthatóan közömbösen hagyta az izraelitákat, helyette az érdekl, hogyan hozták létre. Az építmény sem statikus tehát, hanem dinamikus objektum.

A küllem iránti érdeklődés hiányát nemcsak a hallgatásból érzékelhetjük, hanem a részletesen leíró forrásokban is – magától értődően adódik az Énekek éneke vizsgálata, ahol cáfolni látszódik a fenti tézis. Mélyebbre tekintve azonban az is világos, hogy ezek nem a mi felfogásunk szerinti leírások – itt is azért vesz szemügyre, hogy a másik tulajdonságait megismerje. Ebből a szempontból érthető, hogy vártoronyhoz hasonlítja a menyasszony orrát (7,4), nyakát (4,4; 7,4), mellét (8,10). Bevehetetlen erődítményként szemlélve a képet sokkal világosabban érthető, hogy a menyasszony eladdig megközelíthetlenségét, szüziességét fejezi ki: „Kőfal vagyok, / melleim, mint a toronyok; / de őelőtte olyan leszek, / mint egy átadott vár.” [Új fordítás: „megtalálta boldogságát”] (8,10). Furcsa a szépség és rettenetesség egymás mellé állítása az Énekek éneke képeiben (pl. 6,1b.10.) – ám a tisztaság (a női szépség legmagasabb foka) védelmezése oldaláról tekintve megérthető. Így derül ki az is, hogy e torony képe az izraelita szemlélet számra dinamikus, hiszen ellenáll az ostromnak – míg nekünk inkább a mozgathatlansága jellemzi.

Az Énekek éneke a nemiség körébe tartozó fogalmakat nyíltan nevükön nevezi, ezeket azonban tilos felfedni – a nyíltság csak auditív. A görög épp fordítva: leplezetlenül mutatják az érzékiséget, míg a szóbeli nyers kifejezőmód botránkozta-tó számukra.

A. A dolgok keltette benyomás

A látható dolgoknak izraelita felfogásban belső értelmük van, és ez a legfőbb tulajdonságuk, eszerint lehet megérteni képeiket. (A mai Keleten is használatosak hasonló képek.)

A metaforákban és, példázatokban történő beszéd az izraeliták számára nem valami költői mód, hanem természetes, szinte mondhatni a nyelv automatikus következménye. Pl. „Azután megformálta az Úristen az embert a föld porából” (1Móz 2,7). Míg egzegéták (pl. Gunkel) szerint felesleges hangsúlyozni, hogy a por a földből származik, Boman rámutat, hogy az עפר más helyeken a jelentéktelenséget érzékelteti (pl.

„Ábrahám újból megszólalt: Tudom, merész dolog, hogy szólok az én Uramnak, bár én csak por és hamu vagyok.” [1Móz 18,27]), míg az אדמה feltétlen kell, hogy szerepeljen, hiszen ezzel teszi világossá a fonetikai és tárgyi összefüggést ember és föld között. A kép tehát nem egyszerűen azt jelenti, hogy az ember „porból készült”, hanem hogy az ember por volta alapvető, elválaszthatatlan vonás, mely mellesleg jelentéktelenségét is érzékelteti.

B. Az Istenről szerzett benyomás

Az izraelita istenkép

A képszerű ábrázolások tekintetében nagyon sokszínű a zsidó istenkép: *teriomorf* és *antropomorf* jelleg egyaránt található. Görög szemmel áthidalhatatlan az ellentét a kettő között, héber szemmel azonban nem, hiszen egyik sem Isten küllemét, hanem tulajdonságait jelöli meg. Így érthető meg a bikaábrázolás, és a kegyesek gunyoros borjú megjelölése is. A bika pl. az Énekek Énekeiben is a termékenység szimbóluma. Amikor a kánaáni termékenységvallások mintájára Izrael is így ábrázolta Istent (az aranyborjú történetében nem más istent kerestek, hanem Jahvét ábrázolták ki), akkor ezzel életet adó erejét fejezték ki. A Hóseás által használt borjú gúnynév így épp azt fejezi ki, hogy nincs nemzőereje, tehetetlen.

A képek vizuális értelme tehát nem jelenik meg egy izraelita számára, hanem a funkcionális tartalom.

C. A küllem a görög gondolkodásban

Ők hozzánk hasonlóan a valóságot mint objektumot, mint érzékelhető tekintették – így konkrét megjelenése, formája a döntő. Ezért nem hajlanak a hosszas leírásra, mint a zsidók, de tömörségükkel ők is a lényegre koncentrálnak – ám nem benyomásaikról beszélnek, hanem vizuális tapasztalataikról, így bárki könnyen elképzelheti magának is. Nem véletlen, hogy a görögöknél a külső szépség igénye tulajdonképpen elnyom minden mást, a belső értékeket is, sőt a külső megjelenés a belső értékekről árulkodik (bár tudták, hogy a kettő nem feltétlenül esik egybe).

Az emberi külső a görög irodalomban – akárcsak az Ószövegségben – azt célozza, hogy jellemezze az illetőt, ebben az értelemben a küllem háttérben marad. Ugyanis a látás az ismeretszerzés magasrendű formája, így nem a pusztán fizikai látásra korlátozódik. Ezért a görög antropomorfizmus más, mint a pogány vallásokban lenni szokott, sok tekintetben hasonlít a héber szemléletre. Ezért is volt könnyű dolga Jánosnak a látás és a hit kapcsolatát természetes egyszerűséggel és tömörséggel megfogalmaznia: „Akkor bement a másik tanítvány is, aki elsőnek ért a sírhoz, és látott, és hitt.” (Jn 20,8)

Irodalom:

- Bergson, Henri: *Teremtő fejlődés* (Akadémiai Kiadó, 1930 [Reprint])
Boman, Thorleif: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése* (Kálvin Kiadó, 1998)
Breuer, Hans: *SH atlasz – Fizika* (Springer Verlag, Budapest, 1993)
Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése* (Szent István Társulat, 1991)
Russel, Bertrand: *A Nyugati filozófia története* (Göncöl, 1997)
Tarnas, Richard: *A Nyugati gondolat Stációi* (AduPrint, 1995)
Simonyi Károly: *A fizika kultúrtörténete* (Gondolat Kiadó, Budapest, 1978)
Weingreen, J.: *A practical grammar for classical Hebrew* (Clarendon Press, Oxford, 1985)

Az egyház küldetése^{*}

(Az egyház lényege és jövője a 21. században)

Malraoux francia író és politikus az 1960-as évek elején mondta: „A 21. sz. vagy vallásos lesz, vagy nem lesz.” 2000-ben mindezt így fogalmaznám át a magam hitével kiegészítve: A 21. sz.-ban vagy lesz *munkálkodó* keresztyén egyház, vagy már nem lesz 22. sz. Egyház nélkül nem tudom elképzelni a világ jövőjét. Véleményemet, amely cseppnyi optimizmussal van megfűszerezve, arra az örök tényre alapozom, amit Krisztus mondott a missziói parancsának lezárásakor: „Íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig!” És noha egy 20. sz.-i teológus nem kis cinizmusának hangot adva hangoztatta: „Krisztus hirdette a mennyek országának eljöttét, és helyette megszületett az egyház”; mégis ez a szervezet és intézmény az, amely őt ebben a világban képviseli, az ő földi szócsövévé lesz. Az egyháznak mindenkor legfőbb küldetése így nem az, hogy elősegítse és kielégítse az emberek vallásos igényeit, hanem hogy képviselje Istent a világban, és hogy közvetítse őt az emberiségnek. Ígérete szerint az egyház mindig megmarad, és a poklok kapui sem fognak diadalmaskodni rajta (Mt 16,18).

Az egyház örök e létünkben, még akkor is, ha a 2000 év alatt megannyiszor átalakult, átfurmálódott, szétदारabolódott és megreformálódott. Itt megszületett, amott megszűnt. Elvégre hol vannak Kis-Ázsia és Afrika egykor virágzó mamut-gyülekezetei? Ugyanakkor ki gondolta volna még a tizenkettő közül, hogy 2000-re alig lesz olyan zuga a világnak, ahol ne kerültek volna már kapcsolatba az egyházzal? A nagy egyház megmarad. (Persze óriási kérdés, hogy ez a biztatás érvényes-e ránk, a Magyarországi Evangélikus Egyházra? Mi megmaradunk a 21. sz.-ban?)

Az egyház küldetésének megvizsgálásakor látnunk kell, hogy ez a kérdéskör a jelen helyzetben szinte teljesen azonosítható az egyház jövője témakörrel, amely ugyan egy kicsit már „lerágott csont”, hiszen alig van olyan egyházi fórum, ahol ne kerülne elő az ezredforduló küszöbén.

Mi újat lehet még erről mondani? Inkább csak összefoglalni lehet, illetve szemezgetni a számtalan „gondolatkupacból”.

Mi tehát az egyház küldetése a jövőben?

I. Az egyházi lét a 21. sz.-ban is kisebbségi létforma lesz

Mindenek előtt meg kell vizsgálnunk a helyzetet, a küldetés terét, amelyben az egyház feladatát végzi: ez pedig a mindenkor kisebbségi létforma. Igazi keresztyénnek lenni soha nem volt dicsőség. Még az elismertség és a tolerálás legszebb időszakaiban is megpróbáltatással és kereszthordozással járt. De mit is várhatnánk: Jézus maga és a későbbi vonzasköre is kisebbségben volt. A valódi keresztyén létforma az önfeláldozás, a megalázkodás és a szolgálatkészség eszméivel nem csoda, hogy egy korszakban sem volt népszerű, és csak keveseket vonzott.

De vajon baj-e kisebbségnek lenni? Baj-e szórványsorsban élni?

Nem kisebbség-e az ember a Földön? Nem kisebbség-e a többi valláshoz képest a keresztyénség? Nem az a gond tehát valójában, hogy kevesen vagyunk, hanem az identitás és megerősítése a hiánya. Az egyház küldetését mindig és mindenkor kisebbségi létben kell, hogy végezze, ez alól ki nem bújhat, el nem menekülhet. Minden feladatát és célját tehát ehhez az lételemhez kell igazítsa.

Az egyháznak éppen ebben, a világtól mindig is eltérő létében van az ereje. Ebben erősíthet meg minket az egész egyháztörténelem: amikor például az életért, a fennmaradásért, a keményen megpróbáló körülmények elviseléséért kellett küzdeni, akkor mindig megnőtt az egyház szerepe. Úgy is, mint életmodellnek; úgy is, mint túlélési lehetőségnek; úgy is, mint látens lázadásnak. Nem véletlen talán, hogy a legtöbb ébredési mozgalom mikor indult el: a nagy társadalmi változásokkor vagy a legkeményebb diktatúrákban (pl. 1948-1953).

Kisebbségben lenni erőt is ad. Nem kell hát megijednünk *a szomorú statisztikák láttán. Fogyásunk tényére görcsbe ránduló, egyházunkért aggódó szívünk megnyugodhat. Egyházunknak nem lehet küldetése a siránkozás és a közösségtemetés. Félretehetjük a naiv hitféltést. Kell-e Krisztust féltetni? Sorsunk az egyház Urának kezében van.*

2. Mi az egyház küldetése (leszűkítve a kört csak a saját területünkre) az új Európában?

Mi vár ránk, az egyházra az EU-ban?

Európa népei fokozatosan érdekszövetséget kötnek egymással, de mindez nem elég. Az „öreg hölgynek” tudatában kell lennie azzal is, hogy a 21. sz.-ban az értékmegőrző, értékteremtő és értékközvetítő szerepet is fel kell vállalnia az egész világban. A növekvő gazdasági jólét nem fogja varázsütésre megoldani a problémákat, az élet nagy kérdéseit. Európának kell, hogy régi-új lelke legyen. Ki más adná ezt meg, mint a legmeghatározóbb társadalmi erő: az egyház! Az évezredes zsidó-keresztyén kultúra nélkül nem képzelhető el a holnap Európája. Bizalomra és megbízhatóságra áhítozik a kontinens. Közös lelki erőforrásaink felfedezése, megújult kegyességi formák megtalálása és spirituális energiaközvetítés esélye, korszerű szervezési formák kimunkálása és a hagyományok megőrzése jelenti egyházaink közös feladatmeghatározásának szükségességét a harmadik évezred elején.

Afrika és Ázsia keresztyénsége óriási fellendülést él át. Talán onnét kell a jövőben néhány misszionáriust „szerződtetni”?! Nem kell amiatt szégyenkezni, hogy az egykori gyarmatok hitélete manapság sokkal kimagaslóbb, mint az egykori misszionáriusoké. Ott most minden mozgásban van, nincs statikus elem. Tanulhatnánk tőlük egyet s mást. Vén Európánk sajnos már nem egyértelműen „keresztyén kontinens”. Ideje volna visszatalálni, ha nem is régi önmagunkhoz (arra nem lehetünk

^{*} Az előadás lelkészvizsga dolgozat.

mindig büszkék), de a kiindulópontoz mindenképpen. Az egységes Európa megteremtésében nélkülözhetetlen lesz az egyház, amely egyedül képes kelet és nyugat összehangolására, segítségére. Vessünk mindkettőre egy-egy pillantást:

Kelet-Európában az utóbbi időben forradalmi változások történtek. Úgy tűnik, hogy nem sikerült a nagy terv, a centralizáció; lett helyette viszont egy ideológiai polarizálódás. A „homo szovjetikus” alattvaló típusa a vallásellenesség felé haladt. Az 1950-es adatok szerint a lakosságok 50%-a templomos hívő volt, amely ugyan 1978-ra iszonyatosan megcsappant (8%), de azóta mégis furcsa mód megállt az elvallástalanodás (ma 18%-os a templomba járás). Azóta a következő képlet alakult ki:

– Az egyház modernizálódott és szekularizálódott: Németország, Csehország, Magyarország, Szlovénia

– Pre-modern erős vallásosság alakult ki: Lengyelország, Románia – A kettő között fel úton áll: Szlovákia, Litvánia

– Alakuló, de a vallást felhasználó államokká lettek: Horvátország, Ukrajna (identitáskeresők)

Nyugat-Európában noha egymás mellett vannak névlegesen az államok, mégis darabokra hullanak, mert nincs közös nevezőjük, EU ide vagy oda. A vallás itt már elvesztette a mindent átfogó szerepét, szabad választás tárgya. Csak egy „részipiac” maradt az egyházzé, az egyháziasság pedig visszaszorult. Nyugat-Európában az előbbi templomba járási adatok fényében a következő tendencia látszódik: 1950-ben 50%, 1978-ra 26%, 1998-ban 10% alatt. Folyamatos a csökkenés.

Tudom, ezek a statisztikák nem egészen tartanak pontos tükröt, hiszen a templomosságot és az alkalmakon való részvételt nem lehet azonosítani egyértelműen a vallásossággal. Mégis kitűnik valami: az egyháziasság terén talán nekünk, a keletieknek mondottaknak kell segítenünk a nyugatiakat, hogy újra felzárkózhassanak. A jövő Európájában egymástól kell tanulnunk.

3. Kik végzik majd a küldetést? Kikből lesz a jövő egyháza?

Egy szomorú tényre érdemes odafigyelni. Jelenleg kik Magyarországon az egyháztagjaink? Főleg előregedett, vidéki, kevesebb felkészültséggel rendelkező, szegény, kevésbé informálódott, konzervatívabb emberek. Csak ennek a szűk néprétegnek tudunk valamit is nyújtani? Hol van pl. az értelmiség, a fiatalok és a kultúr-keresztyénség? Manapság kevés az egyházi „kiművelt emberfő”, amire mi, evangélikusok annak idején különösen is olyan büszkék lehettünk. Persze ez érthető és megmagyarázható: a múltban a hívő család hívő gyereke nem igazán tanulhatott tovább, vagy legalábbis nem vihetett igazán sokra. A 80 éve történt Trianon, a két világháború sodra, 1956, a kitelepítések, a lelkeszhiány, az urbanizáció, az elnyomatás, napjainkban pedig a közömbösség megtették hatásukat. Szomorú tény a közömbösségleépülés: a templomainkban leginkább csak az idősekkel találkozhatunk. Bár természetesen ezt is meg lehet magyarázni a népességfogyással és a társadalomelőregedés tényével, sőt azzal is, hogy igazából minden korban az öregek jártak és járnak főképpen a templomba. Mindenesetre érdemes egy szempillantást vetni a magyarországi statisztikákra:

A falvakban az 50 év feletiek: 33% gyakorló, 12% nem gyakorló, 55% közömbös, de inkább pozitív hozzáállású.

A városokban az 50 év feletiek: 15% gyakorló, 15% nem gyakorló, 70% közömbös, és inkább negatív hozzáállású.

A falvakban az 50 év alattiak: 11% gyakorló, 30% nem gyakorló, 59% közömbös és negatív hozzáállású.

A városokban az 50 év alattiak: 6% gyakorló, 43% nem gyakorló, 51% közömbös és inkább negatív.

Tény, hogy pont ott állunk jobban az adatokban (falusi idősök), ahol a gyülekezeteink időközben elfogynak az urbanizáció miatt. Nem akarok jóslatokba bocsátkozni, de ennek a tendenciának a folytatása a következő víziót festi elém: a városokban és a nagyközségekben fognak kialakulni nagyobb egyházi centrumok, ahonnan majd a lelkészek vasárnaponként kirajzanak a régi, nagy tradíciójú anyagyülekezetek falusi szóróványáiba. Az egyház egyik legfőbb jövőbeli küldetése, hogy ezt a folyamatot megállítsa, visszafordítsa.

Ennek egyik indító lépése az lehet, ha lennének pontos adataink, számaink, „hogyan se vesszen el a kicsinyek közül”. Természetesen nem a statisztika bűvöletében kell élnünk, viszont illene tudnunk, ki tartozik hozzánk. Bárcsak a 2001-es népszámláláskor mégis feltették Magyarországon a kérdést: ki melyik vallási közösséghez tartozik? Nem hiszem, hogy ez a személyiségi jogokba történő beletiprást jelentené. Az egyház egyik fő jövőbeli feladata: tudni a saját taglétszámunkat, és nyilvántartásokat vezetni. Szembe kell nézni azzal a ténnyel is, hogy saját egyházunkban, a Magyarországi Evangélikus Egyházban sem vagyunk 400.000-en, hacsak a kallódó és elveszett evangélikusokat meg nem találjuk, valamint a sehova se tartozó közel 40%-nyi „tömeg” egy részét ügyünk mellé és sorainkba nem állítjuk. Súlyom Jenő egyházkerületi felügyelő felmérései alapján a 148.000 nyilvántartott fő (fele a becsült) rémíztető: évi 6.000 temetést végzünk, és csak 3.000-et keresztelünk, a betérők és hozzánk csapódók száma minimális. Még ha 300.000-en vagyunk is, e folyamat megmaradása esetén 2050-re akkor is a felére csappanunk: a nyilvántartásunkban pedig örülhetünk, ha 70.000 főt találhatunk.

A jövő egyházának nagy feladata: tudni az emberekről, ismerni az embereket és eljutni az emberekhez. Tudnunk kell egymásról, és mélyebben meg kell ismernünk egymást, mert nincs más perspektíva a megújulás számára. Felületesség helyett életért felelősséget vállaló sorsközösségekben lehet eredményt elérni. A krízis-szituációban a szétföredezés helyett együtt kell növekednünk. Kommunikáció és kommunikáció, azaz a közösség és a párbeszéd szorgalmazása az egyház egyik fő célja. Ennek érdekében nem szabad idegenkedni többek között a modern világ vívmányaitól és a modernizációtól sem: manapság bizony kell a mobiltelefon, a fax, a fénymásoló, a gyülekezeti autó mellett a gyülekezeti számítógép, az Internet-elérhetőség. Valóban félelmetes a fejlődési tempó, igazat adhatunk Illyés Gyulának: „A tatárok hordái nem üzték úgy szét az emberi közösség tagjait, mint Watt és Edison lángelméjének angyalhadai.” A médiumok szédítő közlései szinte odatapasztanak a színes képernyő változó világa elé. Mégis ezeket a csatornákat ki kell használnunk, mert a külső világ nem fog hozzánk közeledni, ha mi nem indulunk el felé. „Aki kimarad, lemarad.”

4. Az egyház a változások fényében

A keresztyén világterületeken nagy változások indultak el a '90-es években. Ebben a korban kettős hozzáállás jellemzi az embereket az egyházhoz való viszonyukban: egyrészt akik

vallásosság nélkül nőttek fel, azokat zavarja az egyház szerepe a társadalomban; másrészt sokan a társadalom régi-új húzóerejét látják bennünk, ezért a presztízsünk mellett az elvárások is fokozódnak.

Sok mindenre kell majd figyelniünk ebben a változó, újjászerveződő, alakuló világunkban. Pl. arra, hogy amikor a szervezeti és intézményi megújulás előtérbe kerül a lelki és közösségi újulás helyett, akkor az eszköz el fogja takarni az igazi céllunkat. Kérdés, hogy a jövőben jogkövetelő vagy tanúságtevő egyház leszünk. Kérdés, hogy szolgáltató vállalatá alacsonyodunk, vagy bevonó-mozgósító egyház leszünk. A kárpótlási pénzekről és a visszakerülő épületektől csodát várunk, de nem ezek fogják azt megadni, hanem amire felhasználjuk azokat, és ahogyan megtöltjük őket tartalommal. Félelmem, hogy az átalakulás keservei nehogy egyre jobban eltakarják az átalakulásnak az igazi tartalmát.

A korai keresztyénség és a reformáció annak idején választ adott az akkori kor nagy kérdéseire. Mi tudunk-e ilyet adni a jelen és jövő világ kérdéseire? Hiszem, hogy a régi evangéliumból mindig erőt meríthetünk az újrakezdéshez. Az új körülmények között is fő célunk: hirdetni az evangéliumot. Nagy lehetőséget kaptunk újra Istentől: a külső szempontoktól és érdekektől mentesen élhetünk. Tudunk-e élni a forradalmian változó világ sokszínűségével, a kiaknázatlan lehetőségekkel, a társadalmi szerepvállalással? Zöld lámpát kaptunk az iskolákban, a kórházakban, a nevelőotthonokban, a szociális intézményekben, a börtönökben, a hadseregben: kiterjedhetünk a társadalom minden korosztályára. Beindulhattak ismét a régen jól bevált szolgáltatótipusok: agapék, találkozók, konferenciák, a táboroztatás. A templomfalak bezártságából végre kikerültünk. Tágul mozgástérben otthonok, polgármesteri hivatalok, helyi média vár szolgálatainkra. A világ már nyitott felénk, most nekünk kell kilépni a zárt térből, az időközben kinyitott ajtajú kalitkából.

Reformációra szorulunk: természetesen mindennek előtt a Szentlélek megújító munkája által. Az „akut lélekfeledés” és az „ide nekem az oroszlánt is” időszakában szokássá merevedhet az egyházi élet, és lélektelen liturgiává válhat az istentisztelet. Nem elég megtartani a külső formákat, ha közben elveszítjük a belső erőt. Amennyire radikálisan megváltoztak a körülmények, annyira kell nekünk is szinte mindent újra kezdeni. A morzsolódó összetartozástudatban, a töredező társadalomban, a sokféle igazság kusza szövevényében ki adhat igazi kohéziós erőt, ha nem mi? Kapott értékeink felmutatásával jelen kell lennünk a társadalomban, a közgondolkodásban, a történelemértelmezésben, az irodalomban, a nevelésben.

5. A küldetés a széttöredezettség

Sajátos tendencia tapasztalható az egyház életében. Ahogy a katolikusoktól jönnek egyre többen hozzánk, úgy mennek tőlünk tovább a kisegyházakba, szektákba a mi híveink. Ahogy a társadalom, úgy atomizálódunk mi is. Talán erre egyedüli jó megoldásként egy valami javasolható: a kiscsoportos együttlétek szerepének megnövelése még a nagyobb felekezetekben, a nagyobb gyülekezetekben is.

A nehéz teológiai nézetkülönbségek több oldalról is, még felekezeteken belül is jelen vannak. Pedig a jövőben nem elég tan- és felfogásbeli elvi különbségeken gyötrődni. Szókimondó és őszinte gyakorlati együttműködésre van szükségünk. Az

etikai és morális kérdésekre adott keresztyén feleletek szerepe csak növekedni fog a jövőben. Feladatunk és küldetésünk felvállalni ezeket a kérdéseket, mégpedig reálisan, lelkipogozói és ökumenikus lelkülettel. A kicsinyesség és bezárkózás ugyanolyan veszéllyel jár, mint a szélsőséges és erőszakos magatartás.

Az egyházak szolgálata nem lehet magán- vagy felekezeti ügy: az igazi hitbeli összetartozás alapján szerveződő közösségek így nem tűzhetik ki fő célul csak önmaguk fenntartását és a másik lejáratásával történő ön-népszerűsítést, pl. a lélekhalátszót. Az identitás mint kohéziós erő természetesen lényeges az önfenntartáshoz, de emellett mégis csak egy egyház vagyunk. Széttöredező egyházunk sajnálatos szimptomája a felekezeten belüli kegyességi típusok kibékíthetetlen ellenségeskedése is. Valahogy ezt is ki kellene irtani a jövőben magunkból, azért hogy a különböző kegyességi irányzathoz tartozó híveink végre békességben építsék együtt és egymást kiegészítő egyházukat.

Emellett természetesen össze kell fognunk a mai divatos vallási áramlatok kiküszöbölésére is, amelyek jelenléte az egyik leglátványosabb kritikája egyházunknak. Vajdó világunkban ördögi módszerek fegyvertárával felszerelve jönnek a szekták, akik megnyernek maguknak oly sok tétova lelket. Egyrészt vonzó a kegyességük, amely egyre jobban elmozdul a látványos, ultramodern, show jellegű karizmatikuság irányába. Másrészt manapság az egyház az egyik legmenőbb business: igazi meggazdagodási lehetőséget és alapot nyújt. Velük szemben hiába a hivatkozás a történelmi egyház mivoltunkra. Ezért a nemes címért ma is tenni kellene, mert hiába érdemeltük ki a múltért e címet, ha a jelenben ebből szinte semmi se látszik. Az egyház múltja a zsigereinkben él, vajon a jövő lehetősége is?

6. A kor további kihívásai is ott tornyosulnak egyházunk előtt (csak néhány vázlatpont további átgondolásra és elmélyedésre)

Nem lehet megkerülnie a keresztyénségnek a globalizáció okozta változásokat. A harmadik világban lévő elszegényedés, az éhínségek, a háborús tűzfészkek, a kisebbségi problémák, a szélsőségek előretörése és az ökológiai válság veszélye kölcsönösen fokozzák egymást. Nem mehetünk el szó nélkül ezek mellett. Nem feladatunk a pártpolitizálás, de a társadalomért való munkálkodás, a „polisz” ügyének igazgatása, a szó eredeti értelmében vett politizálás küldetése az egyháznak. Részt kell vennünk a társadalom irányító szerveiben, a civil és jótékonyági szervezetek és alapítványok munkájában, hogy ott is kifejtsük a jézusi eszmék szellemében az emberek megsegítésére irányuló tevékenységet. Jelenlétünk hiányában nemcsak hogy megfélemedeznek rólunk, és egy idő után minden rendezvényből kihagynak, vagy statiszta, reprezentáló és kifejező mutató szerepre hívnak bennünket, de súlyunkat és komolyságunkat is elveszítjük, nem is szólva arról, hogy mennyivel „szegényebbek” lesznek a krisztusi tanítás, etika és életfolytatás sugárzása nélkül.

A ma mindennek fölé emelt szabadság eszméje is mintha kicsúszott volna a kezünk közül, pedig annak igazi mivolta nem maradhat fenn Isten nélkül. Az egyháznak képviselnie kell ezen a téren a maga talán kissé „konzervatív” tartott állásfoglalását a szélsőséges liberalizáció ellenében. A társadalom

nagy, egyre liberálisabban kezelt kérdései mellett nem mehetünk el szó nélkül, úgymint: euthanázia, drogfogyasztás, halál- és börtönbüntetések, abortusz, béranyaság, szervkereskedelem, genetikai manipulációk, klónozás, nyitott házasság és együttélés.

A jövőben úgy tűnik, hogy folytatódik az elmagányosodás. Egyre több az egyedül élő vagy a kényszerű okok miatt egyedül maradó ember. Emellett a „single” életmód pedig egyenesen modern és divatos életforma, pedig számtalan veszélyt rejt magában. Ha pedig már az egyházban is hiányzik a hittestvéri kinyújtott kéz, ha a bátorító szó helyett csak hidegség és némaság felel, ha a kiáltó csak süket füleket talál, ha a nyomorék, a fogyatékos elé falak tornyosulnak, akkor ki végzi el ezt a szolgálatot helyettünk? Ki foglalkozik majd a szociális otthonokba „dobott” öregekkel, a nevelőotthonokban elkallódó gyermekekkel? Ki segít annak a két rétegnek, akiket a Szentírás is mindig külön kiemel mint támogatandókat: az özvegyeknek és az árváknak? Az emberek csalódtak már bennünk eleget mind a múltban, mind a jelenben, a jövőben ne így legyen!

Markáns személyiségek kellene a jövőben, akik szilárd és kikezdetlen jellemmel végzik feladatukat a szolgálatban. És hogy egy manapság olyannyira hangoztatott közhellyel éljek: nemcsak lelkipásztorokra van egyházunkban szükség, hanem minél több világi „munkásra”, ki- és besegítőre, egyes feladatköröket átvállalókra. Sőt ideálisnak azt az állapotot tartanám, ha a lelkészcentrikusság csak a valóban lelki munkában érvényesülne. Küldetésünk: minél több segítőtárs keresése, képzésben való részesítése és szolgálatba állítása, feladataik koordinálása.

Nemes lemondás, áldozathozatal, mértékletesség nélkül elképzelhetetlen az egyház jövője. Nekünk nem sikerteológusoknak kell lennünk, mint egyes szektákban ez oly fontos tényező, hanem fel kell vállalnunk a jézusi utat: a kereszthordozás és a kereszttelben való segítség útját.

A közélet prófétái jelenleg a napi politika kérdéseiben merülnek el, akarataik ellenére is háttérbe szorítva a spiritualitást; a másik oldalon pedig még mindig ott vannak a vallási fundamentalizmus hívei, akik saját látásuk igazának szorító gyűrűjében szenvednek, s a kizárólagosság igényének csapdájába esnek. Most már valóságosan is életre kellene hívni az igazi toleranciát és türelmet! Az egyház feladata így a békítés is.

A növekvő fundamentalizmus, a nacionalizmus és az etikai rövidlátás jelen van világunkban és közöttünk. Kérdés, hogy lehet-e így nyitni a világ felé, és hogy lehet-e így feldolgozni a különböző kihívásokat?

Talán felületes, egyoldalú és töredékes képet festettem le a jelenről és a jövőről, az egyház küldetéséről, a rá váró feladatokról. Nem vagyok jós, sem „próféta”. Nem tudom, olyan lesz-e a jövő, mint amilyenek a mában látszódnak. Ha magunkra nézek, szomorú képet látok magam előtt, de ha Uramra nézek, akkor hiszem, hogy a szétszórt csoportokból felépül még az egész világon egy új Eklézia, a világból kihívottak, mégis a világban szolgálók közössége.

Ha majd megérhetem, és nyugdíjasként tartok ugyanilyen címen előadást egy szeretetvendégségen, remélem, csak nevetni fogok a mai félelmeimen, és örömmel adok hálát Istennek, hogy Szentlelkével újjáteremtette egyházát.

Varga Tóth Tímea

Ifjúságom története

Ez a történet egy falusi ifjúságról szól, amiben felnőttem, aminek 10 éven át átlagos tagja voltam. A gondolatok nem csak az én gondolataim, én inkább egybegyűjtöttem az ifjúságunk tagjainak emlékeit.

Az emlékirásnak szüksége van a mások általi megfigyelések, kérdésfelvetések és értelmezések támaszára. Éppen az önéletrajzi ábrázolások tárják fel a tapasztalatoknak és az értelmezéseknek azt a gazdagságát, amelyet a vallási fejlődés tudományos leírása nem képes nyújtani.
Friedrich Schweitzer
(Vallás és életút 29. o.)

Mikor kitaláltam ezt a témát, még nem gondoltam, hogy ilyen nehéz feladatom lesz. Először úgy gondoltam, milyen egyszerű megírni 10 év történetét, hiszen én is ott voltam, részt vettem benne, megéltem. Most meg azt sem igazán tudom, hogy hol is kezdjem.

1989. Ez az az év, amikor elkezdődött az ifink. De előbb talán az előzményekről.

I. – ez az a falu, ahol felnőttem. 2000 lakosú, tehát egy közepes nagyságú falu, viszonylag közel a fővároshoz, pontosabban a vonzáskörzetéhez tartozik, így érződik a város hatása, nem beszélhetünk igazi falusi faluról. 2000 lakosból 98% evangélikus, és csak evangélikus templom van a faluban. Aki

katolikus vagy református, kénytelen a szomszédos falvakba eljáráni istentiszteletre. (Mikor még kicsi voltam el sem tudtam képzelni, hogy lehet az evangélikus valláson kívül más is.)

Természetes volt, hogy jártam hittanra, templomba, konfirmáltam, hiszen az osztályból egy-két kivétellel mindenki ezt tette. És az is természetes volt, hogy 12 éves korom után (miután lekonfirmáltam) nem jártam sűrűn templomba, a szüleim sem erőltették igazán (és ezt tette majdnem minden velem egykorú gyerek). Még mielőtt elindult volna az ifink, a Tiszteltelő bácsi (így írom, mert mindig így szólítottuk) tartott fiataloknak alkalmat, ami már nem konfirmációs előkészítő volt, nem is hittanóra, hanem más. Egyetlen-egyszer voltam egy ilyen péntek délutáni alkalmon (azt hiszem Anyu zavart el, mondván biztos nem lehet rossz, jár oda más fiatal is), legalább is egyre emlékszem. Ültünk a gyülekezeti teremben, egymás után szépen, mint a templomban, és ha jól emlékszem, a világ teremtéséről volt szó. Ekkor már 13-14 éves lehettem, épp eleget tanultam már biológiát és földtörténetet, ezért igencsak meglepett, amikor azt hallom, hogy az ősröbbanást Isten idézte elő, valahogy úgy, hogy meghúzott egy szineget. Azután többet nem mentem.

A következő alkalom, amikor elmentem ifire, már teljesen más volt. És itt kezdődik igazából a történet. Úgy emlékszem, megint csak Anyu zavart el. De más is történt, még-hozzá az, hogy egy nálam egy-két évvel idősebb testvérpár

költözött a szomszédunkba, vagyis szembe velünk. Zsuzsi és Judit. Zsuzsi akkor volt elsőéves a Teológián, tele energiával, tettvággyal. Ő volt az, aki az akkor már megszűnt ifi helyett egy újat indított. Hosszas unszolás után, meg két barátnőmmel felvértezve beállítottunk az ifire. Az első alkalmak kicsit kellemetlenek voltak a számomra. Először is körbe raktuk a székeket, és nem úgy mint az iskolában. (Ma már tudom, hogy ez pszichológiai fogás, a közvetlenség megteremtésére és a feszültség oldására) A lelkészünk fia és néhány barátja is ott volt, akikkel addig még életemben egy szót sem váltottam. Volt beszélgetés és áhítat is, amikor is gyertyákat raktunk le középre. Engem kezdetben ez inkább egy szeánszra emlékeztetett. Eleinte a beszélgetés döcögösen ment, egyrészt mert alig mertünk megszólalni, másrészt nem igazán tudtuk, mit is kéne mondani. Később számomra és a barátnőim számára sem jelentett gondot a beszélgetés, meglehetősen nyitottak vagyunk a társalgásra. Most így visszaemlékezve, teljesen naivan és lázongva vetettük bele magukat a beszélgetésekbe.

Tehát valahogy így kezdődött. Azt tudom, hogy később miért maradtam. De hogy kezdetben miért nem szakadtam le, azt igazán nem tudnám megmagyarázni. I-ről azt még tudni kell, hogy bár nagy falu, igazából nincs olyan társaság, vagy klub, ahova az ember mint közösségbe eljárhat, nincs mozi, sem színház. Természetesen, mint minden faluban, itt is összegyűltek, összegyűlnek a fiatalok a kultúrház vagy valamilyen létesítmény előtt, ami a falu központjában van. De mi igazából nem voltunk kíváncsiak arra, hogy ki-kivel, és kinek milyen motorja, autója, vadonatúj cipője stb. van. I nemzetiségi falu, így van a falunak énekkara, tánckara, de ez sem vonzott bennünket. Így maradt az ifi. Kezdetben ezek szerint megszokásból jártunk el ifire, hogy szombat esténként ne unatkozzunk és legyen hova elmenni.

Lassan beindult az ifi működése. Kezdetben nagyobb létszámmal, majd egyre kevesebben lettünk. Sokan elmentek, de akik maradtak, azok minden szombaton összegyűltek. Zsuzsi volt az ifi vezetője, amit mi egyáltalán nem bántunk. Jó volt, hogy szinte velünk egyidőssel beszélgethetünk, szerintem sokkal nyíltabbak voltunk, mintha egy tiszteletré méltó lelkéssel kellene beszélgetnünk. Zsuzsinak nagyon sok ötlete volt, meghívott teológusokat, akik zenélni tudtak, vagy ők tartották az ifit, új ötleteik voltak, új énekeket tanítottak, bizonyoságot tettek, amin mi eleinte meglepődtünk, vagy zsidó táncrea oktattak bennünket. Elvitt minket megyei csendesnapokra, amik azért voltak nagyon jók, mert láthattuk, hogy máshol is vannak fiatalok, akiknek fontos az Isten ügye. Jártunk kirándulni, vagy nyársalni a határba. Megyei táborokba is eljutottunk. Megnyert az ifi egy pályázatot, így vehettünk hangszereket, gitárt, furulyát, csörgődobot. Az egyik lány, Kati tudott gitározni, így kezdetben ő kísérte az énekeket. Erika megtanult furulyázni, a többiek meg csörögtek. Később Judit is megtanult gitározni és én is egy kicsit. Egy-két év elteltével, mikor már azt hittük, hogy az ifi átalakul lány klubbá, megjelent két fiú, Sanyi és Zoli, és ők is megtanultak gitározni. De róluk majd később. Kiderült, hogy a falu sem nézi rossz szemmel működésünket, még a polgármesteri hivatal is támogatta anyagilag. A kántorunk, János karácsonyi énekeket tanított be nekünk. Klasszikus darabokat is, de igazi ifjúsági énekeket is, melyek vidámak, ritmusosak, hangosak voltak. Nagyon féltünk, mit szól hozzá a gyülekezet és persze a szüleink, nagyszüleink, hiszen ők is ott voltak. Kiderült, hogy tetszett nekik, ezek után minden ünnepségen, esküvőn énekelni kellett, és ha kihagytunk egy alkalmat, megjegyezték és hiányolták. Természetesen nem

voltunk profi énekkar, igazából az újszerűség volt az, ami tetszett. Ha egy-egy alkalommal az éneklés nem úgy sikerült, ahogy szeretettük volna, megjegyezték, de egyáltalán nem bántóan. Zsuzsi szabad kezet kapott az ifjúsági alkalmakkal kapcsolatban. Tisztelendő bácsi nem határozta meg, hogy miről szóljon az alkalom, miről beszéljünk. Mégis a gyülekezetben belül működött az ifi és nem mellette, vagy azon kívül. Kezdetben Zsuzsi hozta a témákat, bibliai történeteket és mindig volt áhítat. Később jött a szokásos módszer, írja össze mindenki mit szeretne ifin, milyen ötletei vannak, és dobjuk be egy dobozba. Így kiderült, ki mit szeretne. Volt akinek az az ötlete támadt, hogy vegyünk végig egy-egy bibliai könyvet, a lehető legaprólékosabban, volt akinek jobban tetszettek azok a történetek, melyeket nem a Bibliából vettük, hanem rövid történeteket tartalmazó, bibliaközpontú könyvekből. Ezek mellett rengeteg filmet néztünk meg, nemcsak keresztény tartalmúakat, hanem olyanokat is, melyek gondolatébresztők voltak, és a film után jó nagyokat lehetett beszélgetni.

5-6 év elteltével egy erős magja alakult ki az ifinek, mely ős-tagokból és később jöttekből tevődik össze. Természetesen, mint mindenhol, nálunk is voltak gondok. A legelső nehézség, amivel szembe kellett néznünk, hogy Zsuzsi öt év után, miután befejezte a Teológiát, egy másik gyülekezet élére került, még ha nem is olyan messze tőlünk, de már nem az ifink vezetője. Nagy volt a veszélye annak, hogy feloszlik az ifink, bár számunkra egyértelmű volt, hogy majd Judit, Zsuzsi húga veszi át a stafétabotot, persze mi bele sem gondoltunk, hogy számára ez megterhelő lehet. Eleinte voltak apróbb problémák, bár mint kiderült, nem vagyunk egy hierarchikus társulat, mindenki egyforma, inkább csak névleges vezető kell. Az igaz, hogy a munka dandárját Judit végezte, de azért igyekeztünk besegíteni. Miután szinte mindannyian részt vettünk különböző táborokban, megyei, országos, esetleg nemzetközi táborokon és nem csak táborozóként, hanem csoportvezetőként is, nem okozott problémát egy-egy áhítat vagy beszélgetéstéma elvállalása. A következő probléma, hogy idővel felnőtünk, sokunk továbbtanult, szétszóródtunk az ország különböző pontjaira, vagy egy-egy évre külföldre. Így nem volt mindenki otthon minden hétvégén, és Pécsen, Zalaegerszegen, vagy Nyíregyházán megpróbáltak helyi ifikhez csatlakozni. Ami jó egyfelől, hiszen új embereket ismertünk meg, de rossz is, mert óhatatlanul adódik az összehasonlítás, melyik a jobb ifi.

Mi kezdettől fogva ügyeltünk arra, hogy nyitottak legyünk mások felé, ne tűnjön úgy, hogy nem látunk szívesen bárkit. Igyekeztünk nemcsak a faluból bárkit befogadni, hanem szeretnünk volna más ifiket is közelebről megismerni. Kezdetben a környéken néztünk szét, D-ban vagy A-n. Szerveztünk csendesnapot, aminek az lett az eredménye, hogy csatlakoztak hozzánk, például Zoli, aki d-i. A-n is van ifi, csak szerintem nagyon rossz, hogy mindig az új segédlelkész vezeti, így igazán nem tudják összetartani. Az első igazi siker, amikor Sz-n csendes hétvégét tartottunk, amelyre a helyi fiatalok, a győri ifjúság, és mi mentünk el. Ez félévenként megisméltódott több éven keresztül. Egyre bővült, más ifikről is eljöttek, főleg, ha olyan lelkészt hívtak meg a szervezők, ahol a gyülekezetben komoly ifjúsági munka folyik. Ma is tart a próbálkozás testvérgyülekezet keresésére kisebb nagyobb sikerrel, igazából arra kellett rájöttünk, hogy ahol már egy jól megszokott, erős ifjúság kialakult, ott nem biztos, hogy igényük van arra, hogy más ifjúságokkal felvegyék a kapcsolatot. Egy-egy alkalomra eljönnek, de nem látjuk felőlük az igazi érdeklődést.

Egy újabb problémát jelentett, hogy idővel nagy lett a különbség a régi és az új tagok között. Érelődött bennünk,

hogy szét kellene választani a csoportot, mert ha beszélgettünk, vigyázni kellett, hogy olyan témát válasszunk, amely a kisebbeket is érdekli, de az idősebbek sem unják. Nem lett volna semmi gond, ha például egy városról, vagy nagyobb faluról lett volna szó. De nálunk nem volt akkora az utánpótlás, és nem volt, aki teljes emberként vezethette volna az újabb csoportot. (Ez mára már megoldódott, de erről később.) E mellett nem alakulhatott ki egyetemi ifjúság sem, ahol igazán a már nekünk való eledelt kaphattuk volna. Egy újabb megrázkódtatást jelentett a számunkra, hogy két évvel ezelőtt új lelkeszt kaptott a gyülekezet. A régi Tisztelendő bácsi már nyugdíjas lett és betegeskedett is, és szerintem el is fáradt az egész életén át tartó, nem könnyű szolgálatban. Az ifiben örültünk is az új lelkeseknek, és tartottunk is tőle. Kíváncsiak voltunk, mit fog szólni az ifinkhez. Szerintem meglepte az önállóságunk, hiszen évek óta, sőt az alapítás óta nem volt lelkes vezetőnk, megszoktuk, hogy ha beszélgetünk, bárki bármit kimondhat, lehet önálló véleményalkotás anélkül, hogy vigyáznunk kellene arra, mit mondunk, hogyan mondjuk. Azt hiszem, úgy érezte, hogy az ifi külön működik a gyülekezettől, mert a templomban nem mindig jelentünk meg, főleg azok nem, akik még asznap elutaztak vissza a kollégiumukba. Nehéz lehetett elfogadnia azt is, hogy nem mindenben egyezik az ifi véleménye az övével. Én igazából az utóbbi években már nem veszek részt az ifiken, mert megváltozott a lakhelyem, 300 km-rel arrébb került, így nem tudom teljesen visszaadni a mai állapotokat. Csak arra hagyatkozhatom, amit pár alkalommal tapasztaltam, és amiről a többiek beszámoltak. Úgy tudom, hogy mára az ifi és az új lelkes kapcsolata sokat javult, mindkét fél tanul egymástól és tiszteli a másikat. Szerintem csak kompromisszumok árán lehet előbbre jutni. Azért írtam a problémáinkról részletesen, hogy a frissen végzett teológusok okuljanak belőle, hiszen teljesen más ifi tagnak lenni, más az ifiből kinövő vezetőnek lenni és megint más egy idegen gyülekezetben egy megszokott ifjúság élére kerülni, esetleg ifjúsági csoportot létrehozni. Óriási kitartás szükséges és Isten kegyelme, hogy a megfeszített munka gyümölcsöt teremjen. És a kudarcok után is fel kell tudni állni. Annyit látok, hogy az új lelkes sokat tesz azért, hogy jól működő ifjúság legyen. Most már lehetségessé vált, hogy szétváljon az ifi, és a konfirmáció után lehetőség van egy kis ifire, hogy a 12-14 évesek, akik szeretnének ifire járni, de a már felnőtté vált ifitől tartanak, nem érzik jól magukat, megtalálják a saját korosztályukban a nekik szóló üzenetet. Más alkalmak is létrejöttek, például a lelkes felesége nőknél külön bibliaórát tart stb.

Mikor elkezdtem a készülést erre a dolgozatra, kicsit megijedtem, hiszen a saját véleményem nem elég, nem tudhatom, más mit gondolt, gondol. Ezért készítettem egy kérdőívet, melyet igyekeztem minden régi ifitaggal kitöltetni.

NÉHÁNY KÉRDÉS AZ IFJÚSÁGI ALKALOMMAL KAPCSOLATBAN

1. Mielőtt nem jártál, mi volt a véleményed az ifiről?
2. Miért jöttél el legelőször, és mi volt az, ami itt tartott?
3. Milyen témák érdekelnek és érdekeltek, amiket az alkalmon meg lehet vitatni?
4. Mi volt az, vagy mi az, amit szerettél, mi az, amit nem?
5. Milyen ötleteid vannak, amit szerinted ifin használni lehetne?
6. Újtársak, vagy esetleg olyan ötletek, amik falun nem valószínűsíthetőek meg, de városban igen?
7. Milyen munkát vállalnál az ifiben, vagy esetleg a gyülekezetben?

8. Mi az, ami megváltozott, ha megváltozott az ifiben, vagy esetleg ha te változtál?

9. Szerinted vannak szakaszai az ifinek, úgy mint nehéz kezdet, csúcspont és hanyatlás?

Zsuzsáról már írtam, ő az akinek igazán nagyon sokat köszönhetünk. Ő volt az, aki kitalálta, és éveken keresztül lankadatlan erővel összefogta az ifit és kiharcolta „jogainkat”, mint pl. az önállóságot (amelyért nem is kellett és nem is akart harcolni, hiszen ez adott volt, minthogy a Tisztelendő úr szabad kezét adott neki a vezetésben). Kiharcolta viszont az anyagi támogatást sporteszközökre, hangszerekre, táborigények térítését, és ő volt az, aki idején a polgármesteri hivatal is támogatni kezdte az ifit anyagilag.

*Judit*tal folytatom, az ő beszámolója visszatekint a kezdetekre. Ő és a nővére szintén jártak arra az ifire, amiről már írtam, amit a Tisztelendő úr tartott, de ahogy Judit írja: „amikor gimis lettem, a Tisztelendő úr hirdette, hogy van ifi óra, így péntek este oda jártunk a nővéremmel. Akkoriban a Tisztelendő úr fia és annak baráti köre, valamint mi, a nővéremmel jártunk ifire. Egyszer azonban az történt, hogy nem tudtunk elmenni pénteken és talán a következő pénteken sem. Vasárnap már azt hallottuk a hirdetések közt, hogy az ifjúsági óra érdeklődés hiányában befejeződött. (Hát így kezdődött minden, hogy valami véget ért.)”

Zsuzsi teológus lett, és elhatározta, hogy ifit szervez. Sajnos arra már nem emlékszik, hogy milyen is volt az első alkalom, csak arra, hogy először az ismerősök jelentek meg és persze azok barátai, és jöttek addig idegenek is. Voltak, akik elmentek, de olyanok is voltak, akik maradtak. Judit jóvoltából nagyon sok új dolgot megismertünk. Volt Németországban, egy évet töltött egy keresztyén táborban, és rengeteg új ötlettel tért haza, melyeket megpróbált megvalósítani az ifin. Arra a kérdésre, mi tartotta őt az ifin azt írta: „hiszem, hogy engem az Úr Isten tartott ott az ifiben, és ajándékozott meg életre szóló lelki tartalommal és barátságokkal, pedig nem egyszer úgy gondoltam (mint Jeremiás), hogy nem szólok többet az ő nevében, de perzselő tűzként izzott csontjaimban, és Isten hűsége megtartott engem.” Judit számára fontos, hogy olyan közösség alakuljon ki egy ifin belül, ahol mindenki fontosnak érezheti magát, ahol mindenki barátra talál, és a legfőbb: minél többek szívében ébredjen bizalom az Úr Isten iránt Jézus Krisztus által. Ezek mellett fontos a szabad véleménynyilvánítás, hogy beszélgethessünk és tanulhassunk egymástól.

Most egy olyan ifis lány válaszaire térek rá, aki nem volt ott az alapítástól, de eljött, megmaradt, és ez a lényeg. Ő *Erika*.

Az első kérdésre (Mielőtt nem jártál, mi volt a véleményed az ifiről?) azt válaszolta, hogy mielőtt elment az első alkalomra, nem sokat tudott az ifiről, csak a vasárnapi istentiszteleten hallotta mindig a hirdetésekben, hogy szombaton délután ifi, és az egyik osztálytársa, aki járt már ifire, mesélt az alkalmakról, miről beszélgetünk, mit csinálunk valójában. Erikát a kíváncsiság hajtotta, milyen lehet az ifi, és szeretett volna olyan fiatalok körében lenni, akik szintén járnak templomba, és keresik vagy éppen megtalálták Istent. Ami igazán megtartotta őt az ifin, az főként az emberek, a barátságok, majd az a szellemiség, ami körülölelt minden alkalmat, az őszinteség, a szeretet, az összetartozás, az éneklés, de mindenekelőtt Isten jelenléte. A témákkal kapcsolatban azt felelte: „sokféle téma előjött már az alkalmakon, mind a Bibliából, mind világból vett témák (a szeretettől kezdve a Kishercegen át a szexualitásig nagyon sok minden), jó volt a nyíltság, az őszinteség, hogy

bármikor bele lehetett szólni, ha a véleményünk eltért. Általában az alkalom, az aktualitás adta, adja a témát, de mi is vihetünk, vihetünk ötleteteket”. A negyedik kérdésre – mi volt az, vagy mi az, amit szerettél, mi az, amit nem –, azt válaszolta: „Amikor nagyon-nagyon szerettem, az az éneklés volt, pláne amikor egyre többen kezdtek gitározni tanulni, de nagyon a szívemhez nőttek az áhítatok, a közös imádság (ez elég későn „jött be”) és a beszélgetések. Aztán volt, hogy társasoztunk, Activity-ztünk, majd mikor felépült az új gyüleház közös kajálások, teázás stb. (Van most már ping-pong is!)” Már írtam arról, hogy az új lelkesz bekapcsolódása az ifibe nem volt zökkenőmentes. Nehezen fogadta el, hogy nálunk nincs igazi vezető, és a többiek nem magatehetetlen bábok. Meglepte az önállóság, hogy bárki tarthatja az ifit. Erika is ezt nehezményezte. De a kezdeti nehézségek megoldódtak. A hetedik kérdés a munkavállalás az ifiben. Erre azt válaszolta, hogy szívesen megtart egy áhítatot vagy beszélgetést, de nagyobb összejöveteleken (pl. csendesnapok) szívesen segít bármit, ami szükséges. A nyolcadik kérdésre azt felelte, 10 év alatt változtak a körülmények, de ő maga is. Az utolsó kérdésre – vannak-e szakaszai az ifinek, úgy mint nehéz kezdet, csúcspont és hanyatlás – végül azt válaszolta: „ez egyértelmű – és ezt mindannyian végigéltük és éreztük, de közös erővel mindig újítottunk, próbáltuk a hibákat kijavítani, a problémákat megbeszélni. De kellett ilyen völgyek, hisz emellett láttuk meg a magaslatokat, és így tudunk viszonyítani.”

Tündi 12 éves volt, amikor először megjelent az ifin. Még konfirmandus kora előtt. Ő volt a legfiatalabb közöttünk, nem is volt jó pár évig vele egykorú az ifiben. Még a kezdetek kezdetén más volt az ifik hangulata, többet játszottunk, és rengeteget énekelünk. Azt hiszem, ezek azok a dolgok, amik a fiatalokat, főleg a gyerekeket igazán megfogják, és egy közösségben marasztalják. Mára már más az alkalmak szerkezete, több a beszélgetés, ezért is jó, hogy lett kis ifi, mert a régi tagok igénye már nem annyira a játék, a jó hangulat, hanem összegyűlni az ige köré és beszélgetni. Tündinek is az tetszett, mikor elkezdett járni közénk, hogy más, mint az istentisztelet, más, mint a gyermek bibliaóra vagy a hittanóra. A témák közül neki a viták tetszenek, amikor érvek és ellenérvek összecsapnak. Azt írja, azokat a témákat kedveli, amikor arról van szó, hogy bizonyos helyzetekben hogyan éljük meg kereszténységünket. Jobban kedveli azokat a beszélgetéseket, amikor olyan problémákat dolgoznak fel, amelyek szorosan kötődnek hozzánk, személyesek és nem elbeszélnek a levegőben X-ről és Y-ről. Ami gondot okoz a számára, hogy ő is elkerült az ország egy másik végére iskolába, így kiszakadt a jól megszokott körből. Már nem érzi azt a régi, meghitt hangulatot az ifin, mint régen. Az új városban egy másik ifit kellett keresnie, ahol eleinte ő idegen volt, új kapcsolatokat kellett kialakítania. Új ötletnek a dobozos módszert javasolja, mikor egy lezárt dobozba bárki beteheti az őt érdeklő problémát név nélkül is, és idővel megbeszélhetjük. További gondolat, hogy nyílt filmvetítést lehetne tartani, amire meghívnánk a falu ifjúságát, már azokat, akiket érdekelne, és utána megbeszélhetnénk. Ez is egy módszer új emberek megnyerésére. Tündi szerint egy kisvárosban több lehetőség adódna, mint falun, pl. elmenni pub-ba, vagy pizzázóba és beszélgetni, hogy láthassa más is, nem vagyunk beszűkült szentfizek, mi is a világban élünk, ha nem is a világnak. A faluban meg csak disco van, ami nem igazán beszélgetésre alkalmas hely. Szívesen vállalja áhítatok tartását, vagy beszélgetések vezetését, azonban hiányolja, hogy nincs igazi lelki tanácsadó, egy tapasztalt ember, akihez lelki vagy hitbeli kérdésekkel fordulni lehetne. Azt írja: „Az ifi éretté vált

ez alatt a 10 év alatt. A játék már nem elsőrangú, sokkal fontosabb, hogy megbeszéljük, mi van velünk. Teljesen elötrébe került a Biblia, míg régen rövid, tanulságos keresztény történetek voltak.” Az utolsó kérdésre, azt válaszolta: „ahogy fokozatosan csökkent a játék és a felszínes beszélgetések száma, úgy az emberek száma is ezzel arányosan. Ez olyan, mint amikor futok. Gyorsan kell menni, sok van előttem és kemény, nem sokan bírják. Azok kiesnek.” Szerinte az ifi történetében több csúcspont is volt. Az az időszak volt nagyon jó, amikor 10-ig is ott voltunk, nem rohant haza senki a 8-as filmhez, eljártunk csendesnapokra.

Ágáról elmondhatnánk, természetes, hogy járt ifire, hiszen evangélikus gimnáziumban tanult. Nem emlékszem, mikor jött először közénk. Egy közös esemény jut ezzel kapcsolatban az eszembe, amikor az anyukája átküldte hozzám, mert megbeszéltek a szüleimmel, hogy együtt küldenek minket discóba. Mi jót neveltünk ezen, leültünk beszélgetni, és elmentünk ifire. Azt hiszem, a barátságunk is itt kezdődött. Ma már utolsó éves Pécsen az orvosi egyetemen. Pécsen bekapcsolódott az ottani ifjúság munkájába, és a kollégiumukban is tart bibliaórát, sőt már rendezett Keresztény Medikus Konferenciát is. Most azon gondolkodik, lehet, hogy megpróbálja a teológiát, nem szeretne lelkesz lenni, de szeretne rendszerezett ismereteket kapni akár bibliaismeretből, etikából, dogmatikából.

Kati sem a kezdetektől járt közénk. Osztyáltársak voltunk általános iskolában, majd minden reggel és délután együtt utaztunk V-ra szakközépiskolába. Én már a kezdetektől hívogattam, de nem akart eljönni egyetlen egyszer sem. Végül a szomszédjuk vette rá, aki már nem jár ifire, hogy egyszer legalább nézze meg, mit csinálunk. Így eljött, és ott is maradt. Ma már a gyermekistentisztelet megtartásában segít a Tisztelendő úr feleségének.

Erzsi valójában közömbös volt az ifi iránt, de közénk tartozni semmiképpen sem akart. 14 éves volt, amikor először eljött ifire, ő az egyik, sőt talán az egyetlen, aki egy nyílt csendesnap után maradt meg körünkben. Bár arra a bizonyos csendesnapra szelíd szülői kényszernek engedelmessé jött el. Megtetszett neki a rövid műsor, amit csináltunk, az éneklés és a közös játék. Mire véget ért a nap és marasztaltuk, már volt kedve maradni. De ez az eset ritka volt az ifink történetében. Hogy milyen témák érdeklék, így ír: „általában az ún. praktikus témák érdekelnek, amit a saját életemben is megtapasztalok, és ami problémát okoz vagy kérdéses a számomra, ami személyesen érint. Régebben az elméleti, teológiai, bibliaörténeti témák abszolút nem érdekeltek, most viszont ezekről a dolgokról is szeretnék többet megtudni.”

Erzsi ötlete az új témák helyett inkább régi dolgok újra elővétele, amik egykor nagyon jól működtek, de valahogy elmaradtak. Pl. ifidélután fiataloknak, akik még nem járnak, legyenek olyan alkalmak a gyülekezetben, amikor az istentiszteletet az ifi tartja, nála is felbukkan a lezárt doboz ötlete. A hetedik kérdésre a válasza az, hogy szívesen foglalkozna oviskorú gyerekekkel bibliaórán. Az utolsó kérdésekre pedig azt felelte, hogy szerinte is megszűnt az önállóság, és úgy érzi, lassan kiöregszik az ifis korból.

Rátérek azokra, akik úgymond másodgenerációs ifis tagok. Anikót szintén az édesanyja és a nagymamája buzdította arra, hogy eljöjjön az ifire. És ha már eljött, hozta magával a hűgát is. Bár közte és az őstagok között már nagy a korkülönbség, mégis jól érzi magát közöttünk. Először félt egy kicsit, idegennek érezte magát, de volt ereje, és Isten megtartotta közöttünk. Ma már természetes a számára, hogy a szombat délutánja az ifi

számára foglalt. Őt is az énekek, játékok vonzották kezdetben, de „kicsit később rátaláltam a lelki pluszra, ott igazán közel vagyok Istenhez. Jó meghallgatni, mások hogyan élik meg a hitüket, mi jut eszükbe egy-egy ige, történet kapcsán.” Neki a közösen megnézett filmek és utána a beszélgetések tetszenek a legjobban. Ő úgy érzi, hogy az ifi nem hanyatlik, inkább a személyek változnak.

A többiekéről még pár mondatban. *Sanyi*: igazából meglepődünk, mikor először eljött, azon még jobban, hogy többször is eljött. A mi csoportunk inkább lányokból áll, ami szerintem egy falusi ifire jellemző. Ami őt vonzhatta az ifiben, hogy ez az egyetlen szervezett intellektuális csoport a faluban. Aki beszélgetni akar, a véleményét elmondani és másokkal megbeszélni, az nálunk otthonra lel. Mi mindent meghallgatunk, persze nem mindennel értünk egyet. És nem akarunk senkit sem „megtéríteni”. Ha valakinek nem tetszik a „stílusunk”, hogy Istenről és az ő dolgairól beszélgetünk, és hogy hogyan éljük meg kereszténységünket, az elmehet, ha akar, de maradhat is. Ott van még *Zoli*, aki szintén a kisebb korosztályhoz tartozik, ráadásul a szomszéd faluból jár át télen-nyáron kerékpárral. Megtanult gitározni, kinőtt a gyermekkorból, már lehet vele komoly dolgokról is beszélgetni. Vele egykorúak az ikrek, *Kati* és *Márti*, és ha már ők eljárnak, jön a húguk is, *Judit*. Mára már igazi tagjai az ifinek.

Ez röviden és tömören az i-i ifjúság története. Igyekeztem hüen mindenki gondolatát, élményeit megfogalmazni és átadni. Rájöttem, hogy nem könnyű tíz évet összegezni, még ha az életem része is volt. Saját kérdéseimre visszatérve: mikor azt kérdeztem, miben különbözik, vagy különbözhet egy falusi ifi egy várositól, arra gondoltam, hogy másfajta feladatokat vállalhat, főleg, ha egy nagyobb gyülekezetéről van szó. Például betegeket látogathat a kórházban, vakokat kísérhet templomba. Esetleg ebédet vihet öregeknek, vagy azoknak, akik nem tudnak közlekedni. Falunkban a beteg embert a családtagok általában nem hagyják magára. De még sorolni lehetne a lehetőségeket. Mondhatnánk azt is, hogy hasonló feladatokat mi is vállalhatnánk, de úgy gondolom, nincs igazán szükség rá, hiszen a gyülekezeti tagok még a csendesnapokon is szinte mindent elvégeznek. Ezért néha éreztük is, hogy feladat nélkül állunk. Az utolsó kérdésemre pedig az a válaszom, hogy igazi hanyatlásról nem lehet beszélni. A válaszok alapján arra jutottam, hogy nem az ifi hanyatlik, az megmarad, a tagok kicserélődnek, mi meg lassan kiöregszünk az ifiskorból. Szükségünk lenne valami másra, felnőtt ifire, ahol továbbra is összegyűlhetünk, beszélgethetünk. A nagyobb városokban megoldható egyetemi ifi, vagy valami hasonló, nálunk nem. Lassan a felnőtt gyülekezet tagjává kell válnunk.

Nagybocskai Vilmos

Biztatás Julius Schniewind megújulásról szóló könyvecskéje olvasására

Hogyan született meg mostani formájában Julius Schniewind könyvének magyar fordítása?

Óriási nehézségek leküzdése után Isten segítségével ez év tavaszán végre megjelent *J. Schniewind A lelkeszi szolgálatban állók lelki megújulása* című könyve. 1996 tavaszán készült el, most is olvasható előszavammal a német alapszövegű könyvecske fordításának első változata. Ebben a fordításban is pontosan, eredeti nyelven idéztem az eléggé gyakran jelentkező latin és görög szavakat, mondatokat, de ezeknek magyar jelölését megpróbáltam a fordításba – zárójelben – beilleszteni. A fordítás alapjául szolgáló könyvben a latin, a görög és a szövegben szereplő egyetlen héber szó fordítása sorszámozottan a könyvecske végén található magyarító függelékben szerepel. (Fordításom első változatánál, olvasás közben, nem kellett mindig a könyv végére lapozni, és ott megkeresni a szavak magyarozatát, de a fordítás szövegébe illesztett értelmezés nem tette lehetővé a jelentésváltozatok felsorolását.) Ennek az első fordítási változatnak a lektorálását volt szíves vállalni dr. Csepregi Zoltán professzor úr, aki nagy szakértelemmel kijavította nemcsak a fordítás szövegében lévő értelmezési és fogalmazási hibákat, hanem a számítógépi lemásolás során keletkezett, sokszor megmagyarázhatatlan szövegromlást is.

Dr. Reuss András rektor úrhoz ez az első szövegváltozat azal a céllal került, hogy megjelentetése felől döntsön, és pozitív döntés esetén a kiadási költségekre fedezetet és olyan nyomdai problémákra is megoldást találjon, mint amelyeket a héber és görög betűs szövegek lenyomatása jelent. A zsinati, a rektori és a tanszékvezetői sok elfoglaltság mellett elhúzódt, de sohasem szűnt meg a kiadás gondjával kapcsolatos törődés. Egy levelében arról értesített, hogy a szövegben található latin és görög idézeteket a német kiadásban is alkalmazott módszerrel a könyv végén, sorszámozottan magyarázná meg a könyv magyar kiadásában. E döntés alapján – melyhez készséggel hozzájárultam – a fordítás szövegének újabb lektorálása látszott szükségesnek. E lektorálás gondos munkájának elvégzése mellett dr. Reuss András elkészítette az eredeti német szövegben szereplő *Heinz Kruppke* és *Wolfgang Staemmler* írásainak fordítását is. (Ezektől saját előszavamban csak egy-egy mondatot idéztem.) Arról is értesültem, hogy a könyvecske kiadása érdekében *Kendeh-Kirchknopf Péter* lelkész úr és még sokan ifjú teológus testvéreim közül sokat és eredményesen fáradoztak, és bizonyos, hogy a nyomdai és más hivatalok dolgozói is áldozatosan segítettek. Köszönetemet és hálámat fejezem ki a fentiekben csak vázlatosan ismertett támogatásért...

Lelki fénykép Nagy Gyula püspök úr egykor írásában Julius Schniewindről

Az ízléses, zsebben is hordozható kis könyvecskében nem találunk fényképet Julius Schniewindről, de személyiségében vonzó lelki vonásai a könyvben és a rá emlékezők megnyilatkozásaiban jól láthatóan kirajzolódnak. Hadd közöljem itt Nagy Gyula püspök úr J. Schniewind halálhírének vétele után írt szép megemlékezését, amely a Lelkipásztor 1949. évi 1. számában jelent meg: „Most érkezett el hozzánk halálának híre. Távozása nagy vesztesége, mind a német evangélikus egyháznak, mind a világ evangélikusságának. Gyászolói között szép számmal vannak olyan magyar evangélikus lelkészek is, akik nemcsak munkáiból, hanem személyesen közelről is ismerhették Krisztusnak és a Krisztus tudományának ezt az alázatos, melegszívű, nagytudású szolgáját. Az újszövetségi szentírásstudomány professzora volt a hallei Luther-egyetemen. Munkájában Martin Kähler, a hallei nagy biblicista szisztematikus örökségének őrzője és folytatója. A hitvallásos-biblikus teológia egyik legmarkánsabb képviselője a két világháború közti időben. Nagyszámú cikke, kisebb értekezése mellett legismertebb az Evangelion című monográfiája, melyben az evangélium szó profán és bibliai jelentésstartalmát vizsgálja, valamint Máté és Márk evangéliumaihoz írott kommentárjai a Neues Testament Deutsch sorozatban. Írás-magyarázati vezérelve: az Írást az Írás magyarázza a legjobban. Mestere az Írás összefüggései kutatásának, a parallel és rokon helyekkel való megvilágítás módszerének.

Írásbeli munkái azonban közelről sem érzékeltetik megragadó, csendes szavú, de mélységes hittől és csodálatos meleg szeretettől izzó személyiségét. Nem a világtól elvonuló száraz tudós volt, hanem áldott nevelő, lelkésznevezédek nevelője. Hallgatói félig tréfásan, de alapjában mégis nagyon komolyan »a prófétának« hívták. Amikor szikár, magas aszkétaalakja felmagasodott előttünk, és néhány percnyi átmenet után szava átforrósodott a belső tüztől, elveszett körülötte, de körülöttünk is ez a világ; ott jártunk vele Pál apostol és az őskeresztyén gyülekezetek világában. Legkedvesebb emlékeim közé tartoznak »offener Abend«-jei, amelyeken otthonában, hallgatóinak nagy családjában, éjszakába nyúló beszélgetések során kerültek elő a stúdium és az egyházi élet apró és nagy kérdései. A magyarokat őszintén szerette, és ezt a szeretetét nemcsak szóval, mindig segíteni kész jótanáccsal, hanem azzal is megmutatta, hogy otthona mindig nyitva állt előttünk. Hitvalló magatartása miatt a nemzeti szocializmus utolsó éveiben sok szenvedést, megaláztatást kellett elviselnie. Egy évre eltiltották a katedrától, de azután is állandó felügyelet alatt állott. A sok megpróbáltatás között a leg súlyosabb volt és a legjobban megtörte felnőtt fiának halála. A sok teher alatt azonban annál kristálytisztábban szólt az ajkáról és sugárzott át megtört alakján az evangélium örömhíre. Isten most hatvanöt éves korában, áldott szolgálat után magához szólította Julius Schniewindet. Akik ismerhettük, s akik könyveit forgatják, csendben álljunk meg egy pillanatra halálhírének halatára és köszönjük meg Istennek szolgálatát.”

A könyvben tárgyalt megújulás nem más, mint Krisztus Urunk megváltó művének beteljesedése életünkben a Szentlélek által, az evangélium befogadása révén: az ige hallgatása és megtartása

Amilyen nehéz e könyv megfelelő lefordítása, olyan nehéz mondanivalójának jó megragadása. Ezt a könyvet nem lehet

csak elolvasni, ezt a könyvet fejezetről fejezetre elmélyülten tanulmányoznunk kell. Ilyen olvasás mellett is csak azok képesek követni Schniewind nagyon biblikus tanítását, akik az Írás állandó hallgatói és megtartói, akik nemcsak kenyérrel, hanem Isten beszédével is élnek. Tulajdonképpen ilyen életet élve végezték szolgálatukat reformátoraink, és mi is csak úgy tarthatjuk meg és csak úgy végezhetjük hivatásunkat, ha igéből élő emberekként naponta megújulunk, és Isten Szentlélek által erőt kapunk a szolgálatra. Így vagyunk keresztyének, így vagyunk a Megváltó Úr Jézus Krisztus megújító kegyelmét továbbítani képes szolgálói... Schniewind e könyvben megpróbálta – a halála előtti évben – összesűrítve ránk hagyni azt a tanítást, amellyel tanította a Nagy Gyula püspök úr által említett »offener Abend«-eken megjelent tanítványait. Megpróbálta ismereteiből belesűríteni ebben a könyvbe mindazt, amit akkor az ún. »ige-teológiai-fordulat« idején fontosnak látott, tudva azt, hogy megújulni csak Isten teremtő igéje által lehet, de azt is tudva, hogy éppen ezért oda kell fordulni az igéhez, tudva, hogy az ilyen odafordulás a megújulás kezdete és ez a feladata a teológusnak. Tudta, hogy a gonoszság erői, amelyek Krisztus Urunk megváltó halála és feltámadása révén döntő vereséget szenvedtek, dühös támadásaikat nem hagyják el, legfeljebb változtatják a megejtő cselvetés módszereit és méreteit. Felhívja a figyelmet, hogy a szekularizmusnak nevezett lelki veszedelem 1925 óta világméretűvé vált. (Az 1925-ös év talán az ekkor kezdődő rádiózás elterjedése miatt került Schniewind könyvébe.) A tudományos igényesség a teológiai munkának is követelménye: jelenti azt, hogy a tudomány szakterületének megfelelően dolgozik. Módszereit az igazság (a valóság) tiszteletben tartásával válogatja meg, nem lépi át szakterületének határait. A szekularizmusról írottak során mondja, hogy saját magunkon is mutatkoznak rontó lelki munkájának jelei. Egyik tézisében így fogalmaz: »A lelki szolgálatban állók lelki megújulásáról konkrétan azért kell szólnunk, mert az igeszolgálat sajátos, lelki célkitűzése számunkra széles körben idegenné lett, sőt idegen maradt.« (L. 5. tétel).

Az egész könyv jó megértése érdekében a 3. tétel üzenetét kell befogadnunk. Itt az Úr Jézus Krisztus megváltásának biblikus megfogalmazása történik. Ez egyben az evangélium hozzánk szóló üzenete arról, hogy megtörtént Üdvözítőnk halálában és feltámadásában a bűn, a halál, az ördög minden hatalma feletti győzelem. És ez a mi üdvösségünk, vagyis a mi eljövendő, Isten kegyelmes akarata szerinti megújulásunk érdekében is történt, és ez e sorokkal is nekünk szólóan, mint szentség jellegű evangélium hirdettetik, vagyis a Szentlélek a szabadulást az evangélium befogadásakor érvényesíti rajtunk, megvalósítja életünkben. Erre Isten keresztségünkben elpecsételt, de akkortól kezdett érvényesülni bennünk, amikor először hallottuk meg az üdvözítő evangéliumot, amely mindig megújít, és már most jelenvalóvá teszi számunkra az örök életet. Az amúgy is sűrített mondanivalójú könyv további részleteibe nem tekinthetünk egy-egy futó pillantással. E könyvben, ahogyan keresztyénségünkben is, minden mindennel összefügg: igehallgatásunk és imádkozásunk, hivatásunk és Isten hűsége, Krisztus szeretete, kegyelme és a mi emberi szeretetünk, a jelenvaló közösség és a hűség és megmaradás gyakorlása...

Kár, hogy homályosan, tükör által látunk, de hogy – ha rész szerint is – lássunk, abban komolyan segít Schniewind e könyvben megszólaló, lelkipásztori felelősséggel megírt bizonyágtétele.

Az Úr az én pásztorom

*Hittankönyv 2. osztályosok számára**

Végre egy igazi tankönyv! Nagy örömmel vettem a kezembe a szép formátumú könyvet. Hívogat, hogy lapozzak bele. Színes, ami nem csak a gyermekek, de a felnőttek számára is kedvcsináló. Kis tanítványaink már rögtön úgy érezhetik, jó ezt a „tantárgyat” tanulni. Úgy vélem, nem csak én forgattam megkönnyebülten és hálásan. Tankönyv híján ugyanis napról napra valódi kihívást jelent összeszededetni a szemléltető eszközöket, kidolgozni a feldolgozási metódust, szem előtt tartva a tantervet, lehetőleg nem megfélekedve sem a gyülekezet, sem a szülők anyagi lehetőségeiről. Ezt a meglehetősen sok eredeti ötletet és energiát igénylő munkafázist rövidíti le minimálisra a könyv megjelenése. Alapkinálatát természetesen mindenki saját egyénisége függvényében használhatja. Rövid szolgálati időm alatt mindig a legkisebbeket tanítottam, s teszem ezt most is, tehát gyakorló és a korosztályi adottságokat jól ismerő hittanárként vizsgáltam mind tartalmát, mind formáját – lelkeszésszemmel ugyan. Színvonalas tanári kézikönyvet kapunk segítségképpen. Nélküle nem is képzelhető el a tankönyvben megjelenő logika megértése és a tananyag megfelelő továbbadása. A szerzők tapasztalatairól árulkodik a feladatok gyűjtése, ismerik a korosztályt, a nyelvezetet, a mozgásigényt s a kreativitásvágyat. Sok pozitívuma van: érzékekre, értelemre és szívre egyaránt hatni akar. Segít a gyermekeknek párhuzamot vonni saját életük, a hétköznapi események és a Biblia kijelentései között. Érződik rajta a lendület, a hittapasztalat továbbadásának igénye, s hogy nem csak a tudásra, hanem az ige magvának szórására is ügyelnek a szerzők.

Forma

Ha pusztán az esztétikai szempontokat vesszük figyelembe, igen jónak mondható a könyv. A munkatankönyvi jelleg fontos ebben az életszakaszban. Praktikus és hasznos, mert a tanulók előtt elég egyetlen könyv a padon. Az előző oldalon szereplő történetet akár feladatmegoldás közben is észrevétlenül újra átfuthatja még a gyengébb értelmi képességgel rendelkező gyermek is. A rajzok kedvesek, egyszerűk, és mégis szemléletessé teszik a tananyagot, a fényképek pedig mint a valóság megjelenítői még életszerűbbé varázsolják, nem beszélve a megadott képeskönyvi hivatkozásokról. Bár nem mindegy, mi marad meg a gyermekben. Az automata modern szó, a rajza is ott szerepel, a mondanó pedig éppen az, hogy Isten nem így viselkedik imádságaink kapcsán. Javaslat, hogy húzzuk / húzassuk át pirossal, hogy a kis fejekben a tagadás maradjon meg a vizuális információ nyomán is. Nagy értéke a könyvnek, hogy nem kell külön kartonra fénymásolgatni a barkácsolás anyagait, bár egy-két megadott mellékletet nem találtam. (Lehet, hogy csak az én példányomból maradt ki?) A sokféle feladat játékos, változatos formálja az órákat, bár ajánlott az azonos típusú feladatokat szétszórni, s bátrabban alkalmazni a technikáskész tartalmát, vagy terméseket.

* „Az Úr az én pásztorom” tankönyv szerzői: Acélné Bizik Eszter és Kerékygátoné Fillő Mónika.

Tartalom

A Szentírás teljességét tekintve mind ószövetségi, mind újszövetségi történeteket tárgyal. Helyesnek tartom, hogy nem csapong, hanem történelmi és családi viszonyokat továbbvezetve, tisztázva tárgyalja Ábrahám, Jákób és József életét. A kiválasztott Jézus-történetek is központi üzenetet hordoznak. Sajnos a húsvéti történet túl „kopár”. Tudjuk, hogy Márk evangélista a lényegre törekedett, de gyerekeknek el kellene mondani, hogy a kereszthalál értünk történt. A kenyérsoda története nagyon kedvelt már az óvodában is, tudják, mi történik, s hogy Jézusnak erre is kiterjed a hatalma. Ezért hétköznapi didaktikai utalással lehetne szélesíteni ismereteiket. Szóljunk a kenyér, anyagi javak megbecsüléséről! Karácsonytól húsvétig járjuk az Úr Jézussal az utat, földi élete eseményeit felelevenítve, mintegy követve az egyházi esztendő. A pünkösöd viszont hiányzik, pedig könnyen kapcsolható lenne hozzá az egyház születése, a helyi gyülekezet és reformáció eseményei is. Lutherrel kapcsolatosan már az első osztályosok is többet tudnak (egy kiadós mese is rengeteg részletet tartalmaz!), itt szívem szerint többet írtam volna. Az Apostoli Hitvallás és a Mi Atyánk hátul kapott helyet, ezeket szívesen láttam volna elől, egy kis magyarázattal a gyermekek számára, miért „Az Úr az én pásztorom” a neve könyvünknek. A Tízparancsolatot elbújtatták a leckék közé, ami határozott céllal történt, hogy a tanulók később vegyék észre, erről már hallottak. A 12 éves Jézusról szólva kerül elő a 4. parancsolat. Itt saját magának állít csapdát a tankönyvíró: hát akkor Jézus engedetlen, tiszteletlen volt, azaz bűnös? Éppen fontossága miatt legalább 3-4 órát szánék rá külön is, hogy megértsék, megtanulják, nem csak szó szerint, hanem motivációját, lelkületét. S ha már a bűnnél tartunk, jogos a törekvés, hogy már ebben az életkorban döbbenjenek rá a gyermekek hibáikra, s hogy miként kellene Isten akarata szerint cselekedniük. Mégis az a véleményem, nem kellene leírni velük a konkrétumokat: elég megbeszélni a megoldási lehetőséget, és imádkozni a változásért.

Igaz, hogy bibliahasználatra nevel, de ők már tudnak olvasni, ezért javasolnám a könyvbe is a bibliahú szöveget. Sokak polcán ott van a gyermekbiblia, főként ilyen színes, rajzos könyvecskét kapnak ajándékba keresztény hozzátartozóiktól. S bizony jó lenne, ha megtanulnák, Isten ígését nem lehet átírni, inkább meg kell magyarázni a nehezen érthető szavakat. Kiváló gondolat a kislexikon, s az említett esetben több címszó is elférne ott. Úgy vélem, nem ezt a részt kellett volna könnyíteni számukra – hiszen tudatosan beépítették a történet szóbeli átadását –, hanem a feladatok és a gondolkodtatások esetében. Egy 8 éves gyermek kb. 3 fogalmat tud egy tanórán belül eddigi ismereteibe rendszerezni. A első tananyag hatalmas fába vágja a fejszét: szól hitről, bizalomról, áldásról, kiválasztásról, küldetésről, keresztségről. A kevesebb többet érne.

Ezek a gyermekek év elején még majdnem elsősök. A második osztály végére fogják elsajátítani a biztos írást és olvasást. Sokat kell gyakorolniuk még. Ezért a sok írásos feladat

még a hittanórán belül is inkább fárasztó lehet számukra, amit ki is nyilvánítanak (közeli emlékeim vannak ezzel kapcsolatosan). Még lassan tudják csak ezt a műveletet elvégezni, ezért bár nagyon színesíti az órát a nagy csomagolópapírra való írás a bevezető gondolatok megjelenítésére, de gyermekeink sokáig pizmognának vele. A szerzők is fontosnak tartották, hogy a hittanóra minden tárgyat vonjon be (készsgtárgyak, matematika, magyar nyelv), de akkor azt pontosan elő kell készíteni. A hittan nem mondhat ellent más tantárgyi követelményeknek. Egyetlen keresztretjtvény esetében sem szabad azt mondani, hogy az o egyenértékű az ó-val. A tanító néniknek éppen hogy sikerült elérni, hogy észlelik a különbséget a hangzók között! Vidámságról szól a gondolatjelek szimbólumokká alakítása, de ezt meg lehet akkor is őrizni, ha a munkatankönyv három vonalas. Egy pontozott vonalra vagy üres helyre, kézbe, nehezen fog rendesen írni egy másodikos, inkább nyomtatott betűket használ. Nekünk is legyen érdekünk, hogy amit már elsajátított a tanítványunk, azt meg is tudja csillogtatni, legyen sikerélménye. Segítsünk nekik abban, hogy dicséreteket gyűjt-hessenek.

Nagyon különleges a főzés bevonása. Bátran állíthatjuk, hogy kevesen élnek vele, pedig nagyszerű lehetőség a közöség erősödésére és a kor átélésére. Főként ennél a résznél, de más feladatoknál is kitűnik, hogy kisebb csoportban, gyülekezeti körülményeket szem előtt tartva gondolkodtak a szerzők: max. 15 fő. Több jó tervüket ezért a helyi viszonyoknak megfelelően kell alakítani, de legalább van kiinduló pontja a hitoktatónak. Egyre több általános iskolája van a Magyarországi Evangélikus Egyháznak, egész osztályokkal dolgozunk, tanteemben, órarendi keretek között, heti két órában. A nagy létszám miatt nehezen kivitelezhető a mondatpárok keresése vagy a kenyérsütés, s bizony hamar eltörik a mécses, ha a tapasztalás vagy színjátszós részeknél nem játszhat mindenki, s a társasjáték is otthonra marad. Persze kellő ügyességgel ezek is áthidalhatók. Egy biztos: élményszerűvé lehet tenni az órá-

kat a szerzők fárasztó munkája segítségével, kevés tapasztalattal rendelkezők is jól tudnak haladni, és gyermekeik számára színes órát képesek biztosítani.

Énekek

Bár a tanári kézikönyv határozottan kitér erre is s az ajánlott korálokra, mégis úgy vélem, kiegészítésre szorulnak az ott leírtak. Nem véletlen, ha a történetekhez választjuk az éneket, tehát tematikusan tanítjuk őket. Segítségükkel az üzenetet, a mondandót is jobban elraktározzák a tanítványaink. Ráhangelésnek felvehetjük a „repertoárba” a gyermekéneket továbbra is. Van több üres hely a leckék végén, oda minden további nélkül el lehetne helyezni a kottát és a szöveget. Orosházán az óra kezdetén a gyertyagyújtás – ének – imádság sorrend általános, megszokott. Ide jól illeszkedik egy olyan ének, amit már tudnak, vagy könnyedebb, esetleg a gyermekistentisztelet sorozaténeke. Ne feledkezzünk meg arról, hogy Luther is azt mondta a zenéről, hogy a teológia után ez az, ami képes Isten kegyelmét közvetíteni.

Összegzés

Örömet leltem a könyvben akkor is, ha sok kritikát írtam, de nem azért, mert elmarasztalnám a könyvet. Sőt! Ha szabadna apró korrekciókat tenni rajta, sokáig a legjobb alsós tankönyvünk maradhat. Köszönet azoknak, akik vették a fáradságot, időt, és eltűrik a bírálatokat is, hiszen nagy elvárásnak kell eleget tennie a munkatankönyvnek. Pontosán e korosztály esetében van a pedagógusoknak a legnehezebb feladata, mind kisebb csoportban, mind osztályközösségben. Ajánlom használatra, továbbgondolásra, kiegészítésre. Így az újabb ötletek közös kincsestárba kerülhetnek, s akár régebbi tankönyvek felújítását eredményezhetnék, hitoktatók és tanulók öröme, Isten dicsőségére.

Mátis István

Hivány és díjlevél

Miből éltek az evangélikus lelkészek évszázadokon keresztül?

Ma, évszázadunk végén egyik evangélikus lelkész így panaszkodott: „Nem tudok megélni a lelkészi jövedelmemből! Kénytelen leszek feleségemmel együtt, valami mellékkereset után nézni. A gyülekezetemet nem akarom elhagyni, és az igehirdetést mindenáron folytatni akarom.”

Az utóbbi fél évszázadban kicsiny egyházunk még parányibbá zsugorodott. Sok gyülekezetünk elnéptelenedett. Nem úgy halt ki a gyülekezetek népe. Nemzetiségi gyülekezeteinket az úgynevezett lakosságcsere, a kitelepítés sorvasztotta el. A fogyatkozás másik oka, hogy a falusi gyülekezeteink társadalmi óriási változásokon ment keresztül. A nagyüzemi gazdálkodásra való törekvés kirántotta a földműves lába alól a megélhetése lehetőségét, a földet. A parasztból üzemi munkás lett, megélhetését már nem a föld biztosította, hanem a munkabér. A gazdából alkalmazott lett valamilyen üzemben, és a falu lakosságának jó része áttelepült a gyárak, a bányák és egyéb ipari vállalatok közelébe. Most ismét átalakulóban van a falu társadalmi. A régi tulajdont, a szántóföldet vissza akarják juttatni részben a hajdani, részben az új tulajdonosoknak. Persze ma minden új gazdának meg kell tanulnia a földdel való bánás módját. Akik még értették a földművelés mesterségét, kihaltak vagy nagyon megöregedtek. Utódaik már nem örökölhették a földműves mesterségét, újra kell tanulniuk.

A megélhetési nehézségekkel küszködő lelkész panasza valódi segélykiáltás. Nem tudom, kinek van füle annak meghallgatására. A mögöttünk lévő fél évszázadot úgy tekinthetjük, mint Isten népének modern kori pusztai vándorlását. Nagy megpróbáltatásokon kellett keresztülmennie minden egyháznak, de még mindig nem mondhatjuk, hogy közelébe jutottunk az ígért földjének. Van ok most is a panasza. Ámde volt már ehhez hasonló, sőt ennél nehezebb korszaka is az egyház életének. A kezdetekre gondolok. Akkor nem sivatagi pusztán vándorolt keresztül Isten Jézus Krisztus vérén megváltott népe, hanem kivált egy másik, szintén Jézus Krisztus keresztjére néző, de azt másképpen látó testvéri közösségből. A keresztényen Európa népének egy része felemelte a fejét, és az evangéliumok tiszta fényében nézett Isten egyszülött Fiának töviskoronával övezett fejére. Azt vallották, hogy Krisztus az egyetlen közbenjáró Isten és az emberek között. Nem hittek Mária-ban, sem a szentek sokaságában. Elővették a könyvtár falához láncolt Bibliát, és a nép asztalára tették mint egyedüli zsinórmértékét a Teremtő, Megváltó és megszentelő Istenben való hitnek. Kiváltak a régi egyházból, ahol római főpap volt Jézus Krisztus földi helytartója. Elindultak az őskeresztyének útján. Nem törődtek azzal, hogy kiátkozták és eretneknek nevezték őket. Itt, Magyarországon az 1526-os országgyűlés kimondta,

hogy a „lutheránusok égettessenek meg!” Minden veszedelemmel szembenéztek, és dicsőítették Jézus Krisztust, hittek benne és követték. Kiátkozottan, megalázottan, minden vagyon nélkül indultak és mentek az úton, az ígért földje felé. Bezárult előttük a gazdagon díszített templomok ajtaja, és a hatalmasoktól kapott mérhetetlen sok vagyonból még hamubasült pogácsát sem kaptak útravalóul.

Ilyen szegényen indult el a reformáció népe. Mégis gyülekezetek születtek, szervezkedtek, vezetőik lettek. Tudtak a maguk erejéből templomokat, iskolákat emelni, prédikátoraiknak, tanítóiknak lakást építeni. Vezetőiknek abból adták a megélhetéshez szükséges javadalmat, amijük megteremtett. Nem volt ez a megsokasodó kenyér csodája vagy a nagy halfogás bősége, hanem egyszerűen hittek, és ez a Jézus Krisztusba vetett hit indította őket arra, hogy közösségekbe, gyülekezetekbe tömörüljenek. Ezek a gyülekezetek megtalálták a szükséges anyagi javak előteremtésének módját. A hívó szeretet leleményes, és ott is gazdag, ahol látszólag semmi sincsen.

Mivel a „ma” rákényszerít bennünket, hogy egyházunk anyagi szükségletét előteremtjük, foglalkozzunk azzal, hogy ezekről miként gondoskodtak elődeink, a tűzre való, eretnek őseink. Nem akarom azt javasolni, hogy így tegyünk most is; inkább csak emlékezzünk, és idézzük fel, milyen lehetőségek voltak akkoriban. Korunk egészen más, mint amilyen akkor volt, amikor évszázadokra alkalmas javadalmakat tudtak megállapítani a gyülekezetek – a reformáció évszázadától egészen a második világháború végéig. A ma lehetőségét viszont meghatározza az a fél évszázad, mely a második világháború óta telt el. A gond nem abban rejlik, hogy lehetetlen-e akarták tenni az egyházak életét, mert mire ki akarták próbálni az isten-hit nélküli világ elméletét, ez az elmélet már rég túlhaladott állásponttá vált. Lettek ugyan istentagadó államok, de létüket csak zsarnoki hatalommal tudták fönntartani ideig-óráig.

Amikor a reformáció után gyülekezetekké szerveződtek az evangélikus és a református hívek seregei, a vidék mindenütt földművesekből állt, és egyházuk fönntartását a föld hasznából való áldozataikkal tudták anyagilag biztosítani. Erre a Biblia ősi példája tanította meg őket. A dicsekvő farizeus is elsorolja, hogy terméséből és hasznából mi mindent ad még a tizeden felül is, hogy fenntartassék az az intézmény, amelyben imádkozni, ígét hallgatni lehet. Őseink nem a dicsekvő farizeus mintájára ugyan, de tudták, hogy nekik kell Isten küldöttéről anyagilag gondoskodni. Szerződést kötöttek a prédikátoraikkal, hogy a közöttük való munkálkodása fejében neki a „kötelező tiszteletlen és nagybecsülésen” kívül mit adnak. Ez lett a lelkészi díjlevél.

Tudjuk, hogy akkor is, ma is a gyülekezetek maguk választották, illetve választják lelkészeiket. A szabályosan meghirdetett közgyűlésen megválasztott lelkésznek átadják az ékes szép szavakkal megszerkesztett meghívólevelet, az úgynevezett „Hivány”-t, melyben a gyülekezet bizalma folytán egyhangúlag vagy szótöbbséges határozattal meghívják lelkészükké. Ennek a meghívólevélnek van egy melléklete, melyben felsorolják, hogy a gyülekezet milyen munkák elvégzésére kéri a megválasztottat. Ennek részletezése után következik a javadalom tételes ismertetése, a következő bevezető mondattal: „Mindezek fejében a köteles tisztelet és nagyrabecsülésen kívül a következő javakat ajánlja fel a gyülekezet.” Mielőtt ennek részletes ismertetéséhez kezdenénk, megjegyzem, hogy a javadalmi jegyzőkönyv alapján kiállított díjlevelek formailag majd mindig azonosak, de a tartalom tekintetében ahány, annyiféle.

A tételek megnevezése nagyjából azonos, de a felajánlott javak mennyisége szinte mindig más. Ez utóbbi a gyülekezet tagjainak anyagi teherbíró képességétől függött.

A falusi gyülekezet népének többsége földműves volt, természetes hát, hogy a foglalkozásukból származó javakból adták össze az egyház fenntartásához szükséges dolgokat. A Biblia szerint a zsidók jövedelmük 10 %-át adták erre a célra. Ha összeszámolnánk a mi gyülekezeteinkben az épületekre fordított költségeket és a gyülekezeti munkások javadalmára fordított anyagiakat, bizonyos vagyok abban, hogy nem maradna el a gyülekezet tehervállalásának mértéke a bibliai tizedtől. Sajnos ezeket az adakozásokat a későbbiekben évről évre, sőt ha a gyülekezet helyzete megkívánta, évente többször is úgy vetették ki, mint az adót, ezért egyházi adónak kezdték nevezni. Sajnos ez az elnevezés az adót övező általános ellenérzést is kiváltotta. A későbbi kegyességi irányzatok közösségük költségeire kért áldozatokat ismét tizednek nevezték.

Nagy tisztelettel, őseink iránt érzett megbecsüléssel kezdem el részletezni a díjlevelek tételeit. Olyan időben keletkeztek az első díjlevelek, amikor még nagyon égetnivaló nép volt a reformált vallás népe. Ilyen nehéz körülmények között csak nagy szeretetből lehetett olyan áldozatot hozni, mint amilyent abban az időben az egyház fenntartása megkívánt. Mindenekelőtt az volt a feladat, hogy annak, aki a tiszta evangéliumot volt hivatva közöttük hirdetni, olyan anyagi körülményeket teremtsenek, hogy semmi szükségét ne lásson. Úgy érzem, hogy a gyülekezet tagjai bele is adták hitük, szívük teljes melegét.

A díjlevél első tétele mindig a *lakás*. Talán az első lelkészlakások olyan falusi házak lehettek, melyeknek valami oknál fogva éppen nem volt lakójuk. A fennmaradt díjlevelek ezekről a kezdeti szükségmegoldásokról nem beszélnek.

A lelkész lakását rendszerint a templom közelében építették, és a gyülekezet nagyrabecsülése abból is kitűnt, hogy az nem sokkal maradt el az akkori úri lakások kényelmétől. Egyszerű parasztember abban az időben is szoba-konyhás lakásban élt. A szobát, később az úgynevezett tisztaszobát, nem látták, életük színtere a konyha volt. A tisztaszoba inkább csak amolyan raktárfélének szolgált, ahol értékesebb dolgaikat helyezték el. Azt tudták, hogy a lelkész ilyen lakásban nem élhet, ezért igyekeztek több helyiségből álló épületet építeni az ahhoz szükséges melléképületekkel. Ugyanis a kor követelményei szerint a lelkésznek is kellett állatokat tartania, hogy élelemszükségeit biztosítsa. A többszobás lakáshoz tehát konyha, éléskamra, pince és gazdasági melléképületek sora – istál-

ló, ólak, pajta – tartozott. A telek akkora volt, hogy kerített kert is jutott belőle. A lelkészlak külső-belső karbantartását a gyülekezet végezte, és adóját a gyülekezet pénztárából fizették.

A következő tétel – mondhatnánk azt is, a főtétel – a *javadalmi földek haszonélvezete* volt.

Mindenekelőtt vizsgáljuk meg, hogy miként jutott a gyülekezet olyan ingatlanokhoz, amelyekre templomot, lelkészlakot lehetett építeni vagy teleknek és javadalmi szántóföldnek voltak alkalmasak. Természetesen akiket a korabeli katolikus egyház kitagadott és égetnivaló, istentelen szakadároknak nevezett, azok nem kaphattak az egyházi vagyontól egyetlen hantot sem. Ezt is a hívek áldozatkészsége teremtette elő. De adott ingatlant az az uraság is, amelyik a reformált vallás követője lett. De vásárolt a gyülekezet a közadakozásból összegyűlt pénzből is. Aztán a különféle határrendezések, úgynevezett tagosítások során minden gazda a számára kimért földingatlan minden holdját pár négyszögöllel kisebbre mérette, és ezekből a négyszögölekből gyűlt össze annyi, amennyiből jutott javadalmi földekre, temetőre és esetleg még a gyülekezet közös költségeit szolgáló ingatlanra is.

A lelkészi javadalomként haszonélvezetül adott szántóföldek nagysága is gyülekezetenként változó, általában 8-tól 100 holdig terjedt – a gyülekezet nagyságától és tagjainak tehetőségétől függően. Nagyságukat rendszerint magyar holdban számították. A haszonélvezetül adott földet nem a lelkész, hanem a gyülekezet művelte közmunkában. A közmunkát a gyülekezet tagjai végezték, és azt úgy vetették ki. Akinek fogata volt, azzal vett részt a munkában, akinek nem volt, az gyalog kézi munkával róttá le a gyülekezeti közmunka kötelezettségét. A lelkésznek csak a vetőmagot kellett adnia. Ennek a közmunkának a későbbi díjlevelekben csak a nyomát találjuk, közmunkaváltság címen. Ezek a tételek a különféle pénzváltások következtében elértéktelenedtek.

Az egyház fenntartásához szükséges költségeket családonként, a családok jövedelméhez mért nagyságban vetették ki. Nem pénzben, hanem terményben, mégpedig szemes terményben: rozsban, búzában, árpában, kukoricában. Begyűjtésük a gondnok kötelessége volt. A terményeket egy kijelölt napon a gyülekezet valamelyik épületének padlására vagy magtárába gyűjtötték össze. A begyűlt szemes terményből mérték ki a lelkész és a tanító, valamint a harangozó évi járandóságát. Abban az időben, amikor ezek az első díjlevelek készültek, még nem használták a tizedes mérleget, a mázsákat. Ūrmértékkel mérték a szemes takarmányt. Ennek mértékegysége a pozsonyi mérő volt, egy félfenekű hordó, melybe 62-63 liter fért. Súlyát tulajdonképpen nem lehetett pontosan meghatározni az így mért terménynek, mert az a termény minőségétől függött. A jó, úgynevezett acélos búzából például több fért bele, de ez a mérés módjától is függött. A Biblia is meghatározza, miként kell mérni: megnyomottan, megrázottan. A mérőnek tartozéka volt a csaptatófa, mivel lesimították a terményt, és ha púpozottan volt töltve a hordó, akkor azzal lesöpörték a felesleget.

Díjlevelenként különböző volt a *terményjárandóság*. Kenyérgabonából, azaz búzából kb. 30-60 pozsonyi mérő, rozsából majdnem a duplája, takarmánygabonából (árpa, kukorica) 15-30 pozsonyi mérő. Hozzávetőlegesen annyi, hogy a kenyérgabonából a javadalmi föld terméséből már nem is kellett a malomba küldeni. Így a javadalmi föld termését teljes egészében értékesíthette a lelkész.

A kántorok körülbelül ennek a felét vagy a harmadát kapták. Ami az őszi szedeményből megmaradt, az egyház fenntartására fordították. Itt kell megemlíteni, hogy nagyon sok egyházközségnek volt úgynevezett saját gyülekezeti magtára, ami nem volt egyéb, mint egy kis takarékmagtár. Ezt szintén a hívek töltötték föl abból a célból, hogy az itt fölhalmozott terményből adjanak kölcsönt a megszorultaknak. Hogy ezt megértsük, lássuk, miként osztotta be a jó gazda az évi termést. Cséplés után elsőnek félretette a vetőmagot, utána a családnak a kenyérrevalót, majd annyit, amennyiből ki tudta fizetni a papot, a tanítót, a kovácsot és a pásztorokat: gulyást, kanászt meg a csőszöket. Ami maradt, azt eladhatta. Ha valakinek nem futotta milderre a saját termésből, annyit kért a kölcsönraktárból, amennyire szüksége volt. Ez bizony nem volt valami olcsó kölcsön, mert a kamat körülbelül 10%-os volt. Ezeknek a takarékraktáraknak a jövedelmét a gyülekezet fenntartására fordították.

Következő tétel a *fűtés és a világítás*. A lelkészlak nem maradhatott hidegen és sötétben, ezért a lelkésznek volt tüzelő- és világítóanyag-javadalma is. A fűtésre való fát, ha volt a gyülekezetnek része a falu közös erdejében, és ha a temető fái vágásra éretek, ezekből kapta meg a tüzelőt a lelkész. Kétféle fával – kemény- és puhafával – fizették a lelkészt. Mivel a kettőnek nem egyforma a kalóriája, a puhafából a dupláját kellett adni, kb. tíz öltől fölfelé. Több díjlevélben szerepel a rőzséjándóság is, melyet kévébe kötve szállítottak a lelkészlak udvarába. Sok helyen a fa felvágását is a gyülekezet végezte. A rőzsét csak gyújtósnak adták, többnyire fában szegény vidékeken, mert az erdőkkel övezett falvakban a rőzsét össze sem szedték.

A világítás ugyanolyan fontos volt, mint a fűtés. Különösen ősztől tavaszig, a hosszú estéken. Nem volt egyszerű feladat a világítóanyag előteremtése. E célra zsiradékokat használtak vagy növényi olajokat. Leggyakoribb világítóanyag a faggyú volt. Ezért a lelkésznek évenként volt bizonyos mennyiségű faggyújándósága is. Ennek volt a legkevesebb füstje, koromja és szaga. A díjlevelekben általában évi 5-10 kg faggyújándóságot szabnak meg. Amint fejlődött a különféle olajok használata, és elterjedt a petróleum, a faggyú kiment a divatból, de a díjlevelekben később is szerepel egy tétel – faggyúváltás címen.

Íme, tehát megvan a lakás, annak fűtése, világítása, a kenyérnek való gabona, de ezzel még nincs vége a gyülekezet gondoskodásának. A kertben megterem a zöldségféle a konyhára, de még ezen kívül is sokféle élelmiszer szükséges a konyhára. Erről is gondoskodtak a gyülekezetek. Ilyen volt például sok helyen a *csibe- vagy kakasjándóság*. A baromfit élő állapotban, egyenesen a lelkészlakásra vitték be az asszonyok. A hívek szegényebbje évenként egy csirkét, a tehetősebbje kettőt. De szinte egyetlen asszony sem ment a lelkészlakásra egy vagy egy pár csirkével (melyet jó kirántani való nagyságban vittek), hanem mindig szedtek össze valami más vinnivalót is, melyet a díjlevél nem írt elő. Például mákot, diót, egy kis lencsét meg babot, éppen akkor érő gyümölcsöt vagy ősztől valami aszalmányt. A tejhaszon sem volt a díjlevelekben, de ilyenkorra gyűlt egy kis tejföl, köpültek vaját, éppen akkor kimelegített túrót. Nagyon sok helyen az is szokás volt, hogy ha valakinek dolga volt a parókián, üres kézzel sohasem ment, mert valamiképp örömet akart szerezni mindenki a tisztelendő asszonynak.

A nagyobb állatok tartása már a lelkész gondja volt. Húsféléket, tejet és annak termékeit saját magának kellett megtermelnie. Erre a célra a lelkészlak udvarának hátsó részében építettek ólakat a disznótartásra, istállót a tehénnek. Az állatok nevelésére járó árpan és kukoricán kívül a díjlevél tételeiben megfelelő mennyiségű *széna és szalma* is volt. A szénát szekérszám mérték. Természetesen nem a mindennap használatos szekérral, hanem a szénahordáskor és betakarításkor használt hosszú kocsiival. A mindennapi munkára használt szekeret erre a célra meg lehetett hosszabbítani az úgynevezett nyújtófával, melyhez megfelelő oldaldeszák is voltak, és még vendégoldalt is tettek fel. Elő volt írva a széna minősége is. Különben a földjándóság között rendszerint volt rét is, melyről a szénát szintén közmunkával takarították be.

Fontos volt a szalmajándóság is. A régi, okos földművelésnek egyik nagyon jelentős feladata a szántóföld jó erőben tartása volt, s ehhez megfelelő mennyiségű szerves trágya kellett. A legesztelenebb dolognak tartották volna abban az időben a szalmaégetést, mivel az kellett az állatok alá alomnak, melyből trágya lett a szántóföldekre. Sok díjlevélben ez is biztosítva volt, de ezt nem szekérszám mérték, hanem volt hely, ahol a díjlevélben meghatározták, hogy hány öl széles és hosszú kazal szalma jár a lelkésznek.

Századunk elején már teljesen megszűnt a *koleda* néven ismert javadalmi forma. Maga a szó latin eredetű, a *collecta* szóból származik, mely gyűjtést, önkéntes adományozást jelent, s ebből a szóból származik a kolduló barát, kolduló szerzetes, koldus is.

A koledálás úgy történt, hogy egy szekeret felszereltek különféle edényekkel, hordókkal, kosarakkal, zsákokkal. Ezzel a kocsiival a gondnok néhány legény kíséretében egyházi énekeket énekelve elindult a faluba, megálltak minden evangélikus ház előtt és adományokat kértek. A koledálás napját előre meghirdették a templomban, így aztán mindenki készülhetett rá. Ilyenkor adtak babot, mákot, diót, aszalt gyümölcsöt, füstölt húsokat, zsírt, szalonnát, tojást. A koledálás ideje rendszerint adventkor vagy az év elején, vízkereszt táján volt. Az így összegyűlt adományokat a lelkész és a tanító között osztották szét – vagy felezték, vagy egyharmada lett a tanítóé, kétharmada a lelkészé. A szőlőtermő vidékeken bort is adtak.

A *collecta*-boron kívül a szőlővidékeken külön *borjándóság* is volt, melyet a termelők a rájuk kivetett mennyiségben vittek be, mint a gabonát. Mértékegysége a korabeli icce, pint és akó volt. A *collecta*-borban sokszor benne volt az úrvacsorai bor is, vagy erre a célra külön kapott a lelkész egy akót vagy annak egy bizonyos részét. (Az akó 53 liter, a pint nem egészen másfél liter, míg az icce 8,5 deciliter.)

A régebbi díjlevelek némelyik tételére ugyancsak rácsodálkozik a mai szemlélő. Ilyen például a káposztatermő vidékeken a *káposztajándóság*. Láttam olyan díjlevelet, mely 100 fej káposztát írt elő. Persze rendszerint nagy fejeket vittek a gyülekezeti tagok, hogy szégyenbe ne maradjanak. Ez a sok mázsa káposzta bőven elég volt arra, hogy a lelkész szükségleteinek megfelelően savanyítsanak belőle, a maradékot pedig vagy eladták, vagy az állatokkal etették meg. A nyugati határvidéken az Őrség jó szilvatermő vidék volt, itt szilvát is adtak. Érdekes ennek a mértéke. Összegyűjtéskor házról házra jártak, és a járandóságot úgy gyűjtötték be, hogy a begyűjtők maguk rázták le a fáról a szilvát. A mennyiséget úgy határozták meg, hogy hány „rázintást”, hány „risszantást” ad a tulajdonos.

(Rázintás = amikor a rázó meglöki a fát; risszantás = amikor csak megrántják a fát, vagy lábbal megdöccentik a fa törzsét.) Amennyi az ilyen műveleteknél lehullott, annyi lett a javadalmasé. A mai Burgenlandhoz tartozó Hódoson *sonkajárandóság* is volt. Talán a legkülönösebb a bogyiszlói református lelkész díjlevelének az a tétele, mely a következőképpen szól: a templomban található halak a lelkészek javadalmát képezik. Ennek az a valószínű magyarázata, hogy Bogyiszló a Sárköz peremén, a Duna árterületén épült település, ahol különösen az ún. tavaszi zöldár idején a falu szinte teljesen a víz alá került. Nyilván az akkor odakerült halakról van szó.

A díjlevelek keletkezésekor – és még utána is sokáig – minden háznál télidőben pörgött a rokka, és az asszonyok, lányok fontak. Kendert, lent és gyapjút is. Sok helyen volt szövőszék, melyen a megfont lent, kender, gyapjút meg is szőtték, és ez alól a tisztelendő asszony sem volt kivétel. Ezért volt sok díjlevelben *kenderjáradék* is. Törölközőket, lepedőket, kötényeknek valókat, zsákokat, abroszokat készítettek, sőt inget, gatyát is. A díjlevelekben leginkább a kenderrost volt tétel, de van olyan, ahol szőttest is adtak.

A kenderrostot marokkal mérték, ez alatt szépen tilolt és gerebenezett kenderrost értendő. Ugyanis kender, lent minden gazda termelt. A kender nem vágják le, hanem gyökerestől nyútták ki a földből, és kévékbe kötve kis tutajformába az áztatógödör vizén összerakták, és a gödör fenekéről vett sárral megrakták a tutaj tetejét, hogy az a víz alá nyomja. Addig állt vízben a kender, míg a kemény szára kissé megkorhadt. Ezután megszáritották a napon, így könnyebb volt a tilolóval összetörni a szárát, és csak a rostja maradt meg, melyet a gerebelen olyan szépre fésültek, mint a platinaszínű hajfonatot. Ilyenből vittek – rendszerint a kakasjárandósággal együtt – annyi marokkal, amennyi ki volt vetve a gyülekezet tagjaira. Majdnem minden faluban volt takács, és megszótte a kender azoknak, akik ezt maguk nem tudták elvégezni. A falu iparosai között előkelő helyet foglalt el a takács. Én még találkoztam falusi takáccsal, mert a felsőszei gyülekezet harangozója is takácmester volt. Talán az utolsók egyike, aki ezt a mesterséget főfoglalkozásként üzte.

A napjainkban autóval, autóbuszon vagy vonaton gond nélkül utazók el sem tudják képzelni, hogy amikor a díjlevelek keletkeztek, még egyik jármű sem létezett. Egyetlen közlekedési eszköz, mely mindenkinek ingyen jár, a gyalogló lába volt. A gyalogosnak mindig az volt a sóhaja: „Haj, csak jönne egy szekér, amelyik felvenne!” Persze ez csak lófogatú szekér lehetett, mert a tehenét jármoló gazda is gyalog utazott egyik faluból a másikba. Legfeljebb ha a közeli malomba vitte az őrletni valót, akkor fogta be állatait. Akinek lova volt, nem vállalt mindig fuvart. Hogy a lelkész ne legyen elvágva a világtól, és gyalog se kelljen utaznia, díjlevelében volt *fuvarjárandóság* is. A legfontosabb fuvar, melyet semmiképpen sem lehetett gyalogosan bonyolítani, a malomfuvar volt, ez évenként kétszer járt a lelkésznek, hogy a gabonáját megörlethesse. Ezenkívül is volt biztosítva fuvar 3-4 esetre, sőt közelfuvar nem egy helyen számlálatlanul állt rendelkezésre. Hivatalos utakra a fuvart mindig a gyülekezet adta – szükség szerint.

A következőkben talán a legtarkább képet mutató járandóságról villantsunk fel egy közelítő képet, és ez a *stóla*.

Majdnem minden díjlevelben ez volt az egyedüli pénzbeli járandóság. A stólákat a nem mindennapos, azaz nem rendszeres szolgáltatásokért kapta a lelkész. Ezek a kazuáliák, az al-

kalmi szolgálatok: keresztelés, esketés, temetés. Van ugyan egy fajtája a pénzbevételnek, ami nem tekinthető esetleg szolgálati díjazásnak, azaz stólának, ez a bizonyos, meghatározott alkalmakkor a templomi offertórium és perselypénz. Ugyanis a sátoros ünnepnek nevezett nagyünnepeken – karácsony, húsvét, pünkösöd első napján – a délelőtti istentisztelet offertóriumát és perselypénzét a lelkész kapta, a második nap pedig a kántor. Ide tartozott a gyónópénz, amit úrvacsoraszűrtáskor a kitett tányérba tettek azok, akik az úrvacsorával éltek. Volt olyan gyülekezet, ahol az offertóriumot felezte a lelkész és a kántor, de a gyónópénz mindig a lelkészé volt.

A valódi stólák sora a keresztelővel kezdődik. Ősi szokás szerint az újszülöttet igyekeztek minél hamarabb megkereszteni, mert bizony az ilyen gyenge virágra ebben az időben sok veszedelem leselkedett, gyakori volt a csecsemőhalál. Különösen a koraszülöttel siettek, hogy a kis időtlen meg ne haljon a keresztség szentsége nélkül, pogányan. Ez esetben még a katolikus egyháznál is engedélyezett a szükségkeresztesítés. Így nem mindig esett egybe a paszitanak nevezett családi ünnep a keresztelővel. Ha lehetett, a keresztelő és annak ünnepe, a paszita, mindig ugyanazon a napon volt. A legtöbb helyen az a szokás alakult ki, hogy a keresztelésre csak a bábaasszony és egy komaasszony vitte az újszülöttet a templomba. Ilyenkor a stólát a kísérő komaasszony fizette. Helyenként az a szokás alakult ki, hogy egy gyermeknek több keresztszülőt irattak be az anyakönyvbe, néhol a keresztszülői rovatban egész névsor került be. A lébényi gyülekezetben valamennyi keresztszülő fejenként 20 fillért fizetett. A keresztesítés stólája egy összegben lehetett 2 korona is, míg másutt ugyanez csak 50 krajcártól egy koronáig terjedt.

A szülő asszony rendszerint nem kísérte el a keresztelőre a gyermekét, hanem – az ótestamentumi törvény szerint – az első tisztulása után ment el a templomba hálaadásra. Ezt neveztek egyházkelésnek, s ennek szintén megvolt a stólája.

Házasságkötéskor legtöbb helyen az egyik násznagy fizette a stólát. Ilyenkor már a kissé kérkedő önértet arra készítette a násznagyot, aki – vagy akik – legtöbb helyen az esketett pár keresztapái voltak, hogy jóval a díjlevelben előírt összegnél többet fizessenek. Volt olyan szokás is, hogy az oltár előtti első padsor elé is ki volt téve egy tányér, ahová a násznép tagjai tehettek adományt. A stóla összegét befolyásolta az is, hogy a menyasszony a gyülekezetben maradt-e, vagy más falubeli vőlegényhez ment férjhez, aki oda vitte új asszonyát. Az utóbbi esetben a stóla dupláját kellett fizetni. A lakodalmi vacsorára rendszerint meg szokták hívni a lelképásztort is, és ilyenkor elvárták, hogy a vacsora kezdetén a lelkész pohárköszöntőt is mondjon. Az esküvő előtti napokban pántlikás kalappal és vőfélyi bottal hívogatába jártak a vőfélyek. A lakodalmi vacsoráról az esküvő napján kóstolóba kalácsot és bort is vittek a lelkésznek. Amikor a lelkész elment a lakodalomba, az volt az ilendőség, hogy a menyasszonytáncig maradjon.

A temetési stólák aszerint változtak, hogy csecsemő volt-e a halott vagy idősebb. A csecsemőket rendszerint csak imádsággal temették, de ha halotti beszédet is kívántak a gyászolók, dupla volt a stóla. Nem is mindig kellett az ilyen kis koporsót végigkísérni a temetőig, és ilyenkor is más volt a stóla összege. Felnőtt halála esetén a halottasháztól a sirig kísérték a koporsót, de fele összeget kellett az imádsággal való temetésért fizetni, ha gyászbeszéd is volt, akkor természetesen a teljes összeget.

Temetéseken szokásban volt a búcsúztatás, amit helyi szokás szerint a lelkész vagy a kántor mondott, a háznál vagy a sírnál. Ez nem volt más, mint az elhunyt életrajza, melyben csak szépeket lehetett mondani róla, de leglényegesebb része az volt, amikor a halott búcsúzott szeretteitől név szerint. A temetési szertartás csúcspontjának tekintették a búcsúztatót, s a búcsúztatást végző aszerint kapta a stólát, amennyire a gyászoló gyülekezet értékelt. Édesanyám református volt, egyetlen nőtestvére református kántorhoz ment feleségül. Férje a Sárközben szolgált. Könnyedén verselt, s e képességével igen szívhezszóló búcsúztatókat tudott szerkeszteni. Búcsúztatóverseit egy ideig csak kéziratban terjesztették, aztán rávették, hogy adja ki azokat. Meg is jelent a gyűjtemény nyomtatásban, s a könyvet országsszerte vásárolták a búcsúztató kántorok. Ugyanis a kész versekben csak a neveket kellett cserélni és néhány szót változtatni az elhunyt élete szerint, és már készen is volt a remek búcsúztató.

Ezzel tulajdonképpen végére is értem a díjlevelek ismertetésének, nem állítom azonban, hogy teljes ismertetést nyújtottam, hisz – amint többször említettem – a magyarországi protestáns egyházak díjlevelei rendkívül változatosak, ahány díjlevél, annyiféle, azok értéke is sokféle. Egy bizonyos, hogy csodálattal kell szemlélni az őspostestáns egyházaknak azt a

szeretetét, amellyel lelkészeik javadalmazásáról gondoskodtak. Számomra úgy látszik, mintha az első, a későbbiekben például szolgáló díjlevelet egy nagyon bölcs gazdaasszony szerkesztette volna. Egy olyan csodálatos édesanya, aki nem feledkezik meg semmiről sem, ami egy család életéhez szükséges a korabeli építkezés szokásainak megfelelően felépült lelkészlakásban, a korabeli társadalmi és történelmi helyzetben. Mai értékben nehéz volna pontosan meghatározni az akkori díjleveleket, a forintátszámítás helyett annyit azonban megállapíthatunk, hogy egy korabeli lelkész javadalma ma is elegendő volna arra, hogy belőle egy 5-6 tagú család kényelmesen megéljen, úgy, hogy a lelkész feleségének ne kelljen munkát vállalnia, sőt cselédet is tarthat. A lelkész gyermekeit gond nélkül taníttathatja közép- és felső iskolában. És ez pusztán a lelkész javadalma. Egy gyülekezetben a hívő, Isten ígéjéhez hű nép szeretetének mindenkori bizonyosága az a három épület – lelkészlakás, templom, iskola –, amit a gyülekezet építtetett és fenntartott lelki élete központjául. Dúlhattak körülötte háborúk, melyek tüzei a földig rombolhatták ezeket az épületeket, de ha maradt annyi nép, újjáépítették, hogy benne istentiszteletet tarthassanak és az iskolában a gyerekek tanulhassanak. Bízást mondhatjuk, ezek az épületek a hívő szeretet erődítményei.

Bodrog Miklós

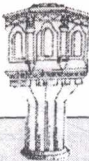
Ami fölött nem tanácsos napirendre térni

Keresztkidöntés: startlövés?!

Öt érettségizendő „magyar” összehajol, s az ügyszöz méltó átgondoltsággal egyhangúan kifürészelésre ítél egy nagy fakeresztet. De nem ám akárhol! Ott, ahol egykor templom állt, amelyet „házánk szemefénye”: Rákosi főelvtárs leradírozott, minthogy: a múltat végképp eltörölni bolsevista kötelesség – akár mulatság gyanánt is. Pompás hecc, nemde? Szerzői kézjegyként illik odamázolni, például vörös csillagot is, amelynek jegyében – záruló századunk „emlékkönyve” szerint – eddig 90-100 millió embert gyilkoltak meg, nem is szólva a „csupán” megkínzottokról, tönkretetetről, meggyalázottokról stb.

A lebukással jobbára menetrendszerűen együtt járó „megbánás” után máris megszellőztették (kik?), hogy az ítélet alighanem felfüggesztéssel mondatik majd ki. Ezzel persze befolyásolhatják (?) a bírakat, s puhíthatják a közvéleményt, ami aztán egyhamar precedens lehet, sőt kedvcsináló, vállalkozó szellemű neoleninista ifjaknak további, könnyen fokozódó, merénylet értékű szórakozásokra.

Annak idején, ugyebár, a Lenin-fiúk ösztönösen is jól tudták kiket kell fölfüggeszteni – az első fára. (S ennek is voltak buzdító előjelei.) Bár pusztá rémlátás volna ez! A kiválóként számon tartott Berzsényi gimnázium ötösfogata döbbenetesen „(haza-)árulkodó” tettének jellege startlövészerű, akaratlanul (?) is felhívás vörös keringőre. Vallási és eszmei szimbólumot döntöttek földre a „kom-csillag” lovagjai, jól kiszemelten éppen ott, ahol brutálisan rombolt a végzős kommunista terror. Az ezredfordulónak üzennek? Azt, hogy ők majd újra „felszabadítanak”? Az új század hajnala előtt egy perccel kérde tőlünk a keresztdöntés mint *tünet*: mi lesz házánk sorsa? „A közelítő tél”? Berzsényinél maradván. Akkor talán inkább: „Ébreszd fel alvó nemzeti lelkedet”! – egészséges, felelős öntudatra s tette, amíg nem késő. A figyelmeztető lövés eldőrdült.

Vízkereszt ünnepe utáni 1. vasárnap

Ef 5,11-14

Egzegézis

Az Efezusi levelet a kutatók többségének egybehangzó véleménye alapján az ún. „másodlagosan páli” iratok közé szokás sorolni. Elsősorban általános ekkleziológiai tanításokat, valamint a „megváltás” és „megújulás” kérdésében eligazító üzeneteket tartalmaz – ellentétben a páli levelek többségével, amelyek valamely gyülekezetben felvetődő konkrét problémákra keresnek feleletet. Logikusnak tűnő feltételezés, hogy benne a „corpus paulinum” zárókövét, teológiai szintézisét lássuk.

11. vers: „...ne vállaljatok közösséget (μη συγκοινωνεῖτε) a sötétség gyümölcstelen cselekedeteivel. Inkább *pirongassatok meg*, leplezzétek le.” Egyik legfontosabb kifejezésünk a keresztyén testvériség kifejezésére a κοινωνία – részesedés, közösség. Úgy tűnik azonban, hogy van amivel éppenséggel keresztyén mivoltunkból adódóan nem helyes közösséget vállalunk. A sötétség és a világosság ellentéte az elsődlegesen Pálnak tulajdonított levelekben is előkerül (pl. Róm 13,12; 1Kor 4,5; 2Kor 4,6; 6,14; 1Thessz 5,4), s nem csupán etikai értelemben, inkább a „rég” és az „új” teremtés analógiájaként. A gyümölcstelenséggel (ἄκαρπος) kapcsolatban kézenfekvő párhuzamnak tűnik a Galata levél „test cselekedeteire” és a „Lélek gyümölcseire” vonatkozó szakasza. A megpirongatás, azaz leplezés (ἐλέγχω) kifejezése itt a közösségvállalás elenpontjaként jelenik meg.

12. vers: „ami ugyanis *alattomban megy végbe általuk* (κρυφῆ γινόμενα ὑπ’ αὐτῶν) illetlenség (αἰσχρός) arról beszélni is.” A sötétségben történt dolgok nem látszanak. A sötétség és a titkolózás, az alattomoság olyasmiket takar, amelyek túl vannak a jó ízlés határain. Bár a leplezés, megpirongatás nyilvánvalóan magában foglalja az erről való beszédet, ám az ügy természetéből adódik, hogy még ez is kellemetlen pazarlásnak tűnik.

13. vers: „Minden ugyanis, ami *lelepleződik* (ἐλεγχόμενα) a *világosság által* (ὑπὸ τοῦ φωτός), nyilvánvalóvá válik (φανεροῦται).” A sötétség cselekedeteit a világosság leplezi le. Ezáltal az alattomban történt dolgok napvilágra kerülnek, azaz megszűnnek titoknak lenni.

14. vers: „Minden ugyanis, ami nyilvánvalóvá lett, az világos.” (πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστίν) Talán a legnagyobb kihívást jelenti ennek a mondatnak az értelmezése. Mintha azt állítaná, hogy még a legtaszítóbb vétkek is – mintegy – világossággá lesznek azáltal, hogy lelepleződnek. A legnagyobb veszedelemnek eszerint nem magát az istentelenséget

vagy az erkölcsi vétségeket kell tartanunk, hanem azt a titkolózást, amely nem engedi ezeket feltárni, diagnosztizálni. Az elkövetett és napvilágra került bűn, Isten igazságszolgáltatásának és kegyelmének megnyilvánulását teszi lehetővé, ennélfogva intő jelül szolgál megátalkodottaknak és bátorításul a bűnbánattól összetört szívűeknek. A zárómondat megfogalmazása arra enged következtetni, hogy egy már kialakult – talán keresztelezési – áldásformuláról van szó, amelynek mozaikjait Ézsaiás könyvének több helyén (26,19; 51,17; 52,1; 60,1), valamint a Római levélben is megtaláljuk (13,11). „Ébredj fel, aki alszol, támadj fel a halálból, és felragyog neked a Krisztus.”

Meditáció – hídverés

A vízkereszt-i időszak központi fogalma a „megjelenés”, a „nyilvánvalóvá létel”. Krisztus dicsősége, ezáltal Isten új, eddig elrejtett, ám mégis legvalóságosabb arca, lényege mutatkozik meg a világban, az emberek előtt. Ez történik a három klasszikus epifánia történetben: a napkeleti bölcsek látogatásában – a pogány mágusok számára. Ez történik a gyermek Jézus templomi bemutatásában – Simeon és Anna számára, és ez történik Jézusnak János által való megkeresztelésében – az egész nép számára. Eme történeti-krisztológiai igazság szoteriológiai-etikai konzekvenciáiról szól igénk. Ha Krisztus dicsősége megjelent ebben a világban, akkor mi sem maradhatunk tovább sötétségben. Az egymást követő imperatívuszok („Ne vegyetek részt...!”, „Leplezzétek le...!”, „Ébredj fel!”, „Támadj fel!”) halogatást nem ismerő cselekvésre buzdítanak. Talán a vétkesek közti cinkos hallgatásoddal te is beszenyvezted magad? Talán a bátor kiállás, a nyilvánosság vállalása helyett eddig csöndben gubbasztottál imazsámolyodon – azt várván, hogy Isten nélkülled, netán ellenedben végzi el azt, amit terád bízott? Netán rosszul értelmezett lojalitásból, szolidaritásból, esetleg tapintatból, félelemből, vagy egyszerű kényelmességből te magad is aktív részesévé váltál, vagy részese maradtál a világban végbemenő sötét és terméketlen cselekedeteknek? Tudd meg, Krisztus világossága már felragyogott! Ha te még mindig sötétségben vagy, akkor eddig ügyesen sikerült elbújnod előle. Talán félsz előjönni... Talán neked is vannak takargatni valóid. Érthető az aggodás. De jobb, ha tudod, valami fontosról maradtál le eddig. Gyere Jézus világosságára! Hidd el, nem fog fájni! Annyi azonban biztos, hogy ahol most vagy, az életveszélyes hely. Kívágnak és tüzre vetnek minden fát, amely nem terem jó gyümölcsöt. A sötétség és a terméketlenség elválaszthatatlan a kirekesztettségtől, sirástól és fogcsikorgatástól. Ez a halál. Hát támadj fel a halálból, hiszen Krisztus meghalt és feltámadt érted! Benne igazi közösségre leszel. Ne vállalj hát többé közösséget a sötétség terméketlen erőivel.

Kivel, mivel vagyok közösségben? Az egyház Krisztus teste, Krisztus tanítványainak közössége, krisztusi küldetés letéteményese. Az egyház az a hely, ahol lelepleződnek, nyilvánvalóvá lesznek a dolgok, ahol semmi sem maradhat sötétben. Ahol nyíltság és őszinteség, fraternitás és koinónia, agapé és diakónia van. Az egyház bizony egy kényelmetlen kihívás a világ számára. Ahogyan a prófétai szó is kellemetlenséget okozott az Isten útjáról letért népek. Az egyházban „új világosság jelenék, ó tévelygés csendesedék...”. Gyógyító nyilvánosság, amelyhez tódulnak a népek, a sebzett lelkek. Nem kell többé takargatnom vétkeimet, megszabadulhatok terheitől. Itt nincs sumákolás, mellébeszélés, képmutatás, nepotizmus, protekció, simónia, problémák szőnyeg alá söprése. Őszintén feltárjuk a hibákat, mulasztásokat, és kitesszük magunkat Isten igéje világosságának. Mi nem azt mondjuk, mint a sötét, hitetlen világ, hogy „jaj, csak ki ne derüljön valami”. Mi nem azt mondjuk, ha hibázunk, hogy „ami történt, megtörtént, lényeg, hogy az információ illetéktelenekhez el ne jusson”. Mi nem mondunk olyasmit se, hogy „csak az a fontos, nehogy támadási felületet adjunk ellenségeinknek, nehogy rajtunk röhögjenek” stb... Mi nem gondoljuk, hogy azzal piszkítanánk a magunk fészkebe, ha kimondjuk az igazat, sokkal inkább azzal törekszünk a mundér becsületének megvédésére, hogy tisztességesen élünk, dolgozunk, és nem hallgatjuk el bűneinket, problémáinkat sem. Jézustól tudjuk ugyanis, hogy ha valami, hát akkor az egyház összes dolga mindenkire tartozik. Nekünk nincsenek „belső ügyeink”. Hiszen küldetésünk is mindenkihez szól. Mi éppen azzal világítunk, hogy a vétkeinkből is tanulunk. Miként az apostolok, akik ahelyett, hogy takargatták, agyonhallgatták volna, inkább az evangéliumi kérügma részévé avatták Júdás árulását, Péter tagadását, Tamás hitetlenkedését, Saul múltját, Anániás és Szafira tragédiáját, a gyülekezetben tapasztalt temérdek képmutatást, a pártoskodásokat, félreértéseket, a néha gyermekded, néha pedig égbekiáltó vétkeket. Mert ami lelepleződik, az maga is világossá lesz. Minden néven neveztetik, minden a helyére kerül. Csodálatos, páratlan közösség ez az egyház – csodálatos és páratlan lehetőségekkel. Méltán biztathatjuk magunkat Mesterünk szavaival: Mi vagyunk a világ világossága! Nem rejthető el a hegyen épült város! Krisztus dicsősége megjelent a világban, és szüntelenül jelen van azóta is az egyházban. Halleluja!

Bartha István

Vízkereszt ünnepe utáni 2. vasárnap

Zsid 13,20-21

Végső buzdítás

A Zsidókhöz írt levél nagy témái után egy végső bátorítást olvashatunk, mellyel a hit megvalósítására, láthatóvá tételére buzdít az apostol. A Bibliában a tanítás és az élet, a kinyilat-

koztatott ajándék és a kötelesség mindig összetartozik. A levél utolsó részében a hitből való életről van szó. A 11. fejezetben a hit hőseiről, a 12.-ben a hitben való bátorításról és a 13.-ban a hit megnyilvánulásáról van szó. A 13,20-21-ben ezen belül arról, hogy Krisztus lelki uralma megváltoztatja hozzáállásunkat mindenhez. „Készségessé” tesz. S ebben, Vízkereszt témáinak megfelelően, nyilvánvaló lesz Krisztus dicsősége.

Ebben a részben, amely egy áldásmondás, a Zsidókhöz írt levél szinte minden fő témája megtalálható: békesség, feltámadott Krisztus, vér, szövetség, lelki érettség, Isten munkája a hívőben. A „tegyen készségessé titeket” kifejezés a καταρτίζω görög szó fordítása. A maga korában nagyon különös jelentései voltak. Orvosi szempontból „a törött csont helyreállítását”, a halászoknak a „háló megfoltozását”, a tengerészeknek „a hajó útra való fölkészítését”, a katonáknak „a seregnek a harcra fölkészítését” jelentette. Legyünk tehát készséges, alkalmas, fölkészített, fölkészült, a feladatok elvégzésére kész emberek. Készségesek Isten szolgálatára és az emberek iránt az ő gondjaikban. Ilyen emberek hiányoznak, ilyen emberek kellene a mai világban. Az ilyen életet észreveszik, ezen átsüt, „átragyog a Krisztus” (Túrmezei). Ezzel a készséggel dicsőítsük meg Urunkat.

A szó üzenetét jobban megértjük, ha a versenyzésre gondolunk: Ott állnak a versenyzők a rajtvonalon, készek, fölkészültek, figyelnek – csak a startjel elhangzását várják. De akkor minden figyelmüket összpontosítva, teljes erejüket bevetve elindulnak. Ilyen a készséges ember. Nem a szükség jelentkezése után gondolkodik, hogy kellene tenni valamit, de nem is indul meggondolatlanul. Alázatosan jár Istenével (Mikeás 6,8). Nem szalad előre a váratlan és gyors siker reményében, nem gondolja azt, hogy „ezt már magam is meg tudom tenni”. De nem is marad le az Úrtól: „Ha ő van, hogyan engedhette meg ezeket, miért nem hallgatta meg imáimat!” „Alázatosan járj a te Isteneddél” – ne siess előre, és ne maradj el tőle. Meg kell tanulni lemondani saját bölcsességedről, ügyességedről, elképzeléseidről. Azon az úton járj, amit az Úr mutat, még ha kezdetben rossznak látszana is a te szemedben.

Megváltónk föl akar készíteni az életre, s hogy ezzel az „ugrásra kész”, cselekvésre és segítségre kész élettel őt hozzuk az emberek közé. Törött csont életünket összeforrasztja, hogy egyenesen járjunk és eredményesen fussuk meg az életpályát. Segít befoltozni a hálót, hogy emberhalászok lehessünk. Fölkészít a harcra, hogy az élet viharai ne sodorjanak el. Lelkileg éretté tesz, hogy bennünk és általunk is munkálkodhasson és így betöltsük az ő akaratát.

Hogyan tesz késszé, készségessé bennünket? Hogyan készít föl? Ebben fölhasználja Isten Igéjét (2Tim 3,16-17), az imádságot (1Thessz 3,10), a gyülekezet közösségét (Ef 4,11-12), testvéreket, hogy kiigazítsanak (Gal 6,1) és a szenvedést is (1Pt 5,10). Ez az a fegyelmelés, melyről a Zsid 12-ben olvashatunk. – Óriási változás állhat be életünkben, ha személyes imádsággá formáljuk mai igénket: „Uram, tégy engem készségessé minden jóra, tégy késszé akaratom cselekvésére, munkáld bennem azt, ami neked kedves. Cselekedd meg ezt Jézus Krisztus által – neki adom a dicsőséget most és örökké, ámen.” Isten e végtelenül nagy és csodálatos munkájának az alapja az „örök szövetség vére”, az Új Szövetség (8. fejezet), amely az örök életet szerzi meg számunkra. Tehát az Úr Jézus áldozata

és halála nélkül az Igénkben elhangzó csodálatos áldás nem lehet a mienk. Csak Jézussal és Jézusért.

Készséges Isten – készséges ember

1. A készségesség jelentése: készen vagyok, fölkészülni valamire. És hajlandó is vagyok megtenni. De várom a hívó, indító jelt, várom azt a helyzetet, amire elhívást nyertem és amire föl vagyok készítve.

2. Készséges Istenünk van. Ez azt jelenti, hogy kész az emberrel egy JOBB SZÖVETSÉGET kötni (8,6 – a levél kulcsszava). Nem azért kellett az Új Szövetség, mert Isten első szövetsége tökéletlen volt. Nem Isten alkotott hibásat. Hanem az ember volt képtelen eleget tenni önmagától Isten akaratának, nem tudta a törvényt betölteni. De Isten szava nem az ítélet volt, ő kész segíteni és megkönyörült rajtunk. Új, a mi szempontunkból jobb szövetséget ajánlott föl nekünk Jézusban.

Milyen ez a jobb szövetség, amit Jézusban kaptunk?

a. A békességé. Nem a törvényé, igazságé, mert akkor mindnyájan elvesznénk. Isten a békesség Istene. Nála van, övé az igaz békesség, s azt akarja, hogy béküljünk meg vele. Nem a sorsunkkal, nem a gyengébb beletörődő, de fogcsikorgató helyzetével, nem a majdani visszavágás reményében. Ez a szív békessége, belső békesség. S ha ez a mienk, akkor a világ békétlen emberei és helyzetei nem tudnak kihozni nyugalomunkból.

b. Az életé. Kihozta a halálból a juhok nagy Pásztorát. „Megtört a jég”. Jézus az első, aki győzött a halál fölött. Ezért remélhetjük, hogy ha vele vagyunk szövetségben, vele együtt mi is föltámadunk. Olyan életünk van, amely nem csupán múlik, hanem telik is: a teljesség felé halad. Olyan életünk van, amely az Élet fedelmétől, az ő önmagában is teljes életéből kap életet. Ezért „élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből”. Nem egy tanítást követünk, hanem élő Urunk van, aki ma is vezet, aki ma is tanácsol.

c. Egyoldalú szövetség. Az örök szövetség vére által kötött szövetség ez. Ára akkor is ki van fizetve, lehetősége akkor is fennáll, ha a másik fél kételkedik. Vérével, életével, a legdrágábbal fizetett értünk (1Pt 1,18-19). Ez a „vérszerződés” örök lehetőségünk. Mindig fennálló megoldás bűneinkre és elrontott életünkre. Mindig és mindenkinek kegyelmet hirdet és szövetséget kínál a Bárány Jézus.

3. Készséges ember. Ha Istenünk készséges Isten, kész mindent megtenni értünk, akkor ne tétovázzunk. Szülessék meg a készség a te részedről, az ember részéről is. Többre nem tudsz eljutni, csak a magad emberi készségére: odaszánod magad: „Legyen meg a te akaratod.” „Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?” Mert a hit útján az ember maga egy lépést sem tehet. A készség = akarom, rábízom magam az Úrra. S akkor majd ő tesz késszé, ő készít föl minden jóra, az ő szolgálatára. Hogy amikor a szükség jelentkezik, azonnal ott legyen a segítség. Hogy a rászoruló ember minél kevesebbet szenvedjen, ne másban keresse a megoldást és személyessé legyen számára Isten. Kész vagy-e formálódni, kész vagy-e a munkára másokért Jézus nevében, kész vagy-e nem magad körül forgolódni, hanem őt megdicsőíteni, akkor lépni, indulni, amikor ő szólít?

Szél Bulcsú

Vizkereszt ünnepe utáni 3. vasárnap

1Jn 3,10-12

Egzegetikai böngészés

Néhány fordítást elolvasva úgy tűnik, ez a szövegrész nagy szövegmagyarázási problémákat nem tartogat számunkra, néhány kifejezését azonban érdemes az igehirdetés szempontjából alaposabban körüljárni.

• „ismerhetők meg” – φανερά ἔστιν – (10. v.) jelentése szerteágazó az Újszövetségi görög-magyar szótár szerint: nyilvánvaló, látható, világos, ismeretes, felismerhető, nyilvános, híres. Azaz nem csupán egyesek képesek a különbségtételre. Általában bárki számára lehetséges a felismerés, hiszen nem rejtett, nem burkolt dologról van szó. Mindenki „híres” arról, amit tesz, azaz vannak, akik észreveszik és értékelik – akár pozitív, akár negatív a cselekedet.

• „igazság” – itt a δικαιοσύνη szerepel, nem pedig az ἀλήθεια.

Ez a δίκαιος tulajdonságát jelenti (ld. 12. v.), ami pedig „igazságos, igaz, illő, méltányos” jelentést hordoz. Az igazság amúgy is kényes portéka, mert általában sok tényezőtől függ. Ám ez esetben a mindenkifelett való egyedüli Igazság van előttünk. Az igazságosság pedig olyan Isten-követelte emberi cselekvés, amit ő maga kezdeményez (pl. Jézusban; de talán ide sorolhatjuk a Káinnak mondott figyelmeztető mondatát: (1Móz 4,7) is, az „uralkodni” ige 3 féle fordítást megengedő ragozásával: uralkodhatsz, uralkodjál, uralkodni fogsz) és gerjeszt abban, aki „Istentől van”. Érdemes átolvasni a fejezet előző sorait is, mert segíthetnek a ráhangolódásban, megértésben. Különösen a 9. v. fontos, ahol az Istentől születtség kerül elénk.

• „testvérét” – ἀδελφὸν αὐτοῦ – jelenti még a felebarátot, embertársat, társat, földit, ugyanazon néphez tartozót, sőt a „hitsorsost”, azaz a hitben társat. A 11. v. „üzenete, híre” azt sejteti, hogy mégsem egyszerűen *mindenkit* kell szeretnünk, hanem „egymást”. Abban az értelemben, ahogyan Jézus mondja a tanítványainak Jn 13,34-ben és 15,12-ben, de Mt 24,10, ApCsel 7,26, 1Thessz 4,9 is érdekes a jobb megértéshez.

• „szeressük” – ἀγαπῶμεν – (11. v.) jelenti még: megszeretni, csüngeneni valakin

• „nem” – οὐ – (12. v.) A kezdő tagadósztót a szótár szerint megengedné a görög szöveg, hogy „ne”-nek fordítsuk, s így talán jobban adja a lehetőséget, hogy rádöbbenjünk: a vér szerinti testvérek sem biztos, hogy testvérek a Jézusi értelemben véve. Sőt, semmi biztosíték nincs arra, hogy ne éppen ellenkező belső indítatások hatására cselekedjenek. Cselekedjék ugyanazt (áldozatbemutatás) vagy tegyenek a lelkületük szerint (lemészárolás, ill. áldozattá válás). A gyilkosság áldozati állatok leölésére alkalmazott szóformáját használja a levél írója: „levágni, agyonütni, letaglózni”.

• „gonosz” – πονηρός – főnévként és melléknévként is ugyanazt hordozza: elromlott, rossz, gonosz, bűnös, mintegy jelezve, hogy az ördögnek és a gonosz tetteknek egy az alapja.

Még mindig az évkezdet bűvületében élünk, ha ugyan egy naptári év kezdete még fontos lelki szempontból. Márpedig az alapnak (eredetnek) sokkal nagyobb jelentősége van a jellemvonások szempontjából, mint amekkorát tulajdonítunk neki. A születési és a kisgyermekkorai élményeket hangsúlyozzák az asztrológia és a lélektani kutatások. Mégsem erre gondolok az alapokkal kapcsolatban, hanem arra, hogy mintha mindent fordított sorrendben értelmeznénk. Az ok-okozati összefüggésekből okozat-ok lesz, ha lesz egyáltalán, és nem maradunk meg pusztán a látványnál, azaz a felszínen levő jelenségeknél. Ami viszont már látszik, az többnyire a következmény. A jéghegy kilátszó csúcsa. Eljátszom a gondolattal, hogy a fáraó előtt Isten jeleit megtevő Mózeset valaki koppintani akarná az előzmények (küldetés!) ismerete nélkül, és megfogná egy kígyónak a farkát...

Az egész eddigi 3. fejezetben hangsúlyozza a levél írója (valószínűleg nem János apostol, inkább egy Efezusban élő János nevű presbiter) életünk lehetséges alapjait, hovatarozásunkat (a 6. v. Jézusra utalása, a 8. v. ördögi munkálatokról szóló szavai és a 9. v. „Istentől született” mondanivalója).

Maga a textus pedig úgy éri el a füleinket, mintha e ponton kezünkbe adná Isten az ítélkezés pálcáját, megmutatva, hogy miről is ismerhetők fel Isten, ill. az ördög gyermekei. Ha azonban ezzel a pálcával indulunk ígét hirdetni, akkor nem cselekszünk igazságot, következőképpen... De ne élcelődjünk magunkon, inkább próbáljuk meg kikerülni a banánhéjat és erre buzdítsuk a templompadokban ülőket is.

Ítélnünk a cselekedetektől? A cselekedetek csak tünetek, árulkodó jelek, következmények. Leleplező mozzanatok ahhoz, hogy nyilvánvaló legyen, kinek hol vannak a gyökerei. Kit mi indít, kötelez, ösztönöz, motivál. És a válasz önnön életünk vizsgálatával kell, hogy kezdődjön. Igaz, a másik ember tetteinek megítélését könnyebbnek (és főleg kényelmesebbnek, ha nem szórakoztatóbbnak) érezzük és ezáltal nagy a kísértés, hogy őt vegyük figyelmünk célkeresztjébe. Annak a másik embernek a szeme viszont az én életemet kutatja. Mit lát? Igazságosságot és testvérszeretetet? Az Istentől (újja)születettség nyilvánvaló jeleit, vagy kénytelen a másik csoportba besorolni?

„Az ördög cselekszi a bűnt kezdettől fogva” (8. v.) – men-tegetheti Éva módjára magát az ember a lelepleződést érzékelve. Csakhogy ez nem erről szól, hanem arról, hogy amióta a bűn a világunkban van, azóta bizony nagyon aktív. A diabolosz, e világ ura uralja, markában tartja birodalmát. Sötét cselekedeteihez, intrikáihoz minden korban talál eszközként jól felhasználható embereket. Ám nem csupán használja, hanem hatalmába keríti őket. Ez az immár belülről fakadó elromlottság ölt látható testet egy-egy jellemző cselekedetben vagy éppen mulasztásban. Ettől az ördög gyermekei.

A levél írója nagyon evangéliumi módon éppen a másik oldalról adja megvilágítást: Isten oldaláról. Amit kezdettől fogva hallunk, az a szeretet. És ez nemcsak hallható hír, hanem a közénk jött Isten Fiában látható cselekedet is. Nem csak a gonosz cselekszik kezdettől fogva. Ennek nyomán Istennek is megvan a „tábor” az emberek körében, ők az „Istentől születettek”. Ami alatt érthetjük a megkereszteltek (a lutheri érte-

lemben), a Szentlélekkel megerősítettek, pártfoglaltakat, azokat, akikről azt mondja az 1. v., hogy „Isten gyermekeinek neveznek minket, és azok is vagyunk”. Akiket az ő uralma tölt be úgy, ahogyan azt Pál mondja: „többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Ezeknek az embereknek az életvitelét ez az Istentől születettség határozza meg, ami nem genetikai örökség, nem szerzett tulajdonság, hanem Isten gyermekeként *kapott* örökség – Jézus Krisztus által (érdeméért). Ugyanakkor – bár ez az örökség meghatároz és kötelez – a gyakorlati életben el- és vissza tudja utasítani bárki. Hogy így tett-e, vagy sem, a cselekedetei teszik láthatóvá. Nem lehetséges Isten hatalma alatt gonosz dolgokat művelni, és az ördög hatalma alatt élve sem lehetségesek az igazságosság tettei. A kettő szöges ellentéte, kizárója egymásnak. Az, hogy melyik uralom alatt élünk, következményekkel is jár: a gonosz cselekedetek behálózzák, kínozzák elkövetőjüket, csapdában tartják, uralkodnak fölötté. Így a mindenkori kainok egyúttal áldozatai is saját döntésüknek, az ajtuk előtt álló és rájuk vágódó vétek kézzelfogható diadalának. Isten gyermekei ugyanígy nem tudják titkolni, ami belőlük árad: az igazságot, az összetartást, a szeretetet, még olyankor sem, ha ezek úgymond suta vagy kényelmetlen helyzetekbe sodorják őket.

Mindannyiunk életét alapjaiban meghatározza és mások számára is jól érzékelhető jelekkel látja el a hovatarozásunk: Isten gyermeke, vagy az ördög gyermeke. De ennek az ismeretnek nem ítélkezésbe kell rántania, hanem azzal az örömteli felfedezéssel ajándékozhat meg, hogy nem egyedül kell járunk Isten útját, hanem vannak körülöttünk észrevehető társak. Szabad összefognunk (felfedeznünk és megszeretnünk egymást), csüngenni egymáson, és együtt eljutni ahhoz, aki bennünk él és munkálkodik.

Gondolatok az igehirdetéshez

1) Érdekel-e manapság bárkit is, hogy ki Isten gyermeke és ki az ördög gyermeke? Kinek és milyen szempontból érdeke, hogy tudjon a kettő között különbséget tenni? Tele van a környezetünk ennél sokkal fontosabb, égetőbb kérdésekkel, problémákkal, és azokra sem találunk, nem is kapunk választ. Minek újabbakat gerjeszteni? Logikus az ellenkezés mindaddig, amíg be nem látjuk, hogy idő- és energiapocsékolás a következmények ellen küzdeni, miközben az igazi okok, a megoldáshoz vezető alapok ismeretére nincs igény. Pl. a kábítószer ellen nem szigorúbb törvények jelentenék a megoldást, hanem olyan életfeltételek megteremtése, amelyben *senkinek eszébe sem jut* ilyenfajta menedék keresése. Ám ez a megoldási képlet nagyon bonyolult, sok benne az egymásra mutogatás, a bűnbakkeresés, de a kiutat jelentő igazság ennél még mélyebben gyökerezik.

2) A kézzelfogható, megismerhető, bizonyítható dolgokon tájékozódunk. Talán itt lenne az ideje, hogy ezúttal a lényegre, az alapokra ismerjük meg és tudatosítsuk. Senki sem tagadhatja és nem is tagadja meg önmagát, senki sem tesz olyat, ami nem a lényéből (lényegéből) fakad: Isten sem és a Sátán sem, de az ő uralmuk alatt élő emberek sem. Isten nem képes istentelent tenni, csak igazságot. A Sátán sem képes sántalanságot tenni, csak elromlottságot. Az embereket cselekedeteik leleplezik. Nyilvánosságra hozzák kihez-tartozásukat, lelkük kiben-létét.

3) Jólesne elkerülni az elmarasztaló lelepleződést a többi ember előtt. Ám még jobb lenne, ha képesek lennénk úgy élni, hogy általunk dicsőítsék Istent, azaz a mi életstílusunkat látva Isten hozzá méltó helyre kerülne az emberiség értékrendjében. Ezt azonban nem lehet Isten és az ő igazságának ismerete nélkül elérni. Nem lehetséges jónak, igaznak lenni önerőből, nélkül. Merüljünk hát bele bátran a ránk áradó kegyelembe, oldjon fel a köztünk és bennünk munkálkodó isteni szeretet!

Koczor Györgyné

Vizkereszt ünnepe utáni 4. vasárnap

Kol 1,15-20

A teremtett világ Ura

Egzegézés

Az apostol egy a kortársak által már minden bizonnyal ismert és a gyülekezeti életben használt Krisztus-himnusz idéz leveleiben, részben azt interpretálva, felhasználva saját teológiai üzenetének kifejtésében is. A perikópában maga a himnusz olvasható. Az ahhoz fűzött apostoli magyarázat a következő versokban azonban már nem tartozik a kijelölt alapigéhez. Mégis mindenképpen meggazdagít, ha legalább a készüléskor figyelnünk a 21-től 23-ig tartó szakaszra is.

Maga a himnusz eredeti formájában két fő tartani részre osztható. Az egységet a két rész között az jelenti, hogy mindkettő Krisztusról mint Kürioszról vall. Az első részben Krisztusról mint teremtő Úrról olvasunk (15-18. v.). A himnusz második felében viszont már Krisztus mint a megdicsőült, feltámadott, üdvösséget szerző, a megromlott teremtettséget újjá teremtő Úr áll előttünk (19-20. v.). A szöveg tehát egy íven vezet végig gondolatainkat, a teremtés felől haladva a megváltás felé, végig hangsúlyozva, hogy mindemögött egy és ugyanaz a Küriosz, ugyanaz a hatalom található. A világ léte felől haladunk a világ üdve felé, és aki ezen az úton végig vezet, az Úr, a Krisztus, a láthatatlan Isten láthatóvá vált „ikonja”. Az, aki a világot teremtette nem más, mint aki megmenti, megbékélteti, haza vezet azt.

Ő a láthatatlan Isten képe... Az eikon görög szó többet jelent, mint pusztán ábrázolást, a külsődleges formáknak és a színeknek a visszaadását. Az ikon magában rejti az ábrázolt dolog lényegét, tartalmát is. Hogy ez a Krisztusban megjelent Isten-ikon esetében is így van, ezt húzza alá egy a himnusz második feléből való megállapítás is: Tetszett a Teljességnek, hogy benne lakjék... A pléróma, azaz a Teljesség mintegy tartalom tölti ki a Krisztus-edényt, amely teljességgel telve van az Isten-tartalommal. Talán így lehetne mindezt összegezni: Krisztust látva megtudhatjuk, hogy milyen Isten. Hozzá Krisztuson át juthatunk, mert ő Krisztusban egészen közel jött hozzánk. Hozzá, bűnösökhöz, tökéletlenekhez. Ráadásul még tetszett is neki, hogy a közelünkbe jöjjön. Nem fordította el kényeskedve a fejét. Nem fordult el megvetően. Nem riasztotta

el és nem is gátolta meg a közte és köztünk levő mélység abban, hogy lehajoljon hozzánk.

Mert benne teremtetett minden... minden általa és érte teremtetett... Ezek a megállapítások mintha meg nem érdemelt tisztességgel ajándékoznák meg a teremtett kozmoszt. Körülnézve a világban bárki joggal kérdezheti: „Minden benne, általa és érte? Jó, de mi látszik meg ebből?” Nagy szó ez a minden. Mert ez a világ sokaknak szenvedéssel teli siralomvölgy. Másoknak az önmegvalósítás pódiuma, vidámpark, csatatér, bolhapiac. Elmondhatjuk jó szívvvel mindezek láttán, hogy mindez magán viseli a „Krisztusban, Krisztus által és Krisztusért” teremtettség jegyeit? Mégis ez az a hely, ahol megjelenik Isten üdvözítő kegyelme. Ez persze nyilván nem jelenti azt, hogy az egész teremtett világ olyan is lesz, mint ő. De a himnuszba foglalt vallomás nem hagy kétséget afelől, hogy az az éneklő az egész kozmoszt ott tudja a Teremtő és megtartó Úr kezében, akinek a Krisztus-ikonon felragyogó arca biztatóan tekint az egész teremtett világra.

Ő a feje a testenek, az egyháznak... Az ecclesia az a közeg, ahol újra meg újra hangot kaphat, és hangot kell, hogy kapjon ez a szoros összetartozás Teremtő és teremtettség között. Az egyház feladata nem a távolság hangsúlyozása, de a közeledés előmozdítása kell legyen Isten és a gyakran istentelenül elnagaskodott világ között. Ehhez nem elég szidni a hitetleneket, megvetéssel beszélve e világ szörnyű állapotáról. De itt, az egyházban, az egyház által kell, hogy megszólaljon az evangélium, amely arról tanúskodik, mi mindent megtett és megteszt Krisztusban a Teremtő teremtményeiért:

Ő az elsőszülött a halottak közül... Teremtő erejét nemcsak a világ útjára indítására, de annak megújítására is kész felhasználni. Hogy új életet teremtsen ott, ahol a halál, az életteleniség köti gúzsba a teremtményt. Hogy megbékéltessen önmagával mindent, s a békétlen, dacos, önfejű világot magához ölelje, magához szeresse.

Hidverés

A kolossébeli tévtanítók egyik sajátos gondolatának azt tartják a kutatók, hogy vannak a világban bizonyos „elemek” melyek fölött Krisztus még nem tudott diadalmaskodni. A harc ezekkel tovább kell, hogy folytatódjon, mert Krisztus hatalma mindezeket még nem győzte le. A kozmosz olyan erői és hatalmai ezek, melyek természeti jelenségekben, emberi sorsokat alakító fordulatokban, evilági hatalmasságok kénye-kedvében hol titkon, hol parancsolón, hol életet fenyegetően, hol meg éppen életet ajándékozón fejtik ki hatásukat.

Szerintük a keresztény ember – mindamellelt, hogy Krisztusban hisz – ezeknek is ki van szolgáltva.

Milyen szemléletet szülhet vajon egy ilyen tanítás? Azt hiszem, táptalajává válik az ellenségképek gyártásának. Félelmet ébreszt és bizalmatlanságot a világgal szemben, és egymással szemben is. Eltérő vélemény hallatán gyorsan csattanak a megbélyegző szavak. S a „jó keresztény” az, aki mindig, mindenhol képes felfedezni olyan fenyegető ellenséget, amely éppen üdvösségére tör. Tagadja ugyan a „bálványokat”, mégis a tőlük való már-már babonás félelem, s a kompenzációs kényszer nagyra növeli azok életére gyakorolt tényleges hatását. Védvonalként húzódik azután a törvényeskedés fala mögé,

mely megvédeni hivatott a belül lévőt, s kívül tartja a belépésre méltatlanokat. Az ilyen kereszténység megkeseredett, félelmek közt őrlődő élete távol van az evangélium szellemétől, mert Isten népe nem a félelem lelkét örökölte!

Meditáció – az igehirdetés felé

Lehet, ez a Krisztus hatalmát hirdető himnusz ma is olyan korban, olyan környezetben szólal meg, amikor a hallgatók azt kérdezhetik: De hát hol van, hol érhető tetten világunkban ez a hatalom? Netán ott, ahol az egyháznak sikerül nagyobb befolyásra szert tennie? Esetleg azok életében lehet erről beszélni, akik hitük folytán megpróbálják alávétetni magukat Krisztus akaratának, így engedve teret az új életet teremtő krisztusi hatalomnak? De hol látható ezen kívül Krisztus hatalma a világban? Sokkal szembetűnőbb a pusztítás, az önzés, az érvényesülés, az alattomosan feltörő indulatok hatalma. Nem rajongó, nem túlzó az, amit a himnusz állít? Hogy Krisztus Úr az egész teremtett világ felett? És hogy hatalmával nem vethető semmi össze, azzal nem szállhat semmi szembe? Való igaz. Nagy hatalma van a ránk, emberekre nehezedeő terheknek. Terhek vannak rajtunk, amelyeket el kell viselnünk. Érezzük mindazt, ami lenyom bennünket: betegség súlyát, a világ általános állapotát, gyászt és halált. A himnusz azonban nem hagyja, hogy tekintetünk előtt ezek a közletről nagynak tűnő tényezők fölébe magasodjanak annak a hatalomnak, melyhez semmi más nem fogható ezen a földön. Ezért próbálja a figyelmünket ráirányítani az Isten szeretetéről tanúskodó hatalmas cselekedeteire. Hogy megjobbítsa arányérzékünket. S helyére kerüljenek az életünket befolyásoló erők. És semmi, de semmi ne szoríthatassa ki az első helyről azt, akit az méltán megillet: Krisztust, aki minden látszat ellenére, a hit meggyőződése szerint az egész teremtett világ Ura.

iff. Cselovszky Ferenc

Vizkereszt ünnepe utáni utolsó vasárnap

ApCsel 26,9-20

1. Kontextus

a) A vasárnap jelleg szerint a megdicsőült Krisztusról szól. Ez az ágendában szereplő felirat is: Krisztus dicsősége megjelenik a világban. Az ógyházi perikópa: Mt 17,1-9 Jézus Krisztus megdicsőülése; 2Pt 1,16-20 Péter bizonyágtétele arról, hogy nem emberi kitalációt hirdet, szemtanúja volt a Krisztussal történeteknek.

b) Az igeszakasz egy kiragadott rész Pál apostol Feszusz, Agrippa és Bereniké előtt elhangzott védőbeszédéből. Pál őrizetben van. A zsidók eljönnek őt bevádolni, s ő maga kéri kihallgatását. A történet a császárhoz való fellebbezéssel zárul. Akikhez beszél, csak annyit értenek, hogy „valami vitás kérdéseik voltak vele a maguk vallásáról, meg egy bizonyos meg-

halt Jézusról, akiről Pál azt állította, hogy él.” ApCsel 25,19 Az igeszakaszunk előtti 8. vers is a feltámadás kérdésével kezdődik.

2. A szöveg

το ονομα Ιησου του Ναζωραιου – A názáreti Jézus neve. – A filippi krisztushimnuszban olvassuk: „hogy Jézus Krisztus nevére minden térd meghajoljon” (Fil 2,10). Jól tudjuk, hogy a név nem csak a viselőjét különbözteti meg másától, hanem a nevezett valóságát jelöli, tehát itt is Jézus Krisztus jelenléte mutat. A név szinte önálló életre kel, mégis nagyon szorosan függve a név kifejezőjén, azt képviseli, akit jelöl, jelen esetben a Megváltót, aki Pál számára is nem csak név, eszme, hanem élő valóság. A Feltámadott Úr.

και μαρτυρα ων – hivatalos szolgálat, segítő és tanúskodó, tanú – Nem öntetszelgő keresztyénségről, haszontalan tanítványságról van szó. A különleges találkozás után rögtön feladatot kap az, akinek megjelent Jézus. Nem csak neki bizonyítja be létét, hatalmát, hanem megbízza, hogy ezek után legyen segédje, szolgálója (régén a υπηρετης szó evezőst jelentett, de erőltettnéknél azt mondani, hogy az egyház hajójának előbbre jutásában segítsen), tanúskodjon mások előtt a Feltámadotról. Pál tkp. parancsot teljesít. A hivatalos fórumon sem a maga sérelmeit panaszolja, nem politikai vitabeszédbe kezd, nem lendül át támadásba az őt ért bántások miatt, csak a szükséges és lényegbevágó mozzanatokot említi a zsidókkal kapcsolatosan. Ő Krisztus tanúja a vallási élethez keveset értő idegenek előtt.

τε ειδες ων τε οφθησομαι σοι – (ορω Aor és Fut Pass): amiket láttál, amiket megtapasztaltsz, megtudsz rólam, átélisz velem. – Vö.: Jn 3,11. „Bizony, bizony, mondom néked: amit tudunk, azt szóljuk, és amit láttunk, arról teszünk bizonyágot”. Péter és János szavai ApCsel 4,20: „mert nem tehetjük, hogy ne mondjuk el azt, amit láttunk és hallottunk.” Valamint 1Jn 1,1.3. Jézus felhasználja azokat, akik találkoznak vele: arról kell szólniuk, ami velük történt meg Jézus életükbe való beavatkozása, megjelenése kapcsán. Nem egy rajtuk kívül álló, életüktől független eseményről számolnak be, hanem a személyes érintettséget, tapasztalatokat adják tovább. Nem tudósító, kommentátor az igehirdető, hanem tanú.

επιστρεφειν επι τον θεον – odafordulni Istenhez – A múlt leleplezése kapcsán ugyanazt hirdeti Krisztus nevében, amin neki is át kellett esni: forduljon mindenki Istenhez. A misszió kifelé táguló köréről van szó: először Damaszkusz, Jeruzsálem, Júda, aztán a pogányok is mind. Szembesülniük kell Krisztus feltételével, az ő dicsőségével. A damaszkuszi úton történetek klasszikus példaként állnak előttünk arra, hogy miként vethet 180°-os fordulatot valaki élete. Az istentelennek a dicsőséges Úrhoz kell térnie, fordulnia.

αξια της μετανοια εργα πρασσοντας – a bűnbánathoz méltó cselekedeteket tegyenek, megtéréshez méltóan viselkedjenek. – Keresztelő János a Jordán partján keményen szólt az őt hallgatókhoz: „Teremjetez hát megtéréshez méltó gyümölcsöket, és ne kezdjétek azt mondogatni magatokban: Ábrahám a mi atyánk! Mert mondom nektek, hogy az Isten ezekből a kövekből is tud fiakat támasztani Ábrahámnak.” (Lk 3,8) A Lélek gyümölcsseire utalunk az úrvacsorai liturgiában, a feloldozás után. A megtéréshez méltó életfolytatás tehát itt is konk-

rétan a bűnbocsánatot elfogadó szív hálás tettei. Azok a cselekedetek, melyek nem érdemszerzők, hanem amiket magától terem a jó fa. Meglepő, hogy Keresztelő János és Pál is szinte felszólító módban ír erről, pedig tudjuk, hogy nem megy parancsszóra a jó megcselekvése, nem mi vagyunk azok, akik a Lélek gyümölcseiért teszünk, hanem a bennünk élő Krisztus. Mégis figyelmeztetés ez a tudatosságra, arra a hitre, ami magát szüntelen megvizsgálja.

3. Gondolatok az igehirdetéshez

Sokat hallunk átvilágításról, ami miatt a körülöttünk élőkben kellemetlen élmény van, a megvizsgáltság miatt talán tüskéket hordoznak. Sokakat túlzott igazságérzetük vezérel vagy csupán kíváncsiak: ki, mit, mikor, miért, milyen indíttatásra tett? Némelyeket megbotránkozgat gyülekezeten belül is az „újak” múltja, vagy ismerve családjuk háttérét ítélkezően mondanak véleményt azokról, akiknek ismerik régebbi beállítottságát. Többen őszinte örömmel közelednek a hazatérő ifjú láttán, mások azonban köpönyegforgatásra gyanakodnak. Pedig nem másokat méregetve kellene körbetekinteni, hanem önmagunknak kellene önvizsgálatot tartani. – Hol van a Feltámadott? Bennünk is?

Önmagunk felfedése olyanok között a legnehezebb, akik jól ismerik nem csak múltunkat, de változásunk mértékét is. Egy krisztuskövető szól istentelen múltjáról és a nagy találkozás-

ról, mely teljesen megváltoztatta az életét. Bizonyoságot tesz idegenek előtt: a nem hívők előtt is megjelenik Krisztus valósága, emberi szavakon keresztül egy emberélet átformálódását hallva. Az ő helyzete sem könnyű: nem vallásos közegben kell Krisztust prédikálnia: teljesen más eszmerendszerben, más fogalomkörben gondolkodók előtt szólni, nagy bátorságot kíván. – Vajon mi színt vallunk-e?

Aki találkozott a Feltámadottal az igén, a szentségen keresztül, gyülekezeti közösségben vagy akár egy Bach passiót hallgatva, annak tudnia kell, hogy az nem csak saját lelke megmentése érdekében történt. A megszólítottak feladata a bizonyoságtétel. Hogy kinek milyen formában és keretek között kell tanúnak és szolgának lenni, azt mindenkinek magának kell tudnia, éreznie. A lényeg az, hogy Krisztus jelenléte, dicsősége felragyogjon az őt képviselők arcán, tettein, életén. (2Kor 4,6; Fil 2,15) – El lehet rejteni a fényt?

4. Vázlat-javaslat

1. Krisztus megjelent a világban – A Feltámadott közöttünk van
2. Krisztus él és megjelent nekünk – A személyes érintettség
3. Krisztus azért jelent meg, hogy tanúnak hívjon – A fordulat után feladat
4. Krisztus dicsősége tanúi éltén ragyog fel – „...formáld rajtunk Krisztus arcát”

Skorka Katalin

Karl Heim

Óév esti prédikáció

Ézs 43,1-3

Szilveszter este különösen is tudatára ébredhetünk, hogy életünk vándorútján mindig a világosságban lévő jelent hagyjuk el, és mindig a még láthatatlan jövő felé tartunk. De szívesen fellebbenténk a fátyolt népünk jövője elől, amely ezekben az esztendőben komoly fordulatokat él át a történelmében! De jó lenne megtudnunk, hogy személy szerint mit tartogat számunkra az új év! Érthető módon gondolataink a jelenből a jövő irányába fordulnak. Mit nem adnánk azért, ha a jövő áthatolhatatlan sötétségébe csak egy kis fénysugarat átmenthettünk! Az Egyesült Államokban, földünk tán legfelvilágosultabb államában évi 25.000.000 dollárt fizetnek ki az emberek jósoknak, kártyavetőknél és asztrológusoknak. De már nálunk is hemzsegnék a jósok, akik azt állítják, hogy előre látják az emberi sorsot. És még így sem vagyunk képesek belátni a jövő homálya mögé. Vajon az Isten miért takarta el szemünk elől azt a dolgot, amelyet talán a leginkább szeretnénk látni? Vajon az Isten miért így tervezte meg a földi zarándokutát, hogy mindig a sötétségbe ugrunk, akár házasságot kötünk, akár hivatást választunk, akár az új évbe lépünk; és fogalmunk sincs arról, hogy mi is vár ránk? Az Isten így figyelmeztet minket, róla megfélekedzőket, hogy tőle függ létünk. Ezért most az isteni

ige fényében világosodjék meg előttünk az új évbe való átmenetelkor a következő két dolog:

1. Ha nem vagyunk közösségben Istennel, nem tud minket megszabadítani sem a világi hatalom, sem szívünk bátorsága attól a félelemtől, amellyel a bizonytalan jövő fenyeget.
2. Csak egy dolog van, ami megszabadít bennünket a félelemtől: ha annak az Istennek a tulajdonában vagyunk, aki kezében tartja a jövőt is.

1.

Ha magunkra és saját erőnkre tekintünk, akkor nem tudunk megszabadulni a félelemtől így az új év küszöbén. Ha pedig a népek világába nézünk ki, akkor azt láthatjuk, hogy fenyegető sötét fellegek tornyosulnak a horizonton. A nagyhatalmak fegyverkezési versenye nem akar végetérni... Ez pedig nem valami jó jel! Hiszen – lássunk tisztán – ha bárhol a világon fellángol a harc a hatalmasok között, akkor a gyufa beleesett a lőporos hordóba, és újabb háború fenyeget. A svéd „parasztpróféta”, Anton Johansson már 1913-ban megjövendölte a világháború kitörését és végkifejletét, majd a következő évtize-

dekre előre megjósolta, hogy a jövőben új háború lesz. Ha az ilyen jóslatok merészek is, mégis rámutatnak a helyzet komolyságára. Ehhez járulnak hozzá az utóbbi idők szerencsétlenség-sorozatai is, amelyek mind arra mutatnak rá, hogy mennyire nincs biztonságban az életünk. Felszállunk a vonatra például, amely elindul telve vidám és nevető emberekkel, de pár másodperc múlva jön a lökés, amely mindent a káoszba dönt, az egymásba rohanó kocsik, a kiáltozó és vérben úszó utasok zúrzavarába. Tehát akár a világ helyzetére, akár saját, kicsi sorsunkra tekintünk, így Szilveszterkor különösen is átérezhetjük: mennyire sötét és átláthatatlan a jövő, és mennyi veszély fenyeget minket életünk minden lépésénél.

Ha pedig mindezzel tisztában vagyunk, akkor tehetünk úgy, mint általában az emberek: könnyelműen és elbizakodottan tudomást se veszünk a sötét felhőkről, annál eszeveszettebben élünk a vakvilágba, és ezt mondjuk: „Az élet egy nagy szerencsejáték!” Örülünk az életnek, és úgyszólván beletáncolunk az új évbe. Ez a látszólagos tény azonban elbizakodottság, és nem más valójában, mint egy elnyomott élet-félelem. Ez a félelem lepi meg aztán ismét az embert, ha a Szilveszter éj mámora elszáll, és ismét józanná leszünk.

Tehetünk aztán úgy is, hogy elűzzük a félelmet, a jövő félelmét. Szembeszállhatunk a veszedelemmel, hősiesen és halált megvetően. Merészen bízhatunk saját elpusztíthatatlan életkedvünkben, szilárdan hihetünk nemzeti erőnkben, amely a legnyomorultabb időkben is megállta a sarat, és a jövőben is mindent legyőz, ami neki ellenáll. De legyünk józanok és becsületesek! Még a legnagyobb erőre nézve is, még az Istentől kapott legkitűnőbb emberekre tekintve is megállapíthatjuk: „Az ember élete olyan, mint a fű, úgy virágozik, mint a mező virága. Ha végigsöpör rajta a szél, vége van, még a helyét sem lehet felismerni.” (Zsolt 103,15-16) Megáll ma is a költő, Paul Gerhardt éneke a harmincéves háború idejéből: „Mi az ember léte? Mulandóság! Egy óra alatt elpusztul, ha a halál szele ráfúj.” A hősiesség, amely mögött nincs ott az élő Istenbe vetett hit, vissza tudja szorítani és tartani egy kis időre a közelgő halál borzalmát, de nem tudja leküzdeni halálban ránk törő és ellenünk tevő ismeretlen hatalmak félelmetességét. Lássuk meg tehát, hogy minden életkedvünk, lelkünknek minden bátorsága sem elég arra, hogy titkos félelmeinkkel megbirkózzunk, amelyekkel a sötét jövő fenyeget, hogy kilábaljunk a nemzetünk jövője feletti gondból, evangélikus egyházunk féltéséből, saját testünk okozta félelmünkből (amelybe minden lélegzetvétellel újabb és újabb betegség fertőzését szívhatjuk be), munkahelyünk és üzleti életünk feletti aggodalmaskodásból, hogy azokat oly könnyedén elveszíthetjük.

2.

Akit viszont a félelmek ilyen kísértetei vesznek körül, ha felüti Bibliáját a felolvasott igéknél, úgy érezheti, hogy a világ sötét helyiségének kinyílnak az ablakai, és mintha annyi világosság áradna be, amely az egész világteret beragyogja. Ebbe a rémisztő és halálfélelemmel teli világba az örök-világból belesendül ez az ige: „Így szól az Úr: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy!”

Ez az ige tele van az örökkévalóság erőivel, elég erős ahhoz, hogy mindenkit – aki megragadja és hiszi – egyszerre megszabadítsa a jövő félelmétől és gondjától, mégha ez az új év megmászatlan hegyként is tornyosulna elénk.

Ki az, aki így szól: „Ne félj!” „A te teremtőd, a te formálód”. Ő az, aki nélkül lélegzetet se vehetnél; akinek teremtő ereje nélkül szétporladnál; aki életed minden percében megtart a semmi felett, amelybe rögtön belezuhanál, ha az élet lehetét visszavonná belőled; aki a világ egész jövőndőjét, népek és fajok sorsát a kezében tartja, és vezeti afelé a cél felé, amelyet számukra kijelölt.

És kihez szól? Először az Ószövetség népéhez, mégpedig történelmének egy olyan pillanatában, amikor a helyzete teljesen reménytelen volt: Jeruzsálem romokban hevert, a nép házátlanul élt idegen földön, teljesen ki volt szolgáltatva őket eltaposó hatalmas népeknek. De azok az ígéretek, amelyek az Ószövetség népének adattak, nemcsak neki szóltak. Ezek az Újszövetség gyülekezetében teljesednek be igazán. Ezért szól ez az ige hozzánk is, akik az újszövetségi gyülekezethez tartozunk. Ezért szabad nekünk is ennek az ígéletnek minden mondatát magunkra alkalmazni. „Ne félj, mert megváltottalak!” Mi természetünkönél fogva megváltatlan emberek vagyunk. Elég csupán arra gondolnunk, amit az elmúlt évben elmulasztottunk visszahozhatatlanul, az elmúlt év veszendőbe ment óráira, amelyek Szilveszter éjjelén vádolnak minket; azokra az órákra, amelyekben kétségkedtünk és elvesztettük az uralmat önmagunk felett. Csak ezekre kell gondolnunk, és rögtön rádöbbenhetünk: mi ezeket nem tudjuk jóvátenni. Ellenségünknek meg van a joga ahhoz, hogy kiszolgáltasson minket az örök romlásnak. Mindenki, aki már volt halálos veszedelemben, érezhette, hogy miként nyúlt felé egy hideg kéz, és miként visz bele az Istentől való elszakadás éjszakájába. Hullámok tornyosulnak, amelyek a feneketlen mélységbe rántanak. A halálban minden megváltatlan ember megérezheti: a sötét hatalomnak joga van rá. Védtelenül ki vagyunk szolgáltatva. Hatalmából nem tudjuk magunkat megváltani és a víz felett megtartani.

De van menekülés. A Teremtő nem hagy cserben. „Ne félj!” – ezt kiáltja nekünk, ha csüggedünk, ha a hullámok összezsápnak a fejünk felett, ha Kainnal együtt azt szeretnénk kimondani: „Nagyobb a büntetésem, semhogy elhordozhatnám.” „Ne félj, mert megváltottalak!” – kiáltja oda nekünk. Sokkal többször fordultam feléd, hogysem elhagynálak. A bűn hatalma, amely minket a mélységbe ránt, nagy. De a megváltás hatalma, amelyet Krisztus a kereszten hozott el nekünk, még nagyobb. Nagyobb a sötétség minden hatalmánál, amely mint valami igézet fog bennünket, amikor elhibázott életünkre tekintünk vissza. Nagyobb az emberi elkeseredésnél is, amely talán már kiutat se lát, és ki akarja oltani életét. Jézus ezt teszi szemléletessé Szilveszter éjjelén a fügefá szimbólumában. A gazda három évig keresett gyümölcsöt rajta, de nem talált. Reménytelen az eset. Nincs mit tenni. A fa megérdemelné, hogy kivágják: „Miért foglalja a helyet hiába?” De amikor fejszét emelnék rá, valaki közbe lép. A vincellér az, aki oly sok gondot fordított a fára. Közbenjár érte: „Uram, hagyd még ebben az évben, míg körülásom és megtrágyázom, hátha terem jövőre, ha pedig nem, akkor vágd ki!” Sokan közülünk az év lezárásakor ilyen hangulatban és helyzetben vannak. Terméketlen év volt. Tudja jól az ember: nem érdemelném meg, hogy a jövő évet is megérjem, hogy még egyszer arcomba süssön a nyári nap. De akkor közbelép az, aki testvérünké lett, magát adta értünk, és az Isten jobbján közbejár. „Ne félj, életemet adtam érted, drága áron vásároltalak meg, nem adlak fel téged!”

Az, hogy nekünk ilyen Megváltónk van, aki könyörög értünk, éppen elég ok arra, hogy levetkezzük a gondot és az aggodást.

Most azonban valami olyan csoda következik, amely mindennél magasztosabb: „neveden hívtalak!” Az hív téged is neveden, aki csillagok ezreit igazgatja és mozgatja, amelyek között a mi kicsi földünk úgy tűnik elő, mint egy porszem. Aki előtt ezer esztendő annyi, mint egy nap. A névben az van benne, ami engem, az egyes embert a többiektől megkülönböztet. Ez az én kis életrajzom, azok a sorok, amelyek az élet iskolájában engem formáltak, és azzá tettek, ami ma vagyok. Az egész emberiség felé kimondatott: „Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és az igazság ismeretére eljusson.” De az Isten még ennél is nagyobbat cselekszik. Ő, aki a magasságban és szentségben lakozik, lehajol hozzám, az egyes emberhez. Törődik velem, ismer engem. Ismeri az én kis életemet. Nevemen hív. Az égő csipkebokorból hallja Mózes, aki apósának juhait őrizte, hirtelen a saját nevét: „Mózes! Mózes!” A gyermek Sámuel, aki a szövetség sátrában aludt, újra és újra hallhatja a nevét: „Sámuel! Sámuel!” Először emberi hangnak véli. Aztán végül félelemmel telve ismeri fel, hogy ez a hang a másik világból hangzik. Tarzusi Saul, a keresztyének fanatikus üldözője úton van Jeruzsálemből Damaszkuszba, és megrémül, amikor a nevét hallja: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?” A nyugati iparvidéken történt bányaszerencsétlenség alkalmával az egyik kegyes bányász, aki az akna mélyén dolgozott, hirtelen saját nevét hallja meg hátulról. Visszasietett. A következő pillanatban az akna beomlott dübörögve. Nem ember volt, aki hívta. Isten mentette meg valami csodás módon. Ugyanígy vagyunk mi is, lenn az akna mélyén, száz méterre a föld alatt vagy benne az éjszakában, amikor álmatlanul forgolódunk ágyunkban: nem vagyunk egyedül. Ő, a Láthatatlan van velünk. Ő, aki ismeri azt a veszélyt, amiben forgolódunk. Nevünkön hív, megerősít és figyelmeztet. Ha több csendességünk lenne, ha a világ zaja nem kábítana el annyira, sokkal jobban hallhatnánk azt a halk hangot, amely naponta hív: „Neveden szólítottalak, enyém vagy!”

Ő, aki teremtett, aki megmentett, egyedül a mi Gazdánk. Neki van ránk tulajdonjoga. Nem ezt mondja nekünk: „Szolgátsd ki magad nekem!”, hanem azt mondja: „Az enyém vagy!” Első lélegzetvételeled óta tulajdonom vagy. Én alkottalak téged, és váltottalak meg drága áron. Minden óránk, amit más

hatalomnak adunk oda, vagy magunk gyönyörűségére tékozlunk el, az Isten megrablása. És egyszer ezeket az órákat eléni fogja hozni, amikor az ő színe elé állunk, és követelni fogja rajtunk. Milyen fenséges évet érhetnénk meg, ha az új év minden órájának az lenne a felirata, ami Zakariás szerint az Isten házában minden eszközén, még a lovak csengőjén is rajta állt: „Az Úrnak szentelve!”

Látjuk tehát mindebből: ha félelem nélkül akarunk belépni az új évbe, ahhoz éppen elég, ha megragadjuk és elhisszük, hogy a világtörténelem kormányzója mondja azt nekünk: „Ne félj!” Ha nagy nehézségek érnek is minket a jövő esztendőben – talán egy műtét, talán egy gyógyíthatatlan, egyre inkább elhatalmasodó betegség, akkor is félelem nélkül léphetünk át az új évbe, ha ezt a bizonyosságot szívünkben hordozzuk. A halálra ítélt keresztyének a kivégzésük előtti éjjelen ebbe a reménységbe és ígéletbe kapaszkodtak bele, és elcsendesültek. Isten ígéletet hordozó szava nem azt mondja nekünk, hogy mentesek leszünk a bajtól és a haláltól. Amikor emberek ígéletét halljuk, ők a jövőt rózsásan festik le előttünk. Annak, aki a halál szélén áll, ilyen mondanak: „A jövő évben fel fogsz kelni, ki tudsz majd menni ismét a kertbe, a napsugár visszaadja az egészségedet.” Isten nem így vigasztal, nem ringat illúziókba. Ő az igazságnál marad. Így szól egy közmondásunk: „Ha vizek felett mész át, utad nem vezet az új évben virágos mezőn, hanem ijesztő hullámok felett.” A víz pedig talán a lelkekig ér. És mi lesz, ha tűzön kell keresztülmenned? Mert ezzel is számolnia kell az Isten gyülekezetének. Aki hozzá tartozik, az nem bújhat el a hüvös semlegességbe és biztonságba. A gyülekezet útja vezethet a tűzbe is, mint amikor valaki erdőn megy keresztül a nagy viharban és a villámok előtte-utána csapkodnak le. Mindezekről csak akkor kell félnünk, ha a saját erőnkre volnánk csupán utalva. De Isten ezt mondja: „Ha vízen mész át, veled vagyok, veled vagyok a hullámokban és nem fulladsz meg; ha tűzön mész át, veled vagyok, nem égsz meg és a láng nem emészt el.” Ha tehát ő velünk van, a legnagyobb nyomorúságban is megtapasztalhatjuk az üdvösséget, amely abban áll, hogy vele megszakíthatatlan kapcsolatban állunk és maradunk. Ő hordoz minket, mint István vértanút, aki a közáporban ezt kiáltotta: „Úr Jézus, vedd magadhoz a lelkemet!” Ámen.

Németből fordította: Gabnai Sándor

Felhívás

Hazai egyháztörténetünk huszadik századi korának egykori kimagasló püspöke,

Turóczy Zoltánt (1893-1971)

halála 30. évfordulója alkalmából egyházunk szűkebb kora egyháztörténeti munkaközössége

Emlékkönyvet

kíván kiadni. Felkérjük mindazokat, akik emléksoraikkal vagy fényképeikkel tudnák gazdagítani a kiadványt, juttassák el azt 2001. január 31-ig az Evangélikus Országos Múzeum (1052 Budapest, Deák tér 4.) címére. Az Emlékkönyv tervével egyidejűleg alapítványt hoztunk létre, amelyet Manningер Jenő professzor és felesége 100.000 Ft összeggel nyitott meg. A nemes kezdeményezést felkarolni szándékozókát kérjük, hogy adományukat az alábbi címre küldjék be: „MEVISZ Turóczy Zoltán alszámla: 11705068-20471853”

A szerkesztők

MEGJELENT

Az evangélikus–római katolikus

Közös Nyilatkozat a megigazulás tanításáról és ünnepélyes aláírásának dokumentumai

Evangélikus Sajtóosztály – Szent István Társulat

Ára: 680Ft
Kapható a Sajtóosztályon.

Januári számunk szerzői

Altmann, Walther teológiai professzor –
Sao Leopoldo, Brazília

Bartha István lelkész – Nyíregyháza

ifj. Cselovszky Ferenc lelkész – Budapest

Gabnai Sándor lelkész – Lovászpataka

Koczor Györgyné lelkész – Pápa

Mátis István ny. lelkész – Budapest

Nagybocskai Vilmos ny. lelkész – Nagyatád

Skorka Katalin lelkész – Orosháza

Szabóné Mátrai Marianna lelkész, felelős szerkesztő –
Budapest

Szakács Tamás lelkész, fizikus – Aszód

Széll Bulcsú lelkész – Budapest

Varga Tóth Tímea egyetemi hallgató – Budapest

E számunkban Karl Heim egy prédikációját közöljük.

**Az Evangélikus Missziói Központ
kiadásában megjelent a pilisi Izsóp
együttes ifjúsági énekeket tartalmazó
CD-je. Ára: 2000Ft.**
Kapható az Evangélikus Sajtóosztályon.

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter mb.

Készült a Plantin Kft nyomdájában. Tördelés: Rezessy Szabolcs

ISSN 0133-2821

A borítón: Confessio Augustana (Györköny, 1724).

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót ifj. Harmati Béla tervezte.